

Bu kitaba sığmayan
daha neler var!

Karekodu okutun, bu kitapla
ilgili EBA içeriklerine ulaşın!

eBa
www.eba.gov.tr

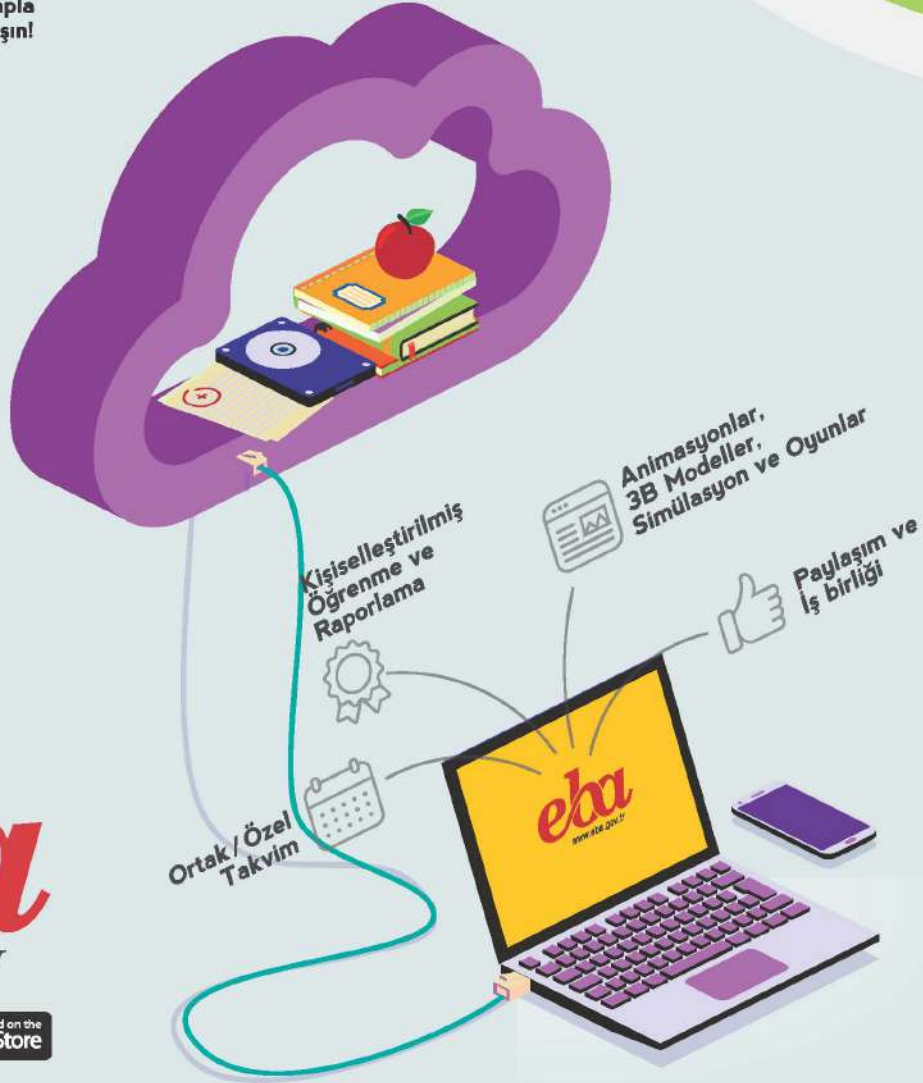
BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5'inci Maddesinin
İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

ÖDS
ÖĞRENCİ/ÖĞRETMEN
DESTEK SİSTEMİ

<https://ods.eba.gov.tr>

- Konu Anlatımlı
Ders Videoları
- Soru Çözüm
Videoları
- Ders Anlatım
Videoları
- Çoktan Seçmeli
Sorular

ORTAÖĞRETİM
DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

Ders Kitabı

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ORTAÖĞRETİM

DERS KİTABI

DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

ORTAÖĞRETİM

DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

Ders Kitabı

Yazarlar

Sema İZMİT

Mustafa KOÇAK

Kadir DURAKLI

DEVLET KİTAPLARI

Kitabın Basıldığı Matbaa Adı, 2022

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör

Prof. Dr. Erdoğan KAYA

Dil Uzmanı

Neslihan ARICA

Görsel Tasarımcı

Dr. Ayşe AYDIN AKKURT

Program Geliştirme Uzmanı

Zeki YILDIRIM

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Gülseren TOPUZ

Rehberlik Uzmanı

Aylin SİLİĞ

Baskı

Matbaa Adı ve Ticari

Unvanı

Tel: (000) 000 00 00

ISBN 978-975-11-6776-7

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.11.2022 gün ve 95 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

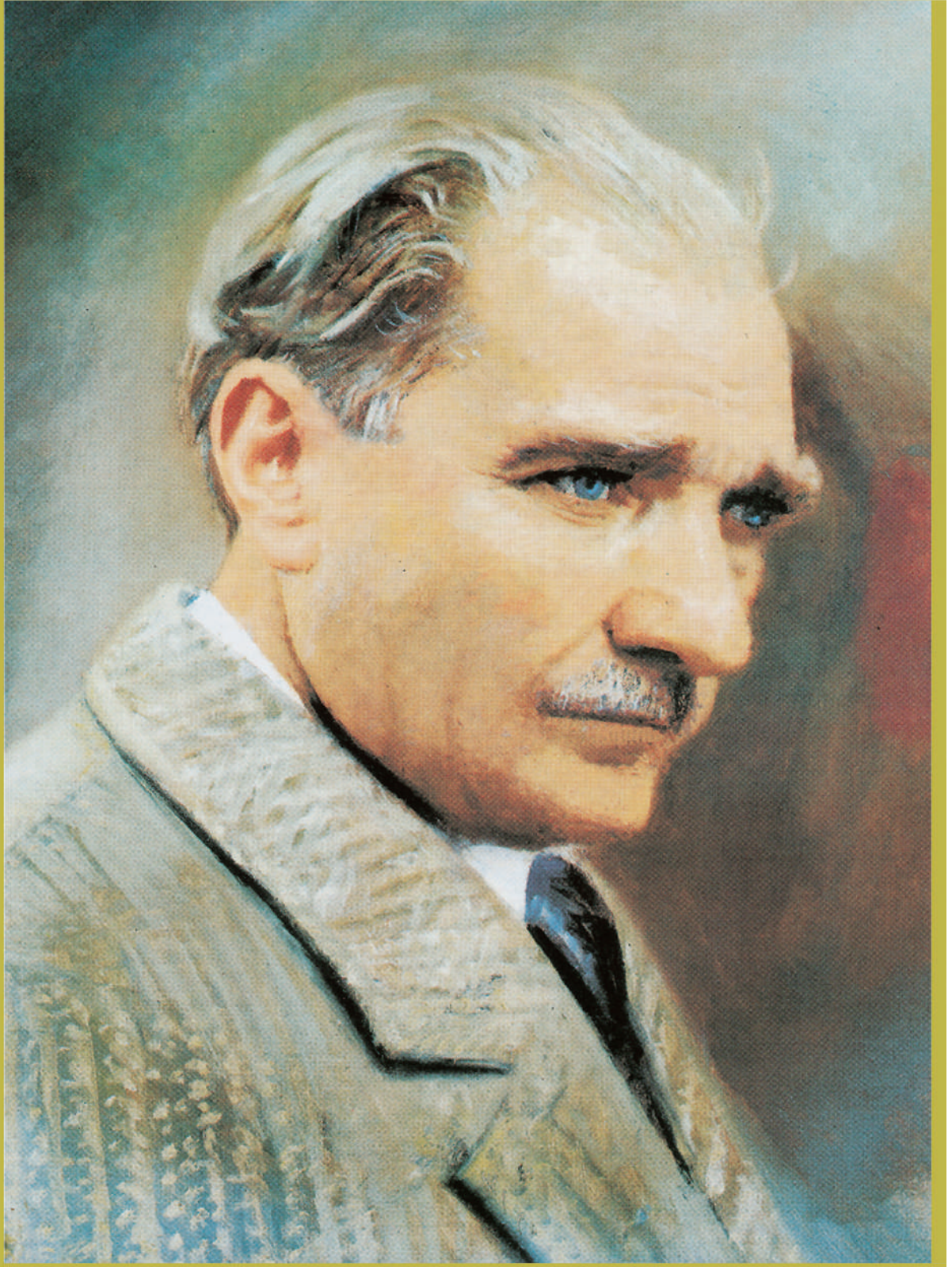
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI	9
------------------	---

1. TEMA: DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ

DEMOKRASİ VE DEMOKRASİNİN TEMEL İLKELERİ	12
Demokrasi	12
Demokrasinin Temel İlkeleri	13
DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNÜN DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİNDEKİ ROLÜ	21
Demokrasinin Temel Değerleri	21
Aile, Okul ve Toplumsal Çevrede Demokrasi Kültürü	23
DEMOKRATİK VATANDAŞLIK BİLİNCİNİN DEMOKRATİK SÜRECE KATKILARI	25
Demokratik Vatandaşlık Bilinci	25
DEMOKRASİNİN FARKLI UYGULANİŞ BİÇİMLERİ VE TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİ	27
Demokrasi ve Cumhuriyet	27
Demokrasinin Uygulanış Biçimleri	28
Türkiye'de Demokratik Sistemin İşleyişi	30
TEMA DEĞERLENDİRME	31

2. TEMA: İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ	36
İnsan Hakları	36
İnsan Haklarının Özellikleri	37
İNSAN HAKLARININ ETİK TEMELLERİ	39
İnsan Hakları ve Etik	39
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ GELİŞMELER	42
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	42
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	44
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi	46
Dünyada ve Türkiye'de İnsan Hakları	48
İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLAR	50
İnsan Hakları ve Medya	50
TOPLUMSAL YAŞAMDA İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ	54
Toplumsal Yaşamda Hak ve Özgürlükler	54
HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ SORUMLULUK BİLİNCİYLE KULLANMAK	56
Hak ve Özgürlük Bilinci	56
DEVLET-VATANDAŞ İLİŞKİSİ	58
Devlet-Vatandaş İlişkisinde Görev ve Sorumluluklar	58
TEMA DEĞERLENDİRME	60

3. TEMA: DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK

ÖZGÜR VE ÖZERK BİREY	64
Özgür ve Özerk Birey Olmak	64
HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KULLANIMI	67
Hak ve Özgürlükleri Bilinçli Kullanmak	67
DEMOKRATİK KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM	70
Karar Alma Süreçlerine Katılım	70

SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE AKTİF GÖREV ALMAK	72
Çözümün Parçası Olmak	72
BİLİNÇLİ TÜKETİCİ VE ÇEVRE	75
Bilinçli Tüketici Olmak	75
DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI VE EKOLOJİK DENGİ	78
Çevrenin Korunması	78
Sağlıklı Üretim Sağlıklı Çevre	81
DOĞAL ÇEVREYİ KORUMA BİLİNCİ	83
Yaşanabilir Bir Dünya İçin Doğal Çevreyi Korumak	83
BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMINDA ETİK İLKELER	87
Demokratik Yaşama Katılımda Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Önemi ve Etik İlkeler	87
TEMA DEĞERLENDİRME	91

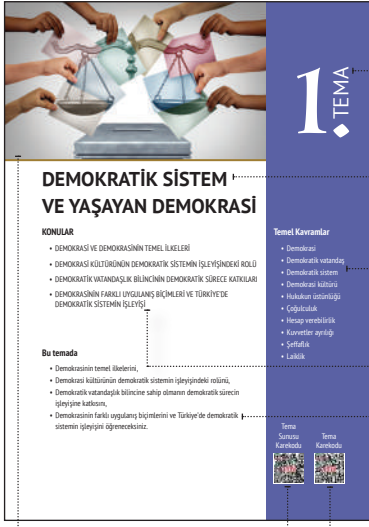
4. TEMA: ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ

FARKLILIKLARA SAYGI	96
Farklı Kültür ve Değerlere Saygı	97
MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZÜ OLUŞTURAN DEĞERLER	99
Millî Değerler	99
MİLLÎ DEĞERLERİN BÜTÜNLEŞTİRİCİ ETKİSİ	102
Millî Değerlerin Yaşatılması	102
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ	104
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sorumluluklar	104
ÖN YARGI, SOSYAL DIŞLAMA VE AYRIMCILIK	107
Çeşitliliğin Uyumu	107
YAŞLI VE ENGELLİ BİREYLERİN TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİN KATILIMI	110
Dezavantajlı Grupların Toplumsal Yaşama Katılımı	110
Engelli Bireylerin Çalışma Hayatına Aktif Katılımı	113
TEMA DEĞERLENDİRME	115

5. TEMA: BARIŞ VE UZLAŞMA

BİREYSEL BARIŞTAN TOPLUMSAL BARIŞA	120
Mutlu Birey Mutlu Toplum	120
ÇATIŞMANIN ÖNLENMESİ VE UZLAŞMA	122
Çatışma ve Çatışmanın Çözümü	122
ŞİDDETE KARŞI BARIŞÇIL ÖNERİLER	126
Şiddet ve Toplumsal Barış	126
TÜRKİYE'NİN DÜNYA BARIŞINA KATKILARI	129
Yurtta Barış Dünyada Barış	130
Dünya Barışında Türkiye'nin Rolü	131
DÜNYA BARIŞI İÇİN ÇALIŞAN ULUSLARARASI KURULUŞLAR	133
Uluslararası Kuruluşların Barışa Katkıları	133
TEMA DEĞERLENDİRME	137
CEVAP ANAHTARI	140
SÖZLÜK	141
KAYNAKÇA	145

KİTABIN TANITIMI

Tema numarasını gösterir.

Tema adını gösterir.

Temada ele alınacak temel kavramları gösterir.

Tema konu başlıklarını gösterir.

Tema kapsamında öğrenilmesi hedeflenen konuları gösterir.

Tema kapağının görselini gösterir.

Tema sunusunun karekodunu gösterir.

Tema karekodunu gösterir.

Konu başlıklarını gösterir.

Öğrencilerde merak duygusunu uyandırmak, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılan metin, görsel ve soruları gösterir.

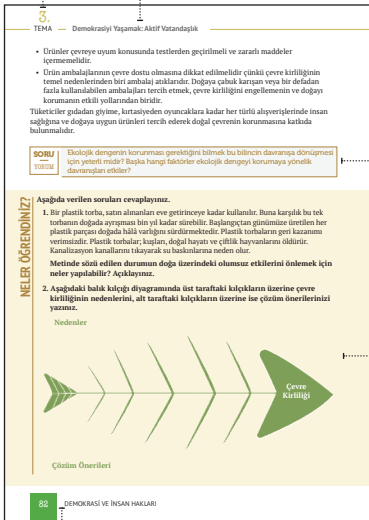

Konuya ilişkin bilgileri içeren bölümü gösterir.

Alt konu başlığını gösterir.

Tema numarasını gösterir.

Tema adını gösterir.

Öğrencileri kazanımlar çerçevesinde düşünmeye ve yorum yapmaya yönlendirecek soruları gösterir.

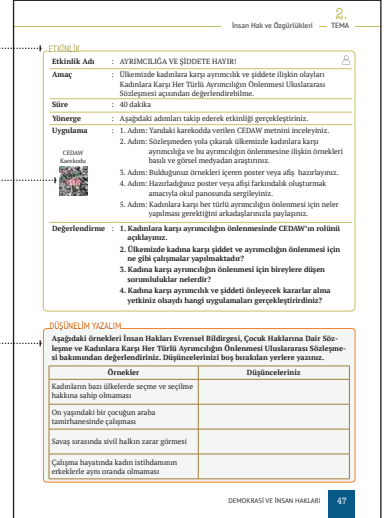
Öğrencilerin öğrenme düzeylerini ölçmek amacıyla konu sonunda kullanılan soruları gösterir.

Sayfa numarasını ve kitabın adını gösterir.

Öğrencilerin bireysel ya da grup olarak aktif katılım sağlayacakları çalışmaları gösterir.

Etkinlikle ilgili e-çeriklere ulaşılacak karekodu gösterir.

Öğrencilerin düşüncelerini yazılı olarak ifade edebilecekleri bölümü gösterir.

KİTABIN TANITIMI

TEMA — İnsan Hakkı ve Özgürlükleri

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ GELİŞMELER

HAZIRLANANLAR

Her yıl 10 Aralık'ta düzenlenen, 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabul ettiği gün olan İnsan Hakları Günü kutlanır.

1.) Bu yıla İnsan Hakları Günü temasıyla "Güçlü" ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni "1. maddesi ile ilgili:" "Nüfus insancıl özgür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar".

<https://www.baharatmagazin.org/HumanRightsDay2022/en>

(BaharatMagazin)

BİR YILIN 2022 yılına İnsan Hakları Günü temasıyla "güçlük" olarak baharımızın geçmekte ne olabilir? Arkadaşlarımızın paylaşımı.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Tarih boyunca insan haklarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası birçok belge geliştirilmiştir. Magna Carta (Büyük Kart), Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirgesi, İnsan ve Yurttaşların Hakları Bildirgesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi belgelerden korunmasını amaçlayan insan hakları bağlayıcı belgelerdir (Görül 2.1). Bu belgelerin insanlığın temelinde insan onurunu ve insanlıkların korumasını vardır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İnsan Hakları Kapsamında yapılan diğer anlaşmalarla ve anlaşılabilir belgelerle farklı olacak tüm insanların kapsayıcılığı şeklinde barındırılmıştır. Bu yönünde zaman ve mekânda belirgin olarak insanlar varlığını temsil eden bir kapsamı belirler.

Görül 2.1 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Yandaki karabordo uygulamada okutarkız İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin tam metnine ulaşabilirsiniz.

42 DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

Metni destekleyici e-içeriklere ulaşılabilir. karekodu gösterir.

Metni destekleyici
e-içeriklerin
açıklamasının yer
aldığı bölümü
gösterir.

Öğrencileri kazanımlar çerçevesinde düşünmeye ve tartışmaya yönlendirecek metin ve soruları gösterir.

Metni destekleyici görseli gösterir.

Görsel numarası
ve görsel ile ilgili
açıklamaları gösterir.

Öğrencileri konular çerçevesinde düşünmeye ve düşündüklerini arkadaşlarıyla paylaşmaya yönlendiren metin, görsel ve soruları gösterir.

Demokratik Sistem ve Yağayın Demokrasi

1

DEMOKRASİ ZAMANI

(...) H. Friedrich, Berlin'de yaşlı kralları, Berlin yakarlarını! Potsdam'da da yaşlı kralları yaptırıyorlar karar ver... (...) Miya Friedrich, ayağında da büyük omuzlu engel olan değirmenin üstüne çıkıyor. Friedrich, Ne var ki, salihinin değirmeni suyunu aynı yollarla kuruyor. Kaldırımları değirmenin çok üstüne para vereceği bahaneyle, de değirmeni tekli red ediyor. Bunun üzerine H. Friedrich, değirmenin yüzüne kumladığını, o kumu, istediği maddeleri para vermeden elinden alabileceğini haykırıyor. Değirmeni, tekli de topraklanıyor, buna karşılık değirmen içindeki suya musluk turlarını anımsatıyor yarıllarından birini. Ama suyunun ki Berlin'de kumalandı ver... İçerisi güc, hiçbir istedi, kral dedi ama adalatten istenilmedi! (...)

H. Friedrich Söyler

Sema Arel, Geyik Pulu, s. 88.

(Kışkırtıcı)

1. Yokarıdaki metni hukukun üstünlüğü açısından yorumlayınız.
2. Hukukun bütün otoritelerinin üzerinde olması neden önemlidir? Tartışınız.

Laiklik

DÜŞÜNME ZAMANI

"Laiklik, yahu din dev dünya işlerini ayırmaması demek değildir. Tüm yarattıkları vücut, hakeden din özgürlüğüne de emektir."

Mustafa Kemal Atatürk

Mutlaka Kemal Atatürk'in din özgürlüğünü hararetle kılı bilirkte din, vücut ve haked özgürlüğü bil ilgilis uyluğulaması nasıl olmazdır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınıza paylaşınız.

Laik söyleyişi Türkiye Fransızcanın geçirdiği Latince aslı "laicus" olan sözcük; ruhban olmasın, dinli olmasın şer, fikir ve kurum olmasın, devletle...

İlk Çağ mozarileşimi Türkiye toprakları bir yüreğin yavaş yavaş...

...bir tek devletere aynı güc ile din gücünü aynı kade toplar...

Hükümetin modernite ile bir kuraydan devletere geçişte...

Hukuk ile din de içturalı. Sıyasal, sosyal ve ekonomik hayat tamamıyla...

...aralardan günün birinde bir kuraydan devletere geçişte...

...sıyasal ve hukuk, varlığını O'na Çağ'da da sürdürmektedir...

Bu durum, O'na Çağ'da din hem siyaset hem de toplum düzeninde...

güçten ayrılmış, aynı zamanda bilimsel gücün de arkasından aynı şer...

Tehdit

Sıyasal istikrar,
Tarihsel
temelleri
ortaklaşım
dinin ağırlıklı
dini adanmış
eşitlikte
toplumsal, siyasi
düzenle...

DEMOKRASİ VE İNŞAN HAKLARI

18

Metni destekleyici kavram ve terimlerin yer aldığı bölümü gösterir.

[illegible]

Öğrencilerin
tema ile ilgili
öğrenme
düzeylerini
ölçmek amacıyla
farklı türlerde
hazırlanmış
soruları gösterir.

Öğrencilerin
tema ile ilgili
öğrenme
düzeylerini
ölçmek amacıyla
hazırlanmış
ölçme aracının
karekodunu
gösterir.

[illegible]

DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ

KONULAR

- DEMOKRASİ VE DEMOKRASİNİN TEMEL İLKELERİ
- DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNÜN DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİNDEKİ ROLÜ
- DEMOKRATİK VATANDAŞLIK BİLİNCİNİN DEMOKRATİK SÜRECE KATKILARI
- DEMOKRASİNİN FARKLI UYGULANİŞ BİÇİMLERİ VE TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

Bu temada

- Demokrasinin temel ilkelerini,
- Demokrasi kültürünün demokratik sistemin işleyişindeki rolünü,
- Demokratik vatandaşlık bilincine sahip olmanın demokratik sürecin işleyişine katkısını,
- Demokrasinin farklı uygulanış biçimlerini ve Türkiye'de demokratik sistemin işleyişini öğreneceksiniz.

Temel Kavramlar

- Demokrasi
- Demokratik vatandaş
- Demokratik sistem
- Demokrasi kültürü
- Hukukun üstünlüğü
- Çoğulculuk
- Hesap verebilirlik
- Kuvvetler ayrılığı
- Şeffaflık
- Laiklik

Tema
Sunusu
Karekodu

Tema
Karekodu

DEMOKRASİ VE DEMOKRASİNİN TEMEL İLKELERİ

HAZIRLANALIM

2019 yılında başlayan COVID-19 salgınında birçok ülke; kafe, müze, restoran, tiyatro, sinema salonu gibi mekânlara girişte aşı belgesi veya negatif test sonucunun gösterilmesini zorunlu tutmuştur. Bu kısıtlamayı insan hakları ihlali olarak değerlendiren aşı karşıtları, dünyanın birçok yerinde çeşitli protestolar düzenlemiştir. Aşı yaptıranlar ise aşısızları salgının yayılması ve uzamasının sebebi olarak görmüş, aşı yaptırmayanlara yönelik bir kamuoyu tepkisi oluşturmuştur.

1. Aşı yaptıranların aşı yaptırmayanlara yönelik tepkilerini demokrasi açısından değerlendirerek tartışınız.
2. Aşı yaptırmayanların gerçekleştirdiği protestolar demokratik bir hak mıdır? Tartışınız.

Demokrasi

Monarşi

Siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı devlet düzeni veya rejimdir.

Bir devletin yönetim biçimi incelenirken öncelikle egemenliğin nasıl kullanıldığına bakılır. Egemenlik kimin elindedir? Egemenlik tek kişinin elindeyse monarşi, bir azınlığın elindeyse oligarşi, halka aitse demokrasi söz konusudur.

Tarihsel süreçte insanlığın gelişimine ve içinde bulunduğu koşullara göre değişkenlik gösteren farklı yönetim biçimlerinin varlığından söz edilebilir. Hep daha iyi bir yönetim arayışı içinde olan insanlık, bu arayışının sonucunda en iyi yönetim biçiminin demokrasi olduğu genel kabulünde birleşmiştir.

Demokrasi sözcüğü, Yunanca halk anlamına gelen “demos” ile iktidar anlamına gelen “kratos” sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Bu bağlamda halkın iktidarı, halkın hâkimiyeti anlamına gelen **demokrasi**, halkın halk tarafından yönetilmesi ve egemenliğin millete ait olmasıdır. Demokrasi, bir kişinin ya da grubun iktidarına dayanan yönetim anlayışlarından farklı olarak halkın yönetimde söz sahibi olduğu ve kendi kaderini tayin etme yetkisini elinde bulundurduğu sistemdir.

Oligarşi

Siyasal gücün birkaç kişilik bir grubun elinde toplandığı yönetim, aristokrasinin daralması biçimidir.

Demokratik sistemlerde halkın yönetime katılması ve ülkenin uzlaşa sağlanarak yönetilmesi esastır. Bunun yanında farklı dünya görüşü, inanç ve hayat tarzına sahip bireylerin barış içinde yaşaması, adaletin ve eşitliğin sağlanması, insan hak ve özgürlüklerinin kumsallaşması, hiçbir kurum veya kişinin yasaların üzerinde olması demokratik sistemlerin belirleyici özelliklerindendir.

Demokrasi, sadece bir yönetim biçimi değildir; aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Özgürlüğün, eşitliğin ve karşılıklı saygının temel alındığı bu yaşam biçimi toplumsal bütünleşmeyi sağlar.

SORU — YORUM

Demokrasinin olmadığı bir ülkede yaşasaydınız hayatınızda neler farklı olurdu?

Demokrasinin Temel İlkeleri

DÜŞÜNME ZAMANI

Yandaki kelime bulutunda demokrasinin temel ilkeleri ile ilgili kavramlar yer almaktadır.

Bu kavramların size ne ifade ettiğini arkadaşlarınızla paylaşınız.

Her rejimin gösterge niteliğinde ilkeleri vardır. Güçler ayrılığı (kuvvetler ayrılığı), hukukun üstünlüğü, laiklik, seçim, siyasi partiler, çoğulculuk, sivil toplum ve insan haklarına dayalı olma demokrasinin gösterge niteliğindeki temel ilkeleridir.

Güçler Ayrılığı

Devlet, toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlıktır. Devlet yönetiminde yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç temel güç bulunur. Bu güçlerin ayrı olması, demokratik devletin temel niteliklerindendir.

Güçler ayrılığı, devletin üç temel fonksiyonu olan yasama, yürütme ve yargının farklı kurumsal yapılara ve farklı kişilere verilmesini öngören anayasal bir ilkedir. Yasama, yürütme ve yargının bağımsız olması gücün tek elde toplanmasını engeller. Demokrasilerde yasama gücü meclise, yürütme gücü hükûmete, yargı gücü bağımsız mahkemelere aittir. Bu güçler arasında denetim ve denge esasına dayalı bir ilişki söz konusudur. Kişi hak ve özgürlüklerinin korunup gelişmesi için güçler ayrılığına dayalı bir yönetime ihtiyaç vardır. Aksi hâlde gerçek bir demokratik düzenden söz edilemez.

Yasama, yürütme ve yargı organlarının tek bir güç tarafından kullanılmasına **güçler birliği** denir. Bu durum demokratik değildir ve genelde olağanüstü dönemlerde kendini gösterir. Örneğin Kurtuluş Savaşı sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartlardan dolayı güçler birliğine dayalı bir düzen kurmuştur.

Türkiye’de yasalar, yasama yetkisine sahip olan TBMM’de çıkarılır. TBMM tarafından çıkarılan yasaları uygulama gücü ise yürütme organındadır. Yürütme, cumhurbaşkanı ve bakanlar kuruluna (hükûmet) aittir. Yürütmeyi denetleyen ve vatandaşların haklarının yasalarla korunmasını sağlayan güç ise yargıdır. Türkiye’de yargı gücü, bağımsız mahkemeler ve yüksek yargı organları tarafından kullanılmaktadır.

ETKİNLİK

Etkinlik Adı : GÜÇLER AYRILIĞI

Amaç : Demokrasinin temel ilkelerinden biri olan güçler ayrılığını açıklayabilme.

Süre : 40 dakika

Yönerge : Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.

Uygulama : 1. Adım: Öğretmeninizin rehberliğinde üç gruba ayrılınız.
2. Adım: Yasama, yürütme ve yargı organlarından birini kura yöntemiyle seçiniz. Bu organların görev ve yetkilerini grubunuzla genel ağıdan (internet) araştırınız.
3. Adım: Araştırmanız sırasında yapacağınız iş bölümüne ilişkin örnek planlama tablosu aşağıda verilmiştir. Örnek planlama tablosundan hareketle kendi iş bölümünüzü yapınız ve araştırmanızı tamamlayınız.

4. Adım: Araştırmanız sonucunda ulaştığınız verileri içeren bir sunu hazırlayarak sununuzu arkadaşlarınızla paylaşınız.

Değerlendirme : 1. Güçler ayrılığı ilkesine dayalı yönetim anlayışında yasama, yürütme ve yargı organlarının görev ve yetkileri nelerdir?
2. Demokrasilerde güçler ayrılığı ilkesine neden ihtiyaç duyulmuştur?
3. Güçler ayrılığı ilkesinde denge ve denetleme mekanizmasına uyulmaması demokrasinin işleyişini nasıl etkiler?

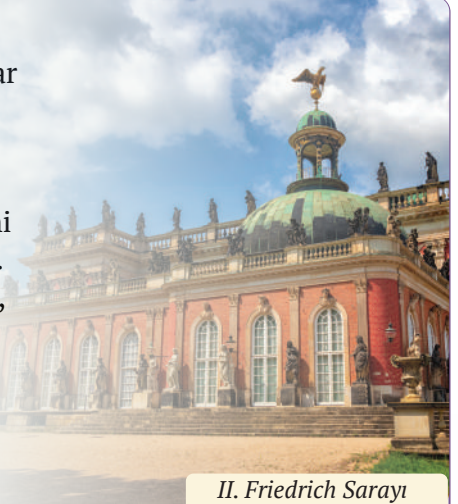
Hukukun Üstünlüğü

Hukukun üstünlüğü, kamu görevlileri ve bireylerin hukuka göre hareket edebilmelerini ve hukukla bağlı olmalarını ifade etmektedir. Demokrasinin yapı taşları arasında yer alan bu ilke, hukuk kurallarının hiçbir fark gözetilmeksizin tüm bireyler için eşit uygulanması ve toplumun tüm kesimleri tarafından kabul görmesi esasına dayanmaktadır. Bu bağlamda hukuk, devletin tüm organları üzerinde mutlak bir egemenliğe sahiptir. Hiçbir kurum ya da kişi yasaların üzerinde değildir. Herkes yasalar karşısında eşittir.

Hukukun üstünlüğü ilkesinin tarafsız uygulanması, keyfi hareketlere karşı güçsüzün korunmasını ve adaletin yerini bulmasını sağlar. Bu ilke, aynı zamanda demokrasinin bir gereği olarak bireysel ve toplumsal özgürlükleri güvence altına alır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin temelinde yargının bağımsızlığı vardır. Yargının bağımsız bir güç olması yönetimin keyfi hareketlerini sınırlar. Böylece adalet sağlanır ve özgürlükler güvence altına alınır.

DEMOKRASİ ZAMANI

(...) II. Friedrich, henüz beş yıllık kralken, Berlin yakınlarındaki Postdam'da bir yazlık saray yaptırmaya karar verir. (...) Büyük Friedrich, sarayının daha büyük olmasına engel olan değirmenin satın alınarak yıkılmasını emreder. Ne var ki, sahibinin değirmeni satmaya niyeti yoktur. Kral, adamlarıyla değirmenin çok üstünde para vereceği haberini gönderse de, değirmenci teklifi reddeder. Bunun üzerine II. Friedrich, değirmencinin yüzüne kendisinin kral olduğunu, istese değirmeni para vermeden de elinden alabileceğini haykırır. Değirmenci, büyük bir soğukkanlılıkla, bunu yapabileceğini söyledikten sonra insanlık tarihinin en unutulmaz yanıtlarından birini verir: "Ama unutmayın ki Berlin'de hâkimler var." Hiçbir güç, hiçbir iktidar, kral dahi olsa adaletten üstün değildir! (...)

II. Friedrich Sarayı

Sunay Akın, *Geyikli Park*, s. 80.

(Kısaltılmıştır.)

1. Yukarıdaki metni hukukun üstünlüğü açısından yorumlayınız.
2. Hukukun bütün otoritelerin üzerinde olması neden önemlidir? Tartışınız.

Laiklik

DÜŞÜNME ZAMANI

"Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir."

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal Atatürk'ün sözünden hareketle laik bir ülkede din, vicdan ve ibadet özgürlüğü ile ilgili uygulamalar nasıl olmalıdır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Laik sözcüğü Türkçeye Fransızcadan geçmiştir. Latince aslı "laicus" olan sözcük; ruhani olmayan kimse, dinî olmayan şey, fikir ve kurum anlamlarına gelmektedir.

İlk Çağ monarşilerinin birçoğu teokratik bir yönetim yapısına sahiptir. Bu tür devletlerde siyasi güç ile dinî güç aynı kişide toplanır. Hükümdarın kudretinin ilahi bir kaynağa dayandığı kabul edilir. Hukuk ile din iç içedir. Siyasi, sosyal ve ekonomik hayat tamamıyla din kurallarına göre düzenlenir. İlk Çağ monarşilerinin egemen yönetim anlayışı olan teokrasi, varlığını Orta Çağ'da da sürdürmüştür. Bu durum, Orta Çağ'da dinin hem siyaset hem de toplum üzerindeki gücünü artırmış; aklın ve bilimin saf dışı bırakılmasıyla oluşan skolastik düşüncüyü egemen kılmıştır.

Teokrasi

Siyasi iktidarın, Tanrı'nın temsilcileri olduklarına inanılan din adamlarının elinde bulunduğu toplumsal, siyasi düzendir.

Rönesans ve Reform ile skolastik anlayışın yerini bilimsel düşünce almıştır. İnsan aklının ve sanatın kalıplaşmış düşüncelerden kurtuluşu, bilimsel gelişmeler, büyük keşifler insanların ufkunu genişletmiştir. Söz konusu gelişmeler, egemenliğin kaynağı hakkında yeni fikirleri gündeme getirmiştir. İlk ve Orta Çağ'daki yönetim anlayışlarından farklı olarak egemenliğin millî iradeye dayanması gerektiği düşüncesi güçlenmiş ve laik devlet anlayışının oluşmasına ortam hazırlanmıştır.

Laiklik, devlet ile din işlerinin ayrılığı; devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olmasıdır. Aklın ve bilimin öne çıkarıldığı bu düşünce yapısında din ve vicdan özgürlüğünü esas alan bir yönetim anlayışı vardır. Bu yönetim anlayışında kişilerin din, vicdan ve ibadet özgürlüğü devlet tarafından korunup sağlanır; kimse dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Laiklikle birlikte ortaya çıkan ve yer yer laik kelimesinin yerine de kullanılan sekülerizm, içerik bakımından laiklikten farklı bir kavramdır. Bu kavram, laiklikte olduğu gibi yalnızca din ve devlet işleri arasında bir ayrımı ifade etmez; dünyadaki tüm işleyişte özgürlüğü vurgular.

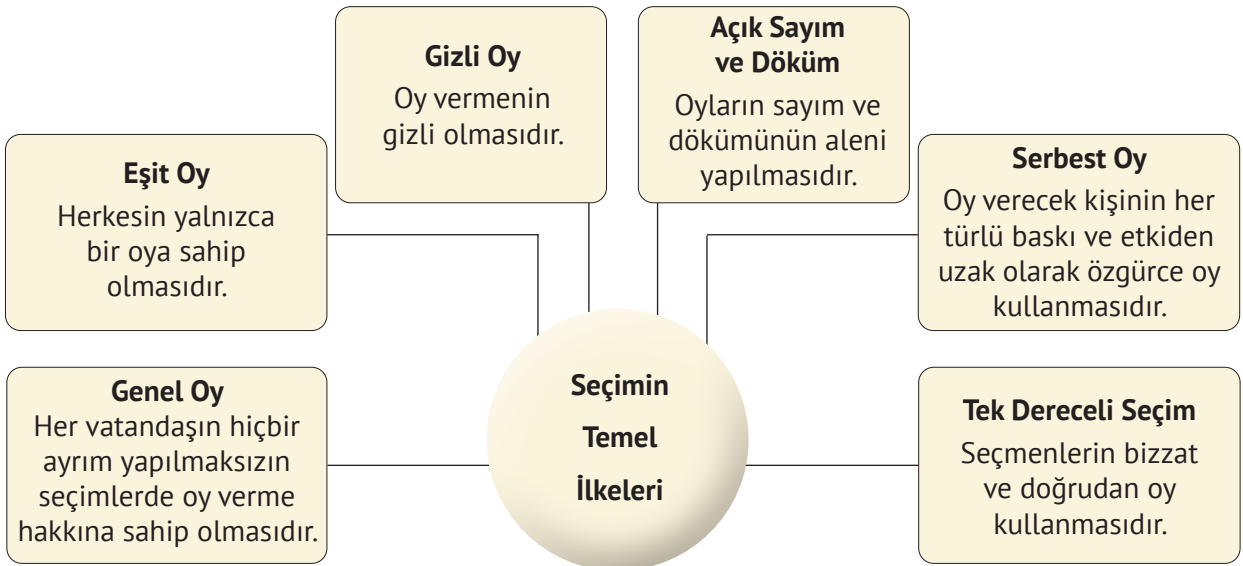
Seçim

Demokrasilerde yöneticiler, yönetme yetkisini seçim yoluyla halktan alır. **Seçim**, kanunlar ve yönetmelikler uyarınca bir veya daha çok aday arasından birini veya birkaçını seçmektir. Halk, iradesini seçim sandıklarında gösterir (Görsel 1.1). Belli aralıklarla yapılan özgür seçimler, parlamenter düzenin vazgeçilmez unsurlarındandır.

Türkiye'de seçimin temel ilkeleri T.C. Anayasası'nın 67. maddesinde belirlenmiştir. Bu ilkeler Şekil 1.1'de ifade edilmiştir.

Görsel 1.1: Seçim

Şekil 1.1: Seçimin temel ilkeleri

Demokratik devlet yapılanmasında yöneticilerin seçimle belirlenmesi temel esastır. Her ülke kendine özgü şartlar çerçevesinde bir seçim sistemi belirlemiştir. Bu seçim sistemlerinden en yaygın kullanılanları nispi temsil sistemi ve çoğunluk sistemidir.

Nispi temsil sistemi, siyasal partilerin seçimde aldıkları oy oranında parlamentoda temsil edilmelerine olanak veren bir sistemler grubunun ortak adıdır. **Çoğunluk sistemi** ise çok partili sistemlere göre bir seçim bölgesinde en çok oy alan partinin seçimi kazanmasıdır. Bu sistemde bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların çoğunluğunu alan parti veya bağımsız aday, o seçim çevresindeki temsilciliği veya temsilciliklerin tamamını almaya hak kazanır.

Türkiye’de milletvekilliği seçimi nispi temsil sistemine göre yapılır. Milletvekilliği seçimleriyle aynı gün cumhurbaşkanlığı seçimi de gerçekleşir. Geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, cumhurbaşkanı seçilir. Türkiye’de yapılan seçimlerde baraj uygulaması vardır. Bu uygulamaya göre bir parti, ülke genelindeki oyların yüzde yedisini alamazsa milletvekili çıkaramaz.

Devleti güçlü kılan en önemli özelliklerden biri, vatandaşların devlete duydukları güvendir. Bu güveni sağlamanın yolu, vatandaşa karşı şeffaf ve hesap verebilir olmaktır. Yönetimde **açıklık** ve **şeffaflık**; halkın yönetim tarafından yürütülen iş ve işlemlerden haberdar olması, gerekli bilgi ve belgelere ulaşabilmesi, yönetime katılması, yapılanları denetleyebilmesi veya yanlışlardan hesap sorabilmesi gibi demokratik, temiz ve dürüst yönetim anlayışını ifade etmektedir.

Demokratik yönetimin en önemli göstergelerinden biri olan hesap verebilirlik, toplum düzeninin sağlanması için bir sosyal düzenleme mekanizmasıdır. **Hesap verebilirlik** herhangi bir kişi ya da grubun, yerine getirdiği eylem ve işlemlerden dolayı kendisi dışında yer alan başka bir kişi ya da gruba açıklama yapması veya cevap vermesidir.

Seçim Bölgesi

Seçimlerde her muhtarlığa bağlı bölgedir.

Salt Çoğunluk

Oylamada, yarıdan bir fazla üye sayısının oyuyla sağlanan çoğunluktur.

DEMOKRASİ ZAMANI

Türkiye’de

- On sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.
- Cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimleri beş yılda bir yapılır.
- Cumhurbaşkanı; kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.
- On sekiz yaşını doldurmuş ve en az ilkokul mezunu olan her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir.
- Silah altında bulunan er ve erbaşlarla askerî öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.

Yukarıdaki metinde T.C. Anayasası’nın seçme ve seçilme hakkı ile ilgili bazı hükümlerine yer verilmiştir. Bu hükümler hakkında ne düşünüyorsunuz? Tartışınız.

Siyasi Partiler

Siyasi partiler kavramı politik hayatın en önemli ögesi olan ve belli bir siyasi görüşü temsil eden partileri ifade eder. Yöneticilerin halk tarafından seçimle belirlendiği demokratik sistemlerde iktidara gelmenin yolu, siyasi partilerin yer aldığı serbest ve adil seçimlerdir.

Siyasi partiler; halkın kendini siyasi anlamda ifade edebileceği, siyasi yaşama katılabileceği, farklı fikir ve düşüncelerin vücut bulduğu yapılardır. Demokrasinin gelişip güçlenmesinde önemli bir yere sahip olan bu yapılar, modern demokrasinin en önemli bileşenleri arasında yer alır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre on sekiz yaşını dolduran, medeni ve siyasi hakları kullanma ehliyetine sahip her Türk vatandaşı bir siyasi partiye üye olabilir. Ancak devlet memurları ve kamu hizmetlerinden yasaklı olanlar siyasi parti çalışmaları içinde yer alamaz. Memurluktan ayrılanlar ise siyasi partilerde çalışma ve seçimlerde aday olma haklarına sahiptir.

SORU YORUM

Devlet memurlarının siyasi partilere üye olmaları kanunen neden engellenmiş olabilir?

Çoğulculuk

Demokrasilerde vatandaşlar, seçme ve seçilme haklarını kullanarak iradelerini yönetime yansıtır. Bunun yanında sivil toplum kuruluşlarındaki etkinliklerle de haklarının takipçisi olur. Vatandaşların söz konusu yollarla yönetimde yer almasına katılım denir. Katılım, demokratik anlayışın çoğunlukçu ya da çoğulcu olma durumuna göre şekillenir.

Geleneksel temsili demokrasilerde çoğunlukta olmak yeterlidir. Çoğunlukçu anlayış çoğunluğun mutlak ve sınırsız üstünlüğünü, yanılmazlığını ve doğruluğunu temel alır. Çoğunluğun yönettiği, azınlığın ise muhalefet ettiği bu anlayışta çoğunluğun iradesi her şeyin üzerinde tutulur. Bu nedenle çoğunluğa dâhil olmayan kesimlerin tam olarak temsili sağlanamaz.

Günümüzde hak ve özgürlük bilincinin geliştiği toplumsal yapı, çoğunlukçu anlayışa karşı çoğulculuğu ve katılımcılığı öne çıkarmaktadır. **Çoğulculuk** farklı toplum kesimlerinin düşünce, inanç, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü savunan görüştür. Siyasal iktidarın yönetici bir sınıfın elinde toplanması yerine toplumun geniş kesimlerine eşit dağıtılması ilkesine dayanan bu anlayışta çoğunluğun mutlak bir yönetim hakkı yoktur.

Çoğunlukçu demokraside daha çok pasif bir vatandaş modeli söz konusuysa çoğulcu demokraside pasif vatandaştan ziyade kendi kaderini etkilemeye çalışan örgütlü vatandaş modeliyle karşılaşılır. Dolayısıyla çoğulculuk, katılımcılığı ve aktif vatandaşlığı beraberinde getirir.

SORU YORUM

Demokratik bir toplumda çoğulcu anlayışa ihtiyaç duyulmasının gerekçeleri neler olabilir?

Sivil Toplum

Son yıllarda sivil toplum kavramı daha belirgin şekilde öne çıkmaktadır. **Sivil toplum**, toplumda var olan ve kuruluşu birtakım haklar elde etme çabasına bağlı olan demokratik yapılardır. Sivil toplumun gelişmesi kültürel bir süreçtir ve çoğulculuk, toplumsal bilinçlenme, katılım gibi öğelerin gelişmesiyle paralellik gösterir.

Sivil toplum alanına ilişkin örgütlü yapıları ifade eden **sivil toplum kuruluşları** (STK), toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevi yapan, kamuoyuna öneriler sunan her türlü birliktir. Bu örgütlenmeler vatandaşların özgür iradesiyle oluşur, resmî kurumların dışındadır ve resmî kurumlardan bağımsız çalışır.

Sivil toplumun oluşumu gönüllülük esasına dayalıdır. Medeni toplumlarda insanların STK'lerle katılmaları önemsenir ancak kimse STK'lerde görev almaya zorlanamaz. STK'ler toplumda çoğulculuk anlayışının yerleşmesini sağlar. Sivil toplumun örgütlenmesi ne kadar gelişmiş ve karmaşıklaşmışsa toplumda demokrasinin de o denli olgunlaştığı ve kararlı hâle geldiği kabul edilir. Dernekler, sendikalar ve odalar sivil toplum kuruluşlarına örnek gösterilebilir.

STK'lerin birçok önemli işlevi vardır. Bu işlevlerden başlıcaları Şekil 1.2'de verilmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

- Kamuoyu oluşturarak bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olur.
- Katılımcı demokrasinin sağlanması için çalışır.
- Kuruluşların bünyesinde oluşturulan katılımcı ve çoğulcu kültürle beslenmiş, aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlar.
- Projeler üreterek eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına alternatif sorumluluklar alır.

Şekil 1.2: Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri

İnsan Haklarına Dayalı Olma

İnsan haklarına dayalı olma, demokrasinin en belirleyici özelliklerinden biridir. İnsan hakları düşüncesinin temelleri üzerinde doğup gelişen demokrasi, bireyin temel haklarının sağlandığı ve güvence altına alındığı siyasal yapıları içerir. Bu nedenle demokrasi, insan hakları kavramı ile doğrudan ilişkilidir.

İnsan hakları, her insanın doğuştan sahip olduğuna inanılan ve dokunulamaz, devre-dilemez, vazgeçilemez nitelikte oldukları kabul edilen haklardır. Bu haklar, devlet ya da herhangi bir güç tarafından sınırlandırılmaz. Bireylerin kendileri de bu haklardan vazgeçemez. Demokratik yönetimlerde tüm kararlar insan haklarına dayalı olarak alınır. Yönetim anlayışının merkezinde insan haklarına duyulan saygı ve bu hakları koruyup geliştirme bilinci yer alır.

Demokratik toplumlarda insan haklarına dayalı olan yönetim anlayışı gereğince kimsenin diğerine üstünlüğü yoktur. İnsan hak ve özgürlükleri anayasa ile korunur. Farklı din, dil, ırk, siyasi düşünce ve kanaatten olan insanlar, kanunlar karşısında eşittir ve özgür yaşarlar. Söz konusu koşulların sağlanmadığı toplumlarda demokrasinin rejim olarak işlerliğinden söz etmek mümkün değildir.

DEMOKRASİ ZAMANI

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin birinci maddesinde "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar." ifadesi yer alır.

Tüm insanlar yukarıda sözü edilen haklara doğuştan sahip olmalarına rağmen neden aynı şartlarda yaşamamaktadırlar? Tartışınız.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Demokrasinin temel ilkeleri nelerdir?

2. Günümüz demokrasilerinde bir devletin yönetilmesi için gerekli olan temel organlar yasama, yürütme ve yargıdır. Yasama organı, çeşitli partilerin katıldığı bir seçimle halk tarafından belirlenir. Seçimleri kazanan partinin kurduğu hükûmet ise yürütme işleriyle ilgilenir. Meclis, yeni yasaların yürürlüğe konmasından sorumludur. Aynı zamanda bazı yasaların değiştirilmesi ya da kaldırılması için de çeşitli öneriler hazırlar. Yürütme, yasaların uygulanmasını sağlar. Yargılama görevi ise bağımsız mahkemelere aittir.

Yasama, yürütme ve yargının bağımsız olması demokrasinin işleyişine nasıl katkı sağlar?

3. Hukukun üstünlüğü sayesinde her kesimden insan hukuk önünde eşit haklara sahip olur. Hukukun üstünlüğü yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı anlamına gelir. Demokratik eğilimler gereğince hukukun üstünlüğünün herkes tarafından kabul edilmesi gerekir.

Hukukun üstünlüğü ile insan hakları arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNÜN DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİNDEKİ ROLÜ

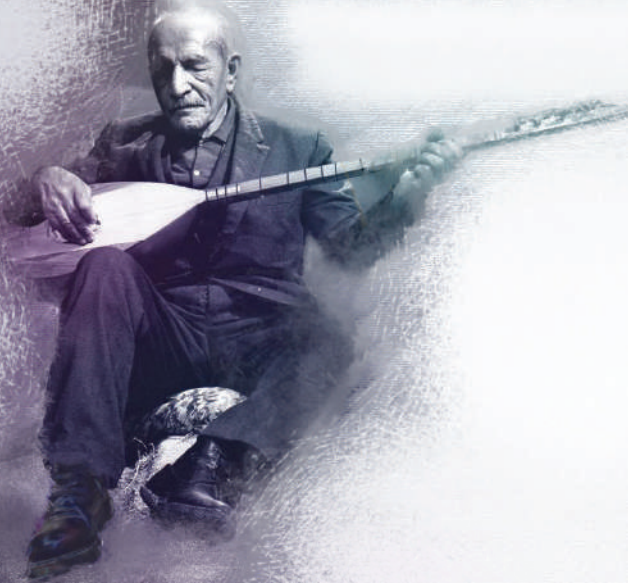
HAZIRLANALIM

KARDEŞİM

Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben sac mıyım
(...)

Âşık Veysel Şatıroğlu, *Dostlar Beni Hatırlasın*, s. 41.
(Kısaltılmıştır.)

Âşık Veysel'in yukarıdaki dizeleri hangi değerleri ifade etmektedir? Bu değerler ile demokrasi arasında bir bağ kurulabilir mi? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Demokrasinin Temel Değerleri

Demokrasi kültürü; başkalarına zarar vermeyecek şekilde fikir ve düşünce hürriyetini, çoğunluğun iradesine uymanın yanında azınlık haklarını korumayı, uzlaşmayı ve anlaşmayı ifade etmektedir. Demokrasi kültürünün oluşumunda demokrasinin temel değerleri olan özgürlük, eşitlik, adalet, hoşgörü ve farklılıklara saygının önemli bir rolü vardır (Görsel 1.2). Toplumu oluşturan bireylerin demokrasinin temel değerlerini benimsemesi ve bunları yaşam biçimi hâline getirmesi demokrasi kültürünün oluşmasını sağlar. Bu değerler sayesinde demokratik sistem daha sağlıklı bir şekilde işler.

İnsanlar temel haklar bakımından eşit ve özgürdürler. **Eşitlik**, sosyal hayatta bireyler arasında haklar ve imkânlar bakımından ayırım gözetilmemesi ve var olan ayrımların kaldırılmasını isteyen temel ilkedir. Tüm insanların aynı hak ve özgürlüklere sahip olması eşitlik ilkesinin temel dayanağıdır.

Demokrasinin olmazsa olmaz bir diğer değeri özgürlüktür. **Özgürlük**, her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumudur. Demokrasinin başlıca değerlerinden biri olan özgürlük, bireye seçme hakkı sağladığı gibi sorumluluk da yükler. Bu sorumluluk, bireyin kendi özgürlüğü uğruna başkasının özgürlüğünü çiğnememesini gerektirir.

Görsel 1.2

Demokrasinin temel değerleri

Demokrasinin temel değerlerinden biri olan **adalet**, yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanmasıdır. Genel ve ahlaki bir tutum olan “adil davranış” demokrasinin vazgeçilmez özelliğidir.

Cinsiyet, düşünce, ekonomik durum vb. açılardan farklı niteliklere sahip bireylerin oluşturduğu toplumsal yaşamda demokrasi kültürünün içselleştirilmesi ancak hoşgörü olma ve farklılıklara saygı anlayışı ile mümkündür. **Farklılıklara saygı**; bireyin kendisinden farklı olan, farklı düşünen, farklı din, dil ve kültüre sahip olanlara karşı hoşgörü davranması olarak ifade edilebilir. **Hoşgörü** ise başkalarının kendimizden farklı olan düşünme tarzını ve yaşam biçimini anlayışla karşılama tavrıdır. Farklılıklara saygı ve hoşgörü değerlerini özümsemiş bireyler, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duyarak huzur ve güvene dayalı demokratik ortamın oluşmasını sağlar.

Demokratik toplumun en önemli özelliği, demokrasiye ait değerlerin sadece bilgi düzeyinde kalmamasıdır. Bir başka deyişle bu değerler, bireyler tarafından özümşenip davranışa dönüştürüldüğü takdirde gerçek anlamda demokratik bir toplumdan söz edilebilir. Birey, adalet kavramını doğru bir biçimde tanımlıyor, adalete inanıyor ve çevresine adil davranıyorsa demokratik bir insan olmuş demektir. Ne yazık ki özellikle gelişmekte olan toplumlarda demokrasinin değerleri, çoğunlukla bilgi boyutunda öğrenilebilmekte ama davranışa dönüştürülememektedir. Oysa gelişmiş toplumlarda demokrasinin sadece bilgi boyutunda kalmadığı, beceriye de dönüştüğü, demokratik bilincin oturduğu ve kurumsallaştığı gözlenmektedir.

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Görselde adaleti temsil eden bir heykel yer almaktadır. Görseli inceleyerek aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Heykelin gözlerinin bağlı olması neyi ifade etmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Heykelin bir elinde terazi diğer elinde kılıç bulunması neyi sembolize etmektedir?

.....

.....

.....

.....

.....

SORU YORUM

Demokrasinin temel değerlerini özümsemiş bireylerin dünyaya ve insanlığa bakış açısını yorumlayınız.

Aile, Okul ve Toplumsal Çevrede Demokrasi Kültürü

Toplumda demokrasi bilincinin oluşabilmesi, bireylerin demokrasiyi yaşam biçimine dönüştürmesiyle mümkün olabilir. Demokrasi kültürünün var olduğu toplumlarda bireyler kendi haklarını bilir, bunları savunmayı ve başkalarının haklarına saygı göstermeyi öğrenir. Demokrasi kültürü; hak, özgürlük, eşitlik, adalet, kardeşlik gibi demokratik değerlerin bütünüdür. Bu değerleri kazanmış bireyler, demokrasi kültürünün işleyişine katkıda bulunur.

Demokratik değerleri benimsemiş, özgür, eleştirel düşünen, farklılıklara saygılı ve problem çözme becerisine sahip bireylerin yetiştirilmesi demokrasi kültürünün yerleşmesi açısından oldukça önemlidir. Bu da aileden başlayarak demokrasiyi her ortamda yaşamakla mümkündür.

Bireyin kişiliğinin ve davranışlarının şekillendiği temel kurum olan aile, demokrasi kültürünün temellerinin de atıldığı kurumdur. Birey aile ortamında demokrasiyi deneyimlediği ölçüde demokrasinin bilincine varabilir. Bu nedenle ailede demokratik bir ortamın varlığı oldukça önemlidir. Çocuğun odasına alınacak eşya belirlenirken çocuğun düşüncesinin de dikkate alınması, aile fertlerinin birbirinin görüşüne saygı duyması, kararların ailenin tüm fertlerinin katılımıyla alınması gibi demokratik davranış örnekleri bireylerin demokrasiyi içselleştirmesini sağlar. Birey, ailede edindiği bu davranış biçimini topluma yansıtarak demokrasi kültürünün oluşmasına katkıda bulunur.

Demokrasi kültürünün oluşumunu ve demokratik yaşam ortamının sürekliliğini sağlayan temel toplumsal kurumlardan bir diğeri okuldur (Görsel 1.3). Okullar demokrasi kültürünün hem öğrenildiği hem de deneyimlendiği kurumlardır. Demokrasi kültürünün oluştuğu bir okul ortamında okulun genel işleyişine yönelik kararlar; ailelerin, öğretmenlerin, öğrencilerin kısacası okulla ilgili tüm paydaşların katılımını içeren bir yönetim anlayışı ile alınır. Öğrenciler, bu niteliklere sahip okul ortamında demokratik süreçlerin parçası olur ve demokrasiyi yaşayarak öğrenir. Bu durum öğrencilerin demokrasinin önemini ve gerekliliğini anlamalarını, demokrasiye değer vermelerini ve demokratik tutum geliştirmelerini sağlar.

Demokrasi kültürünün oluştuğu okullarda katılımcı ve eşitlikçi bir ortam vardır, düşünceler özgürce ifade edilebilir ve farklılıklar zenginlik olarak görülür. Bu ortam öğrencilerin okula aidiyet duygusunu geliştirir, kendilerini güvende ve mutlu hissetmelerini sağlar. Adil, katılımcı, eşitlikçi ve demokratik okul ortamı demokrasi kültürünün oluşmasında oldukça önemli bir paya sahiptir.

Eleştirel Düşünme

Olayların nedenleri ve sonuçlarını geçerli ve güvenilir verilere dayandırarak açıklamaya çalışan ve temelde “neden” sorusuna yanıt arayan bir düşünme becerisidir.

Görsel 1.3: Demokratik okul ortamı

Demokrasi kültürünün geliştiği toplumlarda oluşturulmak istenen yaşam kültürü, paydaşların tümünün görüşleri üzerine inşa edilir. Kendi fikirlerinin toplumsal hayatta bir karşılığının olduğuna tanıklık eden bireyler hem kendilerini daha değerli hisseder hem de bireyler arasındaki güven, saygı ve sevgi bağı güçlenir. Demokrasinin getirdiği değerlerin şekillendirdiği toplumsal çevrede “ben” değil “biz” bilinci egemendir. Bu bilince sahip bireyler, çevrelerinde yaşanan gelişmelere karşı duyarlıdırlar. Karşılaştıkları problemlerin çözümü için harekete geçerler. Örneğin çevre kirliliğine neden olan bir işletme ya da kazaların yaşanmasına neden olan trafik levhası eksikliği gibi sorunlar karşısında hak ve sorumluluklarının bilinciyle hareket ederek ilgili kurumlara başvururlar. Böylece demokrasinin işleyişine katkıda bulunurlar.

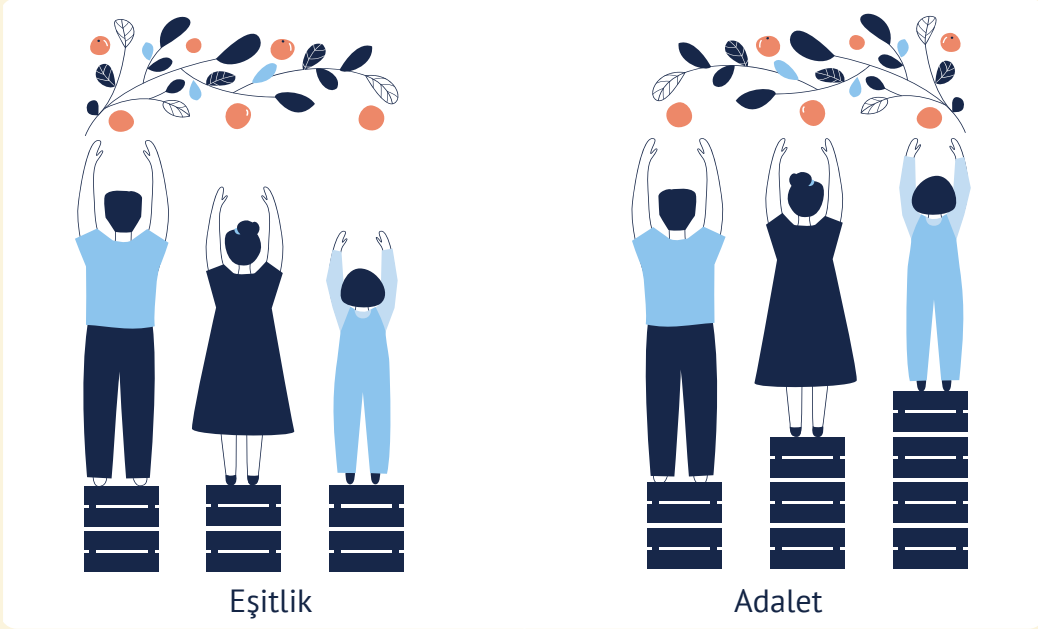
SORU YORUM

Demokrasinin temel değerlerinin benimsenmediği bir toplumda demokrasiden söz edilebilir mi? Yorumlayınız.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki görselden hareketle eşitlik ve adalet arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

2. Bireylerin birbirlerinin gelişimini desteklediği demokratik ailelerde karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir ortam vardır. Bu aile yapısının en önemli nitelikleri arasında hakların önemsenmesi, bireylerin birbirlerine özen göstermesi ve fikirlere saygı yer alır.

Ailede benimsenen demokratik tutum ve davranışlar toplumda demokrasi kültürünün oluşmasına nasıl katkı sağlar? Açıklayınız.

3. Bir toplumda demokrasi kültürünün geliştirilebilmesi için vatandaşların hangi değerleri benimsemiş olması gerekir?

DEMOKRATİK VATANDAŞLIK BİLİNCİNİN DEMOKRATİK SÜRECE KATKILARI

HAZIRLANALIM

“Vatandaşlık, ait olduğunuz yerde bir fark yaratma şansısıdır.”

Charles Handy (Çarls Hendi)

1. Charles Handy’nin sözünden hareketle vatandaşlık kavramı sizin için ne ifade etmektedir?
2. Yaşadığınız toplumda vatandaş olarak ne gibi farklar yaratabilirsiniz?

Charles Handy

Demokratik Vatandaşlık Bilinci

Demokrasi, bireysel özgürlükleri koruyan ve güvence altına alan bir sistemdir. Bireyin haklarını korumak ve güvence altına alabilmek için demokrasinin de korunup geliştirilmesi gerekir. Bu bakımdan demokrasilerde bireylere çok önemli görevler düşer. Demokratik sistemin işlerliği ve sürdürülebilirliği, demokratik vatandaşların varlığıyla mümkün olabilir.

Demokratik vatandaş; demokrasiyi özümsemiş, hak ve sorumluluklarını bilen, başkalarının haklarına saygı duyan vatandaşdır. Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi için bireylerin her şeyden önce demokrasiyi bütün değerleri ve nitelikleriyle içselleştirmesi gerekir. Demokrasi bilincinin yerleştiği toplumlarda bireyler; eşitlikçi, katılımcı, sosyal adaleti savunan, başkalarına saygılı, etkin ve sorumluluk sahibi kişilerdir.

Demokratik vatandaşlık bilincinin oluşmasında aile, okul ve çevrenin önemli katkıları vardır. Çocukların ailede alınan kararlara katılımı, onların etkin ve sorumlu kişiler olmasında önemli bir rol oynar. Aile büyükleri, kararlar alınırken demokratik bir tutum sergilemeli ve çocuklarına örnek olmalıdır. Örneğin ailece yaz tatili planlanırken bütün bireylerin fikirleri alınmalı ve bu fikirler tartışılarak ortak bir karara varılmalıdır.

Demokratik vatandaşlık bilincinin oluşmasında etkili olan bir diğer kurum okuldur. Öğrenciler, okulda edindikleri demokratik tutum ve davranışlar yardımıyla demokrasiyi değer olarak benimser; demokratik vatandaşlığın gerektirdiği görev ve sorumlulukların farkına varır.

Demokratik vatandaş, çevresinde olup bitenlere duyarlıdır. Farklı davranış, düşünüş ve yaşayış tarzlarına saygılıdır. Mahallesinde ya da şehrindeki sorunların farkındadır ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışmaların içinde yer alır.

Demokratik vatandaşlar, sahip oldukları hakların farkındadır ve bu hakların ihlaline izin vermez. Böylece kendi haklarını korudukları

Sosyal Adalet

Toplumsal değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi vb. birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumudur.

gibi başkalarının haklarına da saygı gösterir. Bireyler; toplumda demokrasinin sağlıklı bir biçimde işlemesi, insan haklarının korunması ve demokratik ortamın oluşması için kendi haklarının bilincinde oldukları kadar hak ihlallerine karşı da duyarlı olmalıdır.

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Aşağıda demokratik hak ve özgürlüklerin ihlali ile ilgili örnek olay ve bu olay karşısında sergilenecek demokratik tutum örneği verilmiştir. Siz de hak ihlallerine ilişkin örnek olaylar ve bunlar karşısında sergilenmesi gereken demokratik tutum örnekleri bularak boş bırakılan yerlere yazınız.

Örnek Olay	Demokratik Tutum
Bir fabrikanın bacalarına hava kirliliğini önleyici filtrelerin takılmaması.	Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının olduğunu bilen bireyler, kamuoyu oluşturarak fabrikanın gerekli önlemleri almasını sağlayabilirler.

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Günümüzde vatandaş kavramı yerine “demokratik vatandaş” kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu kavramın tercih edilmesinin nedenlerinden biri, demokrasi ve insan haklarının korunup geliştirilmesinde vatandaşa yeni görevler düşmesidir.

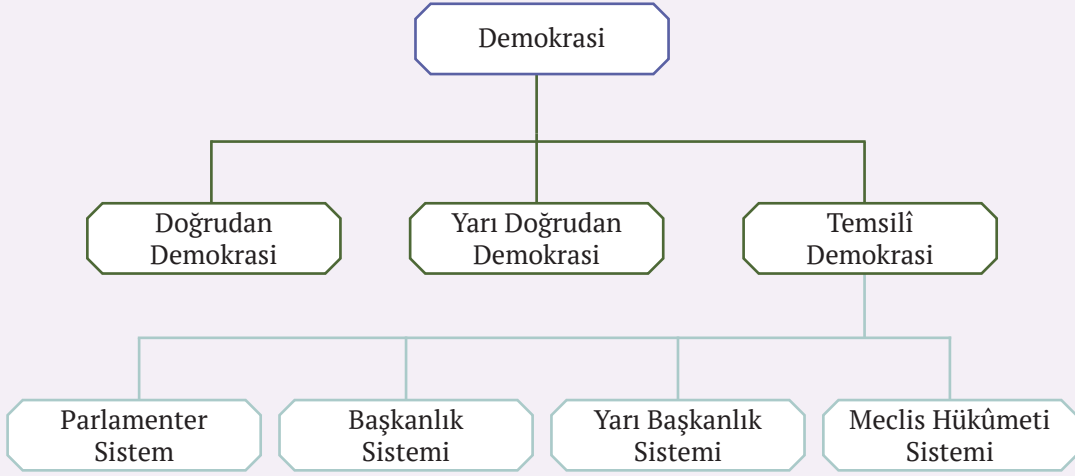
Vatandaş sözcüğünün kavram alanına ilişkin bu değişimin nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.

2. Günümüzde demokratik vatandaşlık bilincinin güçlenmesi ve teknolojik gelişmeler devlet ile vatandaş arasındaki ilişkinin yeni bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Hem devletin şeffaflaştığı hem de bireylerin devlet üzerindeki kontrolünün arttığı bu süreçte siyasetçiler seçmenleriyle ve kamuoyuyla yalnızca seçim zamanlarında karşılaşmıyorlar. Vatandaşlar da televizyon, gazete ve genel ağ yoluyla yönetimin uygulamalarını yakından takip ederek görüşlerini bildirebiliyorlar.

Buna göre iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile demokrasinin işleyişi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

DEMOKRASİNİN FARKLI UYGULANIŞ BİÇİMLERİ VE TÜRKİYE’DE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

HAZIRLANALIM

1. Yukarıdaki şemada verilen demokrasinin uygulanış biçimleri hakkında neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Yukarıdaki şema incelendiğinde birden fazla demokrasi türünün olduğu görülür. Bu çeşitliliğin nedenleri neler olabilir?

Demokrasi ve Cumhuriyet

“Demos” sözcüğü Yunanca, “cumhur” sözcüğü Arapça kökenlidir ve her ikisi de halk anlamına gelir. Cumhuriyet bir rejim şeklidir ve bu rejimde yöneticiler kan bağından, bir sınıftan veya soydan gelmezler; halk arasından seçilirler. Cumhuriyet rejiminde egemenlik tek kişiye değil halka aittir. Halk, egemenlik hakkını belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullanır.

Cumhuriyet, egemenliği kullananların seçimle belirlendiği bir sistemdir. Bu sistemde yöneticiler ömür boyu değil sadece belirli bir zaman aralığında görevde kalırlar. Bu niteliği sayesinde cumhuriyet, millî egemenliğin en iyi şekilde gerçekleştiği hükûmet modeli hâline gelerek millî egemenlik ve demokrasi kavramları ile özdeşleşir. Yöneticilerin seçimle göreve gelmesinin yanında vatandaşların temel hak ve özgürlüklere sahip olması ve özgürlüklerin güvence altına alınması demokratik cumhuriyetlerin gereğidir.

Cumhuriyet rejimi ile yönetilen her ülke demokratik olmayabilir, ayrıca demokrasinin var olabilmesi için cumhuriyet de gerekli değildir. Örneğin anayasal monarşi ile yönetilen İsveç, Norveç gibi devletlerde demokrasinin rejim olarak tüm koşulları işler ancak devlet başkanları seçim yoluyla belirlenmez, veraset yoluyla belirlenir.

Cumhuriyet ve demokrasi birbiriyle yakından ilgilidir ancak bu iki kavram arasında temel bir fark vardır: Cumhuriyet, hükûmetin seçilme şeklidir. Demokrasi ise seçilen hükûmetin ülkeyi nasıl yöneteceğini tanımlayan yönetim modelidir. Demokrasi, cumhuriyetin uygulanış şekillerinden biridir. Cumhuriyet rejimiyle seçilen yöneticiler, demokrasi yoluyla kanun yapar ve halkı yönetirler.

Demokrasinin Uygulanış Biçimleri

Demokrasinin temelinde egemenlik yetkisinin halka ait olması vardır. Halkın bu yetkiyi kullanma biçimlerinde ise farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıklar göz önüne alındığında doğrudan, yarı doğrudan ve temsili demokrasi olmak üzere üç uygulama biçimi ile karşılaşılır.

Doğrudan Demokrasi: İlk Çağ kent devletlerinden olan Atina, doğrudan demokrasinin birçok temel özelliğinin uygulandığı ilk yerdi. Atina'nın Halk Meclisi (Egleyza) ve Beşyüzler Meclisi bulunmaktaydı. 20 yaşını doldurmuş Atinalıların katılımı ile oluşan Halk Meclisi, agora denilen meydana toplanır ve yasama organının işlevlerini yerine getirirdi. Kadınlar, köleler ve yabancılar vatandaş sayılmadıkları için yönetime katılma hakkına sahip değildi.

Demokrasinin ilk uygulanış biçimi olan doğrudan demokrasi, halkın herhangi bir aracı olmaksızın egemenlik yetkisini doğrudan doğruya kullanmasıdır. Doğrudan demokrasilerde halk; kanun yapma, kamu gelirlerini ve giderlerini tespit etme, idam cezasına hükmetme gibi önemli egemenlik işlevlerini elinde tutar. Bunun dışında kalan yürütme, idare ve yargı işlerini ise halkın seçtiği temsilciler yürütür. Günümüzde nüfusu milyonlarla ifade edilen ülkelerde doğrudan demokrasinin uygulanması mümkün değildir.

Yarı Doğrudan Demokrasi: Doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi arasında bir modeldir. Bu demokrasi şeklinde özgür, adil ve düzenli seçimler temel unsurdur. Yarı doğrudan demokrasilerde kanun yapma yetkisi, temsili demokrasilerde olduğu gibi temsilciler aracılığıyla meclise bırakılmıştır ancak kimi zaman vatandaşlar karar verme yetkisini temsilcileri yerine kendileri kullanır. Bunu da halk oylaması (referandum), halk vetosu ve halk girişimi şeklinde yapabilir. İsviçre ve İtalya gibi devletler, yarı doğrudan demokrasinin uygulandığı ülkelere örnek verilebilir. Yarı doğrudan demokraside halkın egemenliği doğrudan kullanma şeklini ifade eden sistemler Tablo 1.1'de verilmiştir.

Tablo 1.1: Yarı Doğrudan Demokrasinin Uygulanma Biçimleri

Halk Oylaması (Referandum)	Halk Vetosu	Halk Girişimi
Meclisin kabul ettiği bir kanunun ancak halkın da kabul etmesi hâlinde yürürlüğe girmesidir.	Mecliste kabul edilen bir yasanın yürürlüğe girmeden hemen önce yeter sayıda yurttaşın itirazı üzerine referanduma götürülmesidir. Çoğunluk ret oyu verirse yasa veto edilmiş olur.	Belirli sayıda seçmenin parlamentoya kanun teklifi verebilme hakkına sahip olmasıdır.

Görsel 1.4: Montesquieu (Temsilî)

Temsilî Demokrasi: Demokrasinin bu uygulanış biçimi mutlak monarşilerin yerini almıştır. Jean Jacques Rousseau'nun (Jan Jak Russo) doğrudan demokrasi anlayışı yerine Montesquieu'nün (Montesquieu) görüşlerine (Görsel 1.4) ve 1791 Fransız Anayasası'na dayanmaktadır. Temsilî demokrasilerde halk, egemenlik hakkını kendi içinden seçtiği temsilciler aracılığıyla kullanır. Halk ile temsilciler arasında tamamen kamusal nitelikli bir vekâlet ilişkisi vardır. Temsilî demokraside parlamento, hiç kimseden emir ve talimat almaz. Halkın temsilcisi sıfatıyla yalnız millet yararına kararlar alıp kanunlar çıkarır.

Temsilî demokrasinin farklı uygulanış biçimleri vardır. Tablo 1.2’de bu uygulanış biçimlerine ilişkin başlıca özelliklere yer verilmiştir.

Tablo 1.2: Temsilî Demokrasinin Uygulanma Biçimleri

TEMSİLÎ DEMOKRASİ	
Parlamente Sistem	Parlamente sistem ilk olarak İngiltere’de kurumlaşmıştır. Hükûmet seçimle oluşturulan parlamentoya karşı sorumludur. Yasama-yürütme ilişkisinde esnek güçler ayrımına dayanan siyasal bir mekanizma bulunur. Yürütme, siyasi sorumluluğu olmayan devlet başkanı ve siyasi sorumluluğa sahip başbakanın oluşması üzere iki başlıdır. Yürütmenin ikinci kanadını oluşturan bakanlar kurulu, meclise karşı sorumludur. Devlet başkanı, mecliste güvenoyu alabilecek bir hükûmeti görevlendirir. Hükûmetin meclis çoğunluğuna dayanması esastır. Mecliste çoğunluğu sağlayan partinin başkanı başbakanlık görevini üstlenir. İngiltere ve Macaristan parlamente sistemin uygulandığı ülkelere örnek gösterilebilir.
Başkanlık Sistemi	Başkanlık sisteminin doğduğu ve geliştiği yer Amerika Birleşik Devletleri’dir (ABD). Bu sistemde başkan halk tarafından seçilir ve güçler ayrılığı ilkesi katı bir biçimde uygulanır. Yasama, halkı ile belirlenen senato ve temsilciler meclisinden oluşan iki meclisli bir kongrenin elindedir. Yürütme görevi ise halkı ile seçilen başkan tarafından yerine getirilir. Başkan, yürütme görevini tek başına yürütür. Yürütmenin yasamayı dağıtması veya yasamanın yürütmeyi düşürmesi söz konusu değildir. Yasama ve yürütme arasındaki ilişkiyi düzenlemek için denetim ve denge sistemi geliştirilmiştir. ABD, Arjantin ve Brezilya başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelere örnek gösterilebilir.
Yarı Başkanlık Sistemi	Yarı başkanlık sistemi, başkanlık sisteminin ve parlamente sistemin bir karışımıdır. Bu sistem İrlanda, Avusturya ve İzlanda’da olduğu gibi parlamentonun üstünlüğüne dayanabilir ya da Fransa’da uygulandığı hâliyle devlet başkanının üstünlüğünü esas alabilir. Yarı başkanlık sisteminde başkan doğrudan halk tarafından seçilir, bakanlar kurulu da parlamento içinden oluşturulur. Devlet başkanı, sabit bir dönem için genel oyla seçilir ve yürütme yetkisini bir başbakanla paylaşır. Yasama ve yürütme iş birliği içinde çalışır. Kesin güçler ayrılığı yoktur. Hükûmet meclise karşı sorumludur. Fransa, Rusya ve Finlandiya yarı başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelere örnek gösterilebilir.
Meclis Hükûmeti Sistemi	Meclis hükûmeti sisteminin temel özelliği, güçler birliğine dayanmasıdır. Yasama ve yürütme yetkisinin mecliste toplandığı bu sistem, meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır. Yürütme görevini üstlenecek kurul üyeleri, ilgili bakanlıklara meclis tarafından görevlendirilir. Ayrıca bir başbakan yoktur. Devlet başkanlığı görevi meclis aracılığıyla seçilen bir kişi tarafından, yine meclis adına yerine getirilir. Hâlen İsviçre’de yürürlükte olan meclis hükûmeti sistemi Türkiye’de de 1920-1923 yılları arasında uygulanmıştır.

Türkiye’de Demokratik Sistemin İşleyişi

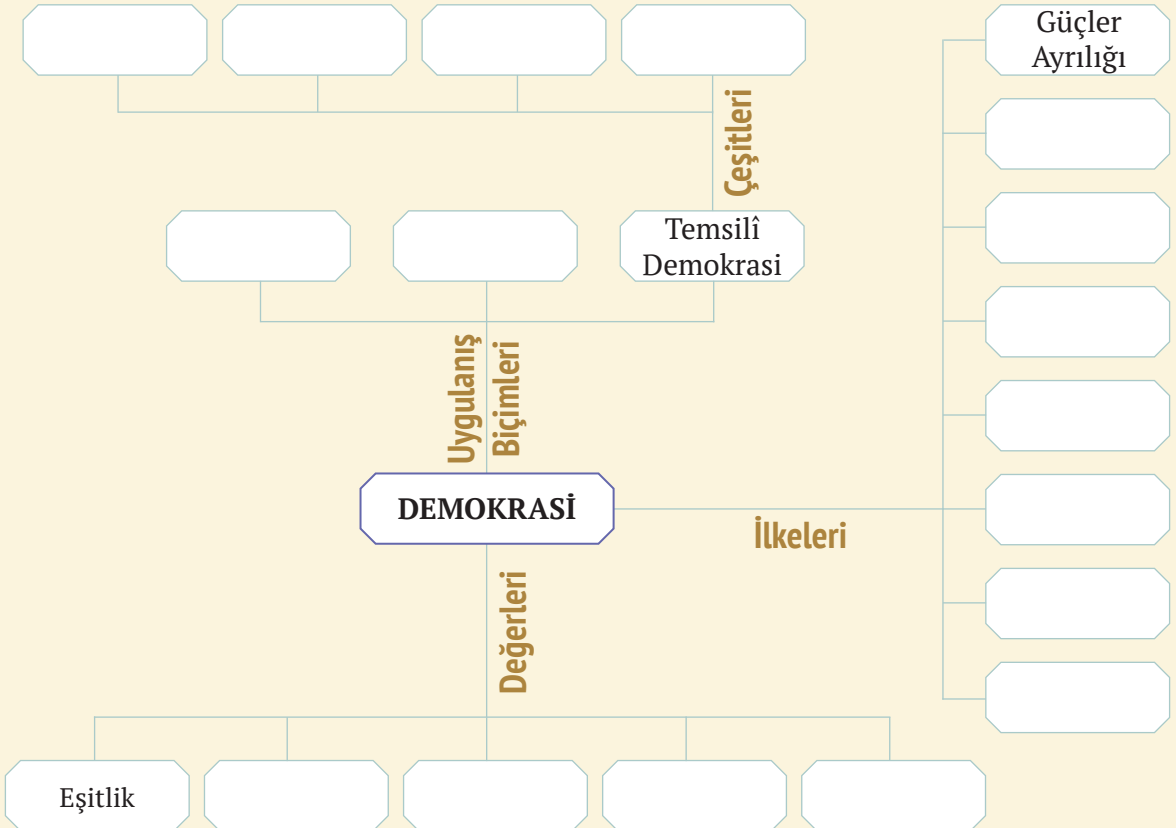
Temsilî demokrasinin uygulandığı Türkiye’de demokratik sistemin işleyişi Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Egemenliğini Anayasa’nın koyduğu esaslara göre kullanan Türk milleti, egemenlik hakkını belirli bir süre için seçilmiş cumhurbaşkanı ve milletvekillerine devreder. Türkiye’de 16 Nisan 2017’de yapılan referandum ve 24 Haziran 2018’de yapılan genel seçimle Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’nde cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimleri aynı anda ve beş yılda bir yapılır. Geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, cumhurbaşkanı seçilir. Güçler ayrılığı ilkesinin benimsendiği bu sistemde yasama, yürütme ve yargı birbirinden bağımsızdır. Yürütme yetkisi cumhurbaşkanındadır. Cumhurbaşkanı yardımcılarının, bakanların ve üst düzey kamu görevlilerinin atanması; bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görev ve yetkilerinin belirlenmesi cumhurbaşkanının görev ve sorumluluğu kapsamındadır.

Yasama yetkisi TBMM’ye aittir. Kanun yapma gücü TBMM’de olmakla birlikte cumhurbaşkanı da Anayasa’dan aldığı yetkiye dayanarak yürütmeye ilgili konularda kararname çıkarabilir. Yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelere verilmiştir. Yargı organları, kişiler arasında veya yönetenlerle yönetilenler arasında çıkan uyuşmazlıkları yasalara uygun olarak çözer. Yargı görevini yürüten mahkemeler tam bağımsızdır.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda demokrasi ile ilgili bir kavram haritası verilmiştir. Kavram haritasında boş bırakılan yerleri uygun sözcüklerle doldurunuz.

TEMA DEĞERLENDİRME

Aşağıda parantez içinde verilen sözcükleri metindeki boşluklara uygun şekilde yazınız.

(*nispi temsil, çoğunluk, seçim, cumhurbaşkanı, başkanlık*)

1. ABD’de de uygulanan temsilî demokraside güçler ayrılığına dayalı sistemi vardır. Ayrıca ABD’de seçimlerde en çok oy alan partinin seçimi kazanmış sayıldığı sistemini esas alan seçim usulü uygulanır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde ise ABD’den farklı olarak her partinin seçmenlerden aldığı oy oranında milletvekili çıkarmasını öngören sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemde seçimler genel oyla yapılır ve geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, seçilir.

Aşağıdaki tabloda yer alan kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.	Tanımlar	Kavramlar
()	I. Farklı toplum kesimlerinin düşünce, inanç, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü savunan görüştür.	a) Güçler ayrılığı
()	II. Yasama, yürütme ve yargı güçlerinin farklı organlar tarafından kullanılmasıdır.	b) Genel oy
()	III. Her vatandaşın hiçbir ayırım yapılmaksızın seçimlerde oy verme hakkına sahip olmasıdır.	c) Eşit oy
()	IV. Siyasi iktidarın, Tanrı’nın temsilcileri olduklarına inanılan din adamlarının elinde bulunduğu toplumsal, siyasi düzendir.	ç) Çoğulculuk
()	V. Herkesin yalnızca bir oya sahip olmasıdır.	d) Teokrasi
		e) Oligarşi

Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

3. A fabrikasının sahibi, işletmede yapacağı değişiklikler için sendika temsilcileriyle görüşmüş ancak kendi isteği doğrultusunda değişiklik yapmıştır. B fabrikasının sahibi ise işletmede yapacağı değişiklikler için sendika temsilcileri ile ortak bir karara varmış, onların önerilerini de dikkate alan değişiklikler yapmıştır.

Metinde sözü edilen işverenlerin tutumlarını demokratik sürece etkileri yönünden karşılaştırınız.

4. İlk Çağ Yunan medeniyetinde mahkemeler loş bir ortamda gerçekleştirilir, söyleyen kişiye değil söylenen söze dikkat edilirdi.

Bu durum adaletin sağlanması açısından nasıl bir değer taşımaktadır?

5. Sivil toplum kuruluşlarının özellikleri şunlardır:

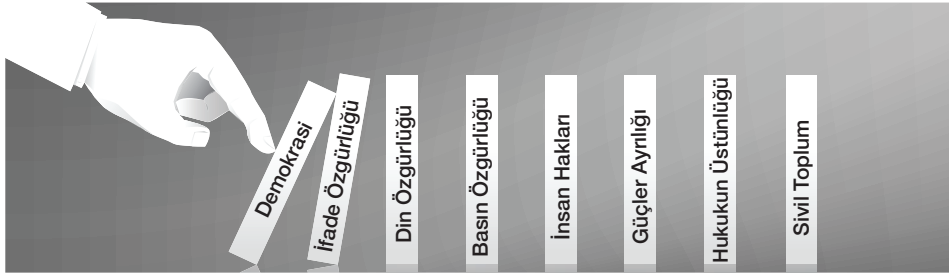
- Bireylerin ve toplumun istek ve kaygılarını dile getirir, hak ve çıkarlarını korur.
- Bireysel hak ve özgürlükleri devletin tek taraflı baskısından koruyarak güvence altına alır.
- İhtiyaç sahiplerine sağlık, eğitim gibi alanlarda gönüllü kamu hizmeti sağlar.

Sivil toplum kuruluşlarının bu özellikleri ile demokratik toplum arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?

6. • Parlamenter sistemde yürütme iki başlıdır. Başbakan yürütmeden sorumludur. Devlet başkanının siyasal açıdan bir sorumluluğu bulunmaz. Yasama çeşitli yollarla yürütmeyi denetler.
- Başkanlık sisteminde yürütme yetkisi, halkın seçtiği başkana aittir. Yasama yetkisi ise parlamento aittir. Başkan hem devlet başkanı hem hükûmet başkanı görevini yürütür.

Buna göre parlamenter sistemle başkanlık sistemini güçlü ve zayıf yönleri açısından karşılaştırınız.

7-8. soruları aşağıdaki görsel ve metinden yararlanarak cevaplayınız.

Demokrasinin gerçek anlamda uygulanabilmesi için demokrasi kültürünün toplum tarafından içselleştirilmesi gerekir. Demokrasi kültürünü içselleştiren bireyler çevrelerindeki siyasal örgütlere, sivil toplum kuruluşlarına kayıtsız kalamazlar. Birçok sivil toplum kuruluşunda aktif görev almaya hevesli ve duyarlıdırlar.

7. **Buna göre demokrasi kültürünün içselleştirilmemesi hâlinde demokratik düzende yaşanacak sıkıntılar neler olabilir? Yazınız.**

8. **Yukarıdaki görseli yorumladığınızda demokrasi ile ilgili hangi sonuçlara ulaşabilirsiniz? Yazınız.**

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. ABD'nin bazı eyaletlerinde "Kasaba Toplantısı" adlı demokratik bir oluşum vardır. Kasaba sakinleri yılda bir kere toplanarak kasabanın idaresine dair kararlar alır. Buna benzer bir oluşum İsviçre'nin dağ kantonlarında da vardır. Bu uygulamada da kanton halkı yılda bir kez toplanarak karar alır.

Bu metinde sözü edilen toplantı biçimleri aşağıda verilen demokratik uygulamalardan hangisini ifade etmektedir?

- A) Çoğunlukçu seçimi
B) Başkanlık sistemini
C) Meclis hükûmetini
D) Temsilî demokrasiyi
E) Doğrudan demokrasiyi
10. **Nispi temsil uygulanan bir ülkede her partinin seçmenlerden aldığı oy oranında milletvekili çıkarması öngörülürken ülke genelinde yüzde beş oy alan bir partinin milletvekili çıkarmaması aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?**
- A) Baraj sisteminin bulunması
B) Seçimin çoğunluk sistemine dayanması
C) Tek partiye dayalı yönetimin bulunması
D) Başkanlık sisteminin uygulanması
E) Meclis hükûmeti sisteminin uygulanması
11. İngiltere'de 1689'da yayımlanan Haklar Bildirisi'ne göre
- Kralın parlamentonun onayı olmadan, kendi yetkisine dayanarak yasaları iptal etmesi yasa dışıdır.
 - Kralın, yetkisine dayanarak kendisini yasalardan muaf tutması yasa dışıdır.

Bu bilgidен hareketle

- I. Hukukun üstünlüğü ilkesinin öne çıkarıldığı,
II. Yönetimin güçler birliğine dayandırıldığı,
III. Kralın yetkilerinin sınırlandırıldığı

çıkırımlarından hangilerine ulaşamaz?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

12. **Aşağıdaki uygulamalardan hangisi demokratik anlayışa uygundur?**

- A) Oy verme işleminin açık yapılması
B) Seçme ve seçilme hakkının belli bir zümreye ait olması
C) Oy sayım işleminin gizli yapılması
D) Bireylerin eşit ve tek oya sahip olması
E) Yasamanın yürütmeyi denetleyememesi

13. Şeffaflık ve hesap verebilirlik anlayışını benimsemiş bir kurumda aşağıdakilerden hangisinin görülmesi beklenmez?

- A) Verimin artması
- B) İş yerine güven duyulması
- C) Dayanışma kültürünün zayıf olması
- D) Mutlu bir ortam oluşması
- E) Fikirlerin rahatça ifade edilmesi

14. Demokrasi kültürü açısından bakılırsa birey, ailede ne kadar demokratikse toplum hayatında ve devletle ilişkilerinde de o kadar demokratiktir. Bu nedenle demokratikleşmeye ilişkin süreç tabandan yani bireyden ve aileden başlamalıdır.

Demokratik bir ailede yetişen çocuklarda aşağıdaki özelliklerden hangisinin görülmesi beklenmez?

- A) Fikirlerini özgürce ifade edebilme
- B) Öz güven duyma
- C) Ailesine güven duyma
- D) Görüşlerini tartışmasız kabul ettirme
- E) Ailesiyle uyum içinde olma

15. İlk Çağ Yunan medeniyetinde doğrudan demokrasi uygulanmıştır. Bu demokrasi şeklinde halk, egemenlik hakkını aracısız kullanır. Günümüzde ise egemenliğin halk tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla kullanıldığı temsilî demokrasi uygulanmaktadır.

Bu değişimin nedeni olarak aşağıdakilerden hangisi gösterilebilir?

- A) Katılımcı demokrasinin önem kazanması
- B) Ülke nüfuslarının zamanla artması
- C) Çoğulcu anlayışın güçlenmesi
- D) Seçimlerin çoğunlukçu anlayışa dayandırılması
- E) Yönetimde güçler ayrılığının benimsenmesi

16. Gel, gel, her ne olursan ol, gel!
İnançsız da putperest de olsan, gel!
Burası umutsuzluk dergâhı değil,
Yüz kere bozsan da tevbeni, yine gel!

Hz. Mevlana bu sözüyle aşağıdaki değerlerden hangisini vurgulamamıştır?

- A) Adalet
- B) Din ve vicdan özgürlüğü
- C) Eşitlik
- D) Farklılıklara saygı
- E) Hoşgörü

Tema
Değerlendirme
Karekodu

2. TEMA

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

KONULAR

- İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ
- İNSAN HAKLARININ ETİK TEMELLERİ
- DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ GELİŞMELER
- İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLAR
- TOPLUMSAL YAŞAMDA İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ
- HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ SORUMLULUK BİLİNCİYLE KULLANMAK
- DEVLET-VATANDAŞ İLİŞKİSİ

Bu temada

- İnsan hak ve özgürlüklerinin anlamını ve özelliklerini,
- İnsan haklarının etik temellerini,
- Belgelere dayalı olarak insan hak ve özgürlüklerini,
- İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili güncel olayları,
- İnsan hak ve özgürlüklerinin toplumsal yaşamla ilişkisini,
- Hak ve özgürlükleri kullanırken sorumlu hissetmeyi,
- Hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında devlet-vatandaş ilişkisini öğreneceksiniz.

Temel Kavramlar

- İnsan hakları
- Eşitlik
- Özgürlük
- Etik
- Sorumluluk

Tema
Sunusu
Karekodu

Tema
Karekodu

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

HAZIRLANALIM

Pers İmparatorluğu Dönemi'ne (MÖ 6. yüzyıl) ait bir kraliyet yazıtı olan “Kiros Silindiri” Britanya Müzesinde sergilenmektedir. Silindirin bir kopyası, New York'taki (Niv York) Birleşmiş Milletler (BM) binasında bulunmaktadır.

Kral Kiros Dönemi'nde yazılan metnin içeriğinde

- Kralın, halkına adalet ve insaf ile rehberlik etmesi,
- Babil şehrinde ve onun bütün kutsal mekânlarında asayişin sağlanması,
- Şehirde barış içinde hareket edilmesi,
- İnanç özgürlüğünün sağlanması,
- Halklara kendi kültürlerini yaşama özgürlüğünün tanınması,
- İnançları dolayısıyla sürgün edilenlerin kendi memleketlerine dönmeleri gibi konular yer almaktadır.

1. İlk Çağ hükümdarlarından Kiros'un insan hakları anlayışını değerlendirdiğinizde neler söyleyebilirsiniz?
2. Metnin bir kopyasının BM binasında sergilenmesinin gerekçesi ne olabilir?

İnsan Hakları

İnsan hakları günümüzde en sık kullanılan kavramlardır. Peki, nedir insan hakları?

İnsan hakları, insan olmaktan dolayı sahip olunan ve doğrudan insanlık onurunu korumayı amaçlayan birtakım özel haklardır.

İnsan hakları, hak kavramı ile doğrudan ilişkilidir. **Hak**; insan varlığına, bir kimseye var olan yasalarla, evrensel beyannameler ya da en azından sözlü bir gelenekle tanınan belli şekillerde hareket etme özgürlüğü, yetkisi ya da imkânıdır. Demokratik devletlerde vatandaşların hak ve özgürlükleri anayasa ile güvence altına alınır. Doğuştan gelen bu haklar, yasalar tarafından korunur.

İnsanlar, haklarını kullanabilmek için öncelikle özgür olmalıdır. Herhangi bir baskı olmadan özgür iradeleriyle karar alabilen bireylerin şekillendirdiği toplumda hakların varlığından söz edilebilir. Ancak bireyler özgür iradeleri ile karar alırken toplumun belirlediği kuralları da göz önünde bulundurmak zorundadırlar. O hâlde özgürlük, başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilme gücüdür. Bu nedenle her insanın haklarının sınırı, toplumun diğer üyelerine aynı haktan yararlanmayı sağlayan sınırdır. Bu sınırlar yasa ile düzenlenir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin birinci maddesinde belirtildiği üzere tüm insanlar, onur ve haklar bakımından eşit ve özgür doğarlar. Demek ki hakların kullanımında özgürlük kadar önemli bir başka değer de eşitliktir. Her insan; cinsiyet, ırk, renk, din, dil, yaş, uyruk, düşünce farkı, ulusal veya toplumsal köken, zenginlik gibi farklar gözetilmeksizin yasa karşısında eşittir.

Düşüncelerini özgürce açıklama, sosyal yaşamda insanca ve adil muamele görme, istediği yere gitme ve yerleşme, konut dokunulmazlığı, özel yaşamın gizliliği ve haberleşme özgürlüğü insanların sahip olduğu başlıca haklardandır.

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, insan haklarının sınırlarını ve niteliğini belirleyen en önemli belgelerdir. Türkiye tarafından 1954’te imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bazı hak ve yasakları da beraberinde getirmiştir. Yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, evlenme hakkı, etkili başvuru hakkı, cezaların yasallığı, özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkı; düşünce, din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü, dernek kurma ve toplantı yapma özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde belirtilen temel hak ve özgürlüklerdir. İşkence, ayrımcılık, kölelik ve zorla çalıştırma ise sözleşme kapsamında belirlenen yasaklardır.

İnsan Haklarının Özellikleri

- İnsan hakları evrenseldir. Bütün insanlar zamana ve mekâna bağlı olmaksızın insan haklarına sahiptir. Dolayısıyla insan hakları; toplumsal aidiyeti, kültürel kimliği, sosyal kökeni, ırkı, dini, dili, sınıfı ne olursa olsun bütün insanların sahip olduğu haklardır.
- İnsan hakları, insanların doğuştan getirdikleri ve sadece insan olmalarından dolayı sahip oldukları haklardır.
- İnsan hakları mutlaktır. Varlığı herhangi bir şarta bağlanamayan bu haklar, inkâr edilemez ve geçersiz kılınmaz. Kişiler, haklarını sözleşmeyle başkalarına devredemeyecekleri gibi bunlardan da vazgeçemezler.
- İnsan haklarının temelinde dil, din, etnik köken, cinsiyet, sosyoekonomik ve kültürel farklılıklara dayanarak oluşturulan gruplar veya topluluklar değil yalnızca birey olarak insan vardır.

DEMOKRASİ ZAMANI

Nelson Mandela

Afrika’nın özgürlüğü için mücadele veren Nelson Mandela (Nelsin Mandela) “Beyaz egemenliğine karşı savaştım. Siyah egemenliğine karşı da savaştım. İnsanların eşit fırsatları paylaşarak uyum içinde yaşayacakları demokrat ve özgür toplum hayalini kurdum. (...)” demiştir.

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET001870.pdf>

(Kısaltılmıştır.)

1. Nelson Mandela’nın insanların eşit fırsatları paylaşarak uyum içinde yaşayacakları özgür bir toplum hayali nasıl gerçekleşebilir? Tartışınız.
2. Ten rengi neden egemenlik aracı olamaz? Tartışınız.
3. Nelson Mandela’nın mücadelesi insan hak ve özgürlüklerine ne gibi katkılar sağlamıştır? Tartışınız.

SORU
—
YORUM

Yaşadığınız dünyayı insan hakları açısından nasıl yorumlarsınız?

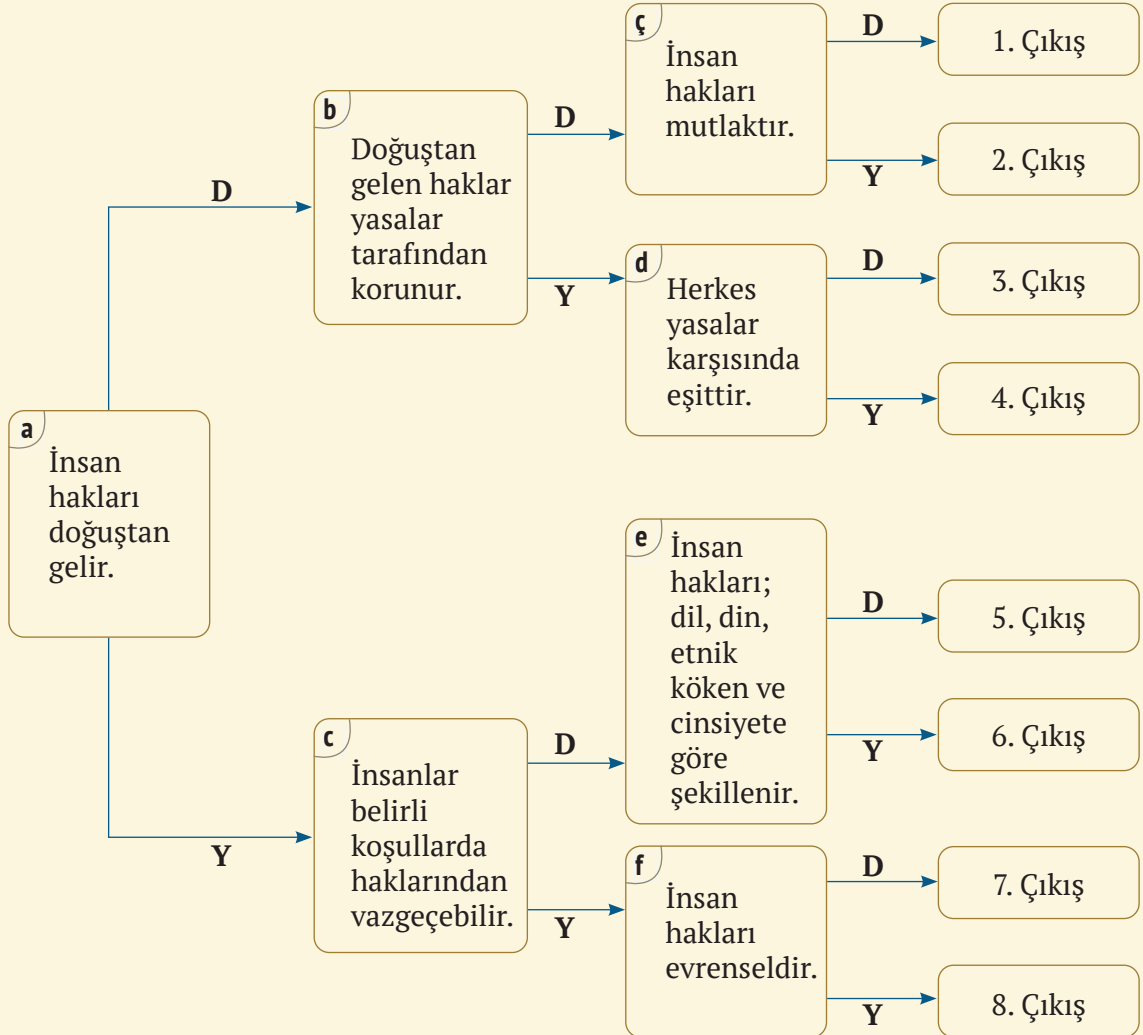
NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. İnsan hakları doğuştandır ve sınırlandırılmaz ancak bazı durumlarda bazı insan hakları askıya alınabilir ya da sınırlandırılabilir. Örneğin toplumsal çatışma ortamında devlet, insanların hareket etme özgürlüğünü sınırlamak amacıyla sokağa çıkma yasağı ilan edebilir ya da salgın dönemlerinde geniş katılımlı toplantılara, maçların seyircili oynanmasına izin vermeyebilir.

İnsan haklarının bazı durumlarda sınırlandırılması insan hakkı ihlali sayılabilir mi? Gerekçelendirerek açıklayınız.

2. Aşağıda birbiri ile bağlantılı doğru/yanlış ifadeler içeren tanılayıcı dallanmış ağaç tekniğinde bir soru verilmiştir. a ifadesinden başlayarak her doğru ya da yanlış cevabınıza göre çıkışlardan sadece birini işaretleyiniz.

İNSAN HAKLARININ ETİK TEMELLERİ

HAZIRLANALIM

Yandaki görseli yorumladığınızda etik ile ilgili hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz? Açıklayınız.

İnsan Hakları ve Etik

DÜŞÜNME ZAMANI

(...)

Genel olarak neyin istenmesi gerektiğini ise Kant, “pratik buyruk” dediği buyrukla, şöyle içeriklendirir: “Öyle hareket et ki, eylemde bulunurken, her defasında, kendine ve başkasına sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak da muamele edebilesin”. Yalın bir dille söylersek: eylemde bulunurken, kendimizi de başkasını da, eğilimlerimizi-çıkarlarımızı gerçekleştirmek için bir araç olarak görmemeyi; başkasına yaptığımızı insan olmanın bilinciyle ve onun için yapmamızı bize buyuran bir buyruktur bu.

(...)

İoanna Kuçuradi, *Uludağ Konuşmaları*, s. 3.
(Kısaltılmıştır.)

Yukarıdaki metne göre insan davranışlarını yönlendiren temel ilke ne olmalıdır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İnsan hakları, hiçbir ayırım gözetilmeksizin tüm insanları kapsar. Bu haklar, bireylerin varoluşsal ve ahlaki temel değerlerinden olan özgürlük ve eşitlikten doğar; hukukun kapsam alanı içinde yer alır. Ancak hukuk, insanın onurunu ve değerini korumada tek başına yeterli değildir. Bunun için hukukun yanı sıra başka değerlere de ihtiyaç vardır. Bunların başında etik ilke ve değerler gelir.

Etik; kişilere, kurumlara ve meslek mensuplarının davranışlarına rehberlik eden, iyi ve doğruyu belirlemede yardımcı olan kılavuz değerler, ilkeler ve standartlar bütünüdür. Etik, insanlara iyi ve kötü-nün ne olduğunu söyler; insanları olumlu davranışlara yönlendirmeyi amaçlar ve konuyla ilgili felsefi tartışmaları içerir.

İnsanların eylemlerinin temelinde etik ilke ve değerler bulunmaktadır. Tarafsızlık, açıklık, dürüstlük, eşitlik gibi değerler etiğin ilkeleri arasında yer alır. Uygulandıklarında toplumsal refahı ve güveni

İnsan Onuru

İnsanın sırf insan olması sebebiyle değerli ve saygıya layık bir varlık olması şeklinde tanımlanır.

sağlayan bu ilkeler, insan haklarının temelini oluşturur. Dolayısıyla bu ilkeleri korumak ve içselleştirmek insan haklarının korunması bağlamında oldukça önemlidir. İnsan hakları yazılı kurallar ve yasalar kadar etik ilkelere de dayanmaktadır. Etik ilkelere uymayan ve insan haklarını hiçe sayan eylemler, ahlak ve hukuk kurallarına da aykırıdır.

Etik bir temeli olmadan haktan bahsetmek mümkün değildir. İnsan haklarını evrensel bir ilke ve etik bir değer olarak benimseyip bu haklara koşulsuz saygı göstermek, insan haklarına gösterilen saygıyı ahlaki bir görev olarak kabullenmekle mümkün olabilir.

İnsan hakları ile ilişkilendirilen etik tutum, kişi özgürlüğünü merkeze alır çünkü bireyin özgürlüğünü garantilemek tüm insanların özgürlüğünü garantilemek anlamına gelir. Bu bağlamda insan haklarına saygı göstermek, insana duyulan evrensel saygının gereğidir.

Hak ve hukuka saygı, evrensellik ve bütünsellik, toplumsal düzen ve ahlak, ayrımcılığa ve insan hakları ihlallerine karşı olmak, eşitlik ve özgürlük kavramları insan hakları ve etiğin ortak paydalarını oluşturur. Söz konusu kavramları yasal olarak güvence altına almak ve etik olarak benimsemek, insan haklarına verilen önemin göstergesidir. Bunlara uygun hareket eden birey, toplum ve kurumlar insan haklarına ve etiğe uygun hareket etmiş olur.

İnsan haklarının uygulanabilmesi için gereken etik temeller şunlardır:

- İnsan hem kendi haklarını bilmeli hem de başkalarının haklarına saygı duymalıdır.
- İnsan hakları iyilik ve doğruluktan yana olmalıdır.
- İnsan hakları herkes tarafından tanınmalıdır.

Birleşmiş Milletler Antlaşması (1945) ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (1948) başlangıç bölümlerinde etik temellere yer verilmiştir. Yeryüzündeki bütün insanların saygıdeğer oluşları, eşit ve vazgeçilmez hakların kabulü, özgürlük, adalet ve barış insan haklarının temelini oluşturur. Onurlu bir yaşam güvencesi, temel hakların korunması bağlamında uluslararası düzeyde bir ön şart olarak kabul edilmiştir.

İnsan olma bilinci, öncelikle başka insanların varlığını ve tüm insanların eşit haklara sahip olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Bu kabulün gerçekleşmesi için bireylerin etik ilkelere bağlı davranışlar sergilemesi gerekir. İnsan hakları etik ilkelerden ayrı düşünülemez. İnsan haklarının kullanılabilmesi ve demokrasi kültürünün oluşması için bireylerde ahlaki olgunluğun yerleşmesi gerektiği muhakkaktır.

SORU
YORUM

İnsan haklarını etik bir ilke olarak benimsemenin toplumsal yaşama katkıları neler olabilir?

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Aşağıda verilen örnekleri inceleyiniz. Bu örneklerde sözü edilen davranışları hak ve özgürlüklerin kullanımındaki etik temeller açısından değerlendirerek düşüncelerinizi gerekçeleri ile birlikte ilgili alanlara yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Örnekler	Düşünceleriniz
Bir apartman yöneticisi, apartmanın en büyük deposunu kendisi için ayırdıktan sonra kalan depoları kura yöntemi ile diğer apartman sakinlerine tahsis etmiştir.	
Bir fabrika yöneticisi, fazla mesai yapan işçilerin ödemelerini hesaplarken her işçiye çalıştığı saat oranında ödeme yapmayı ve bundan ödün vermemeyi ilke hâline getirmiştir.	
Özel yetenek sınavıyla öğrenci alan bir üniversitenin değerlendirme jürisi, öğrenci adaylarını perdenin arkasından dinleyerek puan vermiştir.	
Bir firma, müşterilerinin kişisel verilerini müşterilerin izni olmadan üçüncü şahıslarla paylaşmıştır.	
Bir kişinin özel hayatı ile ilgili mesaj, fotoğraf, video vb. içerikler kişinin izni olmadan çeşitli platformlarda paylaşılmıştır.	

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

- Atatürk, Çanakkale’de savaşan Anzaklar için şöyle demiştir: “Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada dost bir vatanın toprağındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız bizim bağrımızdadır, huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.”

Mustafa Kemal Atatürk’ün yukarıdaki metinde sözü edilen tutumundan hareketle zor koşullarda bile etik değerlere uygun davranabilmenin önemini açıklayınız.

- İnsan onurunun korunması Türk hukuk sisteminde güvence altına alınmıştır. Bu durum T.C. Anayasası’nda yer alan “İnsan haysiyetine aykırı ceza uygulanamaz,” “Eziyet ve işkence yasaktır.” hükümleri ile ifade edilmiştir.

Yukarıdaki metinde sözü edilen Anayasa hükümleri ile etik arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ GELİŞMELER

HAZIRLANALIM

Her yıl 10 Aralık'ta dünya, 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul ettiği gün olan İnsan Hakları Günü'nü kutluyor.

(...)

Bu yılki İnsan Hakları Günü teması “Eşitlik” ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. maddesi ile ilgilidir: “Bütün insanlar özgür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar”.

(...)

<https://standup4humanrights.org/HumanRightsDay2021/en>

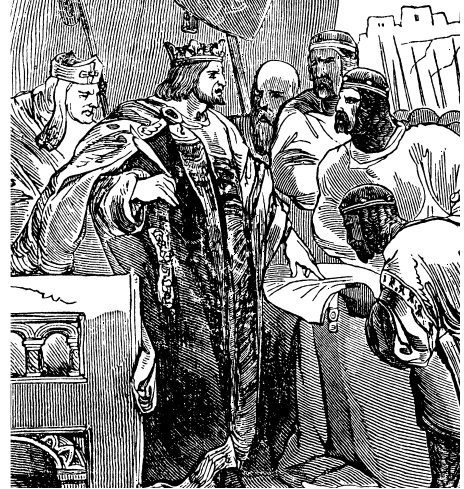
(Kısaltılmıştır.)

BM'nin, 2021 yılının İnsan Hakları Günü temasını “eşitlik” olarak belirlemesinin gerekçesi ne olabilir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Tarih boyunca insan haklarının korunması amacıyla ulusal ve uluslararası birçok belge imzalanmıştır. Magna Carta (Magna Karta), Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirgesi, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi insan haklarının korunması amacıyla imzalanmış belgelerden bazılarıdır (Görsel 2.1). Bu belgelerin imzalanmasının temelinde insan onurunun ve haklarının korunması vardır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insan hakları kapsamında yapılan diğer anlaşmalardan ve imzalanan belgelerden farklı olarak tüm insanları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu yönüyle zaman ve mekândan bağımsız olarak insanın varoluşunu temel alan en kapsamlı belgedir.

Görsel 2.1: Magna Carta'nın imzalanışı (Temsilî)

Yandaki karekodu uygulamada okutarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin tam metnine ulaşabilirsiniz.

ETKİNLİK

Etkinlik Adı : BELGELERLE İNSAN HAKLARI

Amaç : İnsan hakları ile ilgili belgelerin oluşturulmasına zemin hazırlayan toplumsal koşulları kavrayabilme.

Süre : 40 dakika

Yönerge : Aşağıdaki adımları takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.

Uygulama : 1. Adım: Beş gruba ayrılınız. Grup arkadaşlarınızla birlikte aşağıda verilen belgelerden birini kura yöntemiyle seçiniz.

Medine Sözleşmesi (622): Gayrimüslimlere inanç ve fikir özgürlüğü, mal ve can güvenliği sağlayan bir yönetim anlayışı kabul edildi.

Magna Carta (1215): İnsanlara yeni haklar verildi ve kral yasaya tabi kılındı.

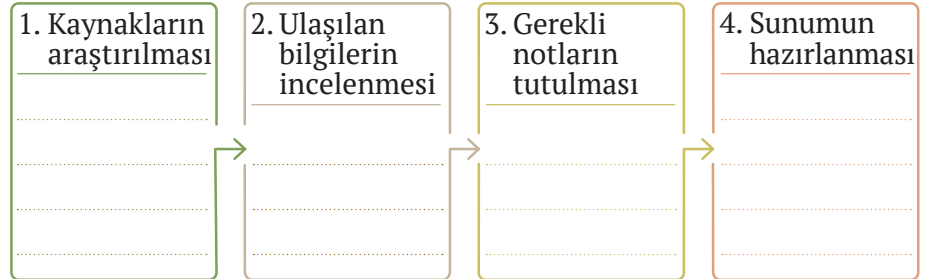
Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirgesi (1776):

Yaşama, özgürlük ve mutluluğu arama hakkı ilan edildi.

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789): Fransa’da tüm vatandaşların yasa önünde eşit olduğu belirtildi.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948): Tüm insanların sahip olması gereken otuz hak, ilk kez listelendi.

2. Adım: Grup arkadaşlarınızla birlikte genel ağı kullanarak seçtiğiniz belgeyle ilgili araştırma yapınız. Araştırmanız sırasında yapacağınız iş bölümüne ilişkin örnek planlama tablosu aşağıda verilmiştir. Örnek planlama tablosundan hareketle kendi iş bölümünüzü yapınız ve araştırmanızı tamamlayınız.

3. Adım: Araştırmanız sırasında bu belgelerin oluşturulmasına zemin hazırlayan toplumsal koşulları tespit ediniz.

4. Adım: Araştırmanız sonucunda ulaştığınız verilere ilişkin afiş, sunu vb. hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Değerlendirme : 1. Bu belgeler hangi toplumsal koşulların sonucunda ortaya çıkmıştır?

2. Bu belgeleri insan haklarının gelişimine katkıları yönünden karşılaştırınız.

3. Günümüzde böyle bir bildirge hazırlayacak olsaydınız bildirgenizde nelere yer verirdiniz?

Görsel 2.2

Almanya'nın Nürnberg kentinde bulunan İnsan Hakları Caddesi

UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

Tüm çocukların, özellikle de zor durumda olan ve dışlanmış çocukların yaşatılması, korunması ve gelişimi için çalışan kuruluştur.

BM'nin kurulmasının ardından birçok devlet, II. Dünya Savaşı'nda meydana gelen ağır can ve mal kayıplarının bir daha yaşanmaması için İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni imzalamıştır (Görsel 2.2).

Tüm insanların onur ve haklar bakımından eşit olduklarını kabul eden bu bildirme, birey ve devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen önemli bir belgedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin amacı, üye devletlerin bildirmede ifade edilen hak ve özgürlükleri tanıması ve etkin biçimde uygulamasıdır. BM'nin kurucu üyelerinden olan Türkiye 6 Nisan 1949'da bu bildirgeyi onaylamıştır.

SORU YORUM

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin beş yüz bir farklı dil ve lehçeye çevrilmesinin gerekçesi ne olabilir?

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocuk hakları, dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve siyasal içerikli hakların tümünü kapsayan evrensel bir kavramdır. Çocuk olarak tanımlanan bireylerin sahip olduğu yetki ve kazanımları ifade eden bu haklar, çocuğun eşit, özgür bir birey olarak yetişmesinde ve etkin bir vatandaş olarak yaşama katılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle çocukların haklarını korumak ve haklarının bilincinde olan çocuklar yetiştirmek, çağın en önemli gerekliliklerinden biri hâline gelmiştir.

Tarih boyunca insan hakları ihlallerinden en çok etkilenen grupların başında çocuklar gelmiştir. Bu ihlalleri önleyebilmek amacıyla gerçekleştirilen ilk önemli çalışma 1924'te kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmenin ardından 1946'da BM tarafından UNICEF kurulmuş ve 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde çocuk haklarına da yer verilmiştir. Bu gelişmeleri takiben BM, 1959'da Çocuk Hakları Bildirisi'ni ve 1989'da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir. Böylece hem çocuk haklarının kapsamı genişletilmiş hem de bu haklar güvence altına alınmıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğa bir birey olarak hakları olduğunu resmî şekilde bildiren en önemli belgedir. Türkiye de dâhil olmak üzere çok sayıda ülke tarafından onaylanan bu belge, dünya üzerindeki her çocuğun yaşam standardını istenen düzeye getirmeyi amaçlayan elli dört maddeden oluşmaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuğu güçlü, yeterli bir birey ve gelişim evresine uygun hak ve sorumlulukları olan bir toplum üyesi olarak görür. Sözleşme; nerede olduklarına, kim olduklarına, cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlamaktadır. Bu bağlamda "çocuğun öncelikli yararı" ilkesi gereğince hiçbir ayırım yapılmadan tüm çocukların haklarının korunması amaçlanmıştır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin genel ilkeleri ayrım gözetmeme, çocuğun öncelikli yararı, yaşama ve gelişme hakkı, katılım hakkıdır. Bu ilkeler Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin İlkeleri

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin İlkeleri
Ayrım Gözetmeme (Madde2)
Çocuk hakları, bütün çocuklar içindir. Doğum yerleri, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez. Büyüklerinin inançları ya da görüşleri nedeniyle hiçbir çocuğa ayırım yapılmaz.
Çocuğun Öncelikli Yararı (Madde 3)
Çocuklarla ilgili bütün yasa ve uygulamaları oluşturanlar, önce çocukların yararını düşünmek zorundadır. Devlet, çocukların koruma ve bakımını üstlenenlerin sorumluluklarını yerine getirmeleri için önlemleri alır ve onların sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine bakar.
Yaşama ve Gelişme Hakkı (Madde 6)
Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.
Katılım Hakkı (Madde 12)
Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir. Herkesin çocukları dinleme, onların fikirlerini öğrenme ve onlara saygı gösterme sorumluluğu vardır.

DEMOKRASİ ZAMANI

“Çocuksu davranma!” diyor büyükler birbirlerine sık sık; kötü bir şeymiş gibi... Ben bir çocuğum ve çocuklar chocuksu davranırlar. Ama dünyada hiçbir savaşı çocuklar çıkartmadı. Tek bir ağaç bile çocuklar tarafından kesilmedi. Havaya, suya ve toprağa yapılan saygısızlıklar çocuk işi değil. Çocukların hiçbir etkinliği tek bir hayvan türünün tükenmesine neden olmadı. Şimdi büyüklerden #HerÇocukİçin bir dileğim var: Yetişkin gibi davranmayı bırakın ve çocukların geleceğini yok etmeyin.

Buket Uzuner

<https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltlenleri/buket-uzunerden-%C3%A7ocuklar-i%C3%A7in-minik-hik%C3%A2ye>
(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

UNICEF, yetmişinci yılında çocuk hakları ile ilgili farkındalık yaratmak amacıyla yedi kıtadan yazarları çocuk hakları temalı minik hikâyeler yazmaya davet etti. Yukarıdaki öykü, bu proje kapsamında Buket Uzuner tarafından yazılmıştır.

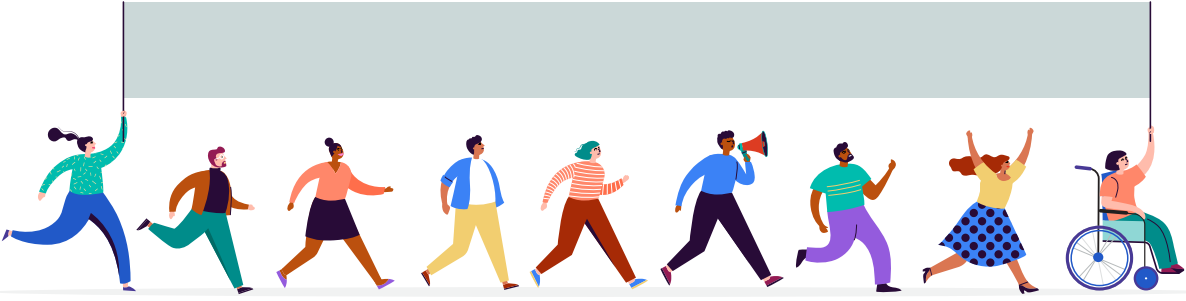

1. Bu öyküde insan hakları ile ilgili olarak yetişkinlerden beklenenler nelerdir?
2. Yandaki karekodda verilen “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”yi inceleyiniz. Sözleşmede yer alan haklara tam olarak sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Tartışınız.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi

Kadınlara karşı şiddet ve ayrımcılık, önlenmesi gereken başlıca insan hakları ihlalleri arasında yer alır. Birçok ülke, bu hak ihlallerini önleyebilmek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde yasal düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemeler kapsamında imzalanan belgelerden biri “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi”dir. Kısa adı “CEDAW” olan sözleşme, BM düzeyinde kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi amacıyla imzalanmış en kapsamlı belgedir.

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Yukarıdaki görselde yer alan pankarta kadına karşı şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi temalı bir slogan yazınız.

CEDAW, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979’da kabul edilmiş; 1981’de yürürlüğe konmuş ve Türkiye tarafından 1985’te imzalanmıştır. Bu sözleşmeyi imzalayan devletler, kadına yönelik ayrımcılığın önlenmesi ve kadın haklarının geliştirilmesi konusundaki uygulamaları raporlamak ve savunmakla yükümlüdür. BM, bu sözleşme ile kadına yönelik ayrımcılığa dünya genelinde son verilmesi için önemli bir adım atmıştır.

CEDAW’ın on altı temel maddesi aile ve çalışma hayatında, sağlık hizmetlerinde, eğitimde, sosyal ve siyasal yaşama katılımında eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı önlemek için gereken yükümlülükleri ana hatları ile belirtir. Hepsinden önemlisi sözleşmeye taraf devletler, eşitsizliği ve kalıplaşmış cinsiyet rollerini sürekli kılan âdet ve ön yargıları ortadan kaldırmak ile yükümlüdür.

Kadının güçlendirilmesi ve konumunun geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bakış açısının politika, strateji ve uygulamalara yansıtılması kadın haklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Tüm bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunduğu bir toplum inşa edebilmek için cinsiyetler arası eşitlik sağlanmalı ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ortadan kaldırılmalıdır.

ETKİNLİK

Etkinlik Adı : AYRIMCILIĞA VE ŞİDDETE HAYIR!

Amaç : Ülkemizde kadınlara karşı ayrımcılık ve şiddete ilişkin olayları Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi açısından değerlendirebilme.

Süre : 40 dakika

Yönerge : Aşağıdaki adımları takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.

Uygulama : 1. Adım: Yandaki karekodda verilen CEDAW metnini inceleyiniz.
2. Adım: Sözleşmeden yola çıkarak ülkemizde kadınlara karşı ayrımcılığa ve bu ayrımcılığın önlenmesine ilişkin örnekleri basılı ve görsel medyadan araştırınız.
3. Adım: Bulduğunuz örnekleri içeren poster veya afiş hazırlayınız.
4. Adım: Hazırladığınız poster veya afiş farkındalık oluşturmak amacıyla okul panosunda sergileyiniz.
5. Adım: Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için neler yapılması gerektiğini arkadaşlarınızla paylaşınız.

CEDAW
Karekodu

Değerlendirme : 1. Kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesinde CEDAW'ın rolünü açıklayınız.
2. Ülkemizde kadına karşı şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi için ne gibi çalışmalar yapılmaktadır?
3. Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi için bireylere düşen sorumluluklar nelerdir?
4. Kadına karşı ayrımcılık ve şiddeti önleyecek kararlar alma yetkiniz olsaydı hangi uygulamaları gerçekleştirirdiniz?

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Aşağıdaki örnekleri İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi bakımından değerlendiriniz. Düşüncelerinizi boş bırakılan yerlere yazınız.

Örnekler	Düşünceleriniz
Kadınların bazı ülkelerde seçme ve seçilme hakkına sahip olmaması	
On yaşındaki bir çocuğun araba tamirhanesinde çalışması	
Savaş sırasında sivil halkın zarar görmesi	
Çalışma hayatında kadın istihdamının erkeklerle aynı oranda olmaması	

DEMOKRASİ ZAMANI

(...)

Hakların en birincisi, yaşamak hakkıdır. Diğer bütün haklar ve bu haklara karşılık olarak yapılan görevler, hep yaşamak hakkına dayanır. Bugünkü hukuk, insanları, her kim olursa olsun, herhangi memlekette bulunursa bulunsun, yaşamak hakkına sahip sayar. Şüphe yok, bir insanın yaşamak hakkı, onu diğerlerinin yaşamak hakkına saygı göstermek göreviyle bağlar. Bu fikri daha açık ifade edelim: Bir insanın hakkı, diğer bir insan için görev olur ve yine bir insanın görevi de diğer insanın hakkı demektir. Hak, yetki dediğimiz zaman hemen aynı şeyleri anladığımız gibi görev, zorunluluk, yükümlülük, ödev ve borç da birbirinden ayrılmayan şeylerdir. Anlıyoruz ki, hakkın bulunduğu yerde görev ve görevin bulunduğu yerde hak vardır. Yani, her insan aynı zamanda hem kendine ait birtakım haklara sahiptir, hem de başkalarına ait hakların kendine yüklediği birtakım görevlere sahiptir. İnsanlar, toplumsal yaşamda haklardan ve görevlerden örülmüş bir ağ içinde düşünülebilir.

İnsanlar, insan kaldıkça bu ağdan çıkamazlar. Şunu da bilmelidir ki, bu söylediğimiz esas, insanlık tarihine oranla yenidir ve hatta denilebilir ki, bu esas istenildiği derecede tam, kesin, değişmez olarak bütün insanlığın ruhuna henüz girmemiştir.

<https://www.atam.gov.tr/duyurular/birey-toplum-millet-yasami>

(Kısaltılmıştır.)

1. Mustafa Kemal Atatürk “yaşamak hakkı”nı niçin birinci sıraya almış olabilir?
2. Mustafa Kemal Atatürk’ün görüşünü ifade ettiği dönem ile günümüzü kıyasladığınızda insanlarda hak ve görev bilincinin geliştiğini düşünüyor musunuz? Tartışınız.

Dünyada ve Türkiye’de İnsan Hakları

Sömürgecilik

Genellikle bir devletin başka ulusları, devletleri, toplulukları siyasal ve ekonomik egemenliği altına alarak yayılmasıdır.

Toplumlar, insanlık tarihi boyunca hak ve özgürlüklere ulaşabilmek için önemli mücadeleler vermiştir. Özellikle Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali ile geleneksel birçok siyasal ve toplumsal yapı değişmiş, buna bağlı olarak insan haklarıyla ilgili yeni sorunlar ortaya çıkarken önemli kazanımlar da edinilmiştir. Günümüzde ırk, din, mezhep ayrımcılığı, savaşlar, iç çatışmalar, sömürgecilik, açlık ve yoksulluk insan haklarıyla ilgili önemli sorunların başında yer almaktadır. Bununla birlikte dünya genelinde hak ve özgürlüklere ilişkin bilinç seviyesi de giderek yükselmektedir. II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sürecinde yaşanan geniş çaplı insan hakları ihlalleri nedeniyle BM tarafından 1948’de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, söz konusu bilincin en önemli göstergelerindendir.

Küresel bir kuruluş olan BM’nin yanı sıra Amerikan Devletler Örgütü, Avrupa Konseyi ve Afrika Birliği Örgütü gibi bölgesel kurum ve kuruluşlar ile Avrupa Birliği (AB) insan haklarını koruyup geliştirmek amacıyla faaliyet göstermektedir. AB, birçok ülkeyle yaptığı ticaret ve iş birliği antlaşmalarına insan haklarıyla ilgili maddeler koydurarak insan haklarının korunup geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. BM

başta olmak üzere insan haklarını savunan tüm uluslararası örgütlerle iş birliği yapan AB, insan hakları ihlalleri her nerede ortaya çıkarsa çıksın bu ihlalleri yüksek sesle dile getirmeyi görev kabul etmektedir.

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi sadece dünyada değil, Türkiye’de de devlet politikalarının temelini oluşturan önemli önceliklerdendir. Türkiye, kurumsal tecrübesi ve dinamizmiyle insan haklarına ilişkin bilincin göstergesi olan çok sayıda uygulamayı hayata geçirerek uluslararası toplumun da dikkatini çekmektedir. Bu uygulamalar kapsamında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Kızılay öncülüğünde birçok kurumun ve STK’nın katkısı ile dünyanın farklı bölgelerindeki insani krizlere yardım eli uzatmakta, savaş ve iç çatışmalardan kaçmak zorunda kalan sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır.

Türkiye, insan haklarının korunup geliştirilmesi için yurt içinde de önemli çalışmalar yapmaktadır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun (TİHEK), Kamu Denetçiliği Kurumunun (Ombudsmanlık) kurulması, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının tanınması, kadına karşı şiddetin engellenmesi ve dezavantajlı grupların yaşam kalitesini artırmaya yönelik düzenlemeler bunların başlıcalarındandır. Ayrıca insan haklarının bilincinde olan bir toplum inşa etmek ve insan hakları ihlallerine ilişkin farkındalık yaratmak amacıyla eğitim kurumları ve medya organları etkili biçimde kullanılmakta, bu kapsamda önemli projeler yürütülmektedir.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Tüm insanların doğuştan özgür ve eşit olduklarını belirten İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, II. Dünya Savaşı sonrasında BM tarafından kabul edilmiştir. Bu belgenin yanı sıra BM, 1979’da Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi’ni ve 1989’da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi kabul etmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile belirlenen haklara rağmen kadın ve çocuk haklarına yönelik yeni sözleşmeler imzalanmasının nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.

2. UNICEF’in 1990 yılından bu yana sürdürdüğü çalışmalar sonucunda beş yaş altı çocuk ölümleri %53 azaldı, yetersiz beslenen çocukların oranı neredeyse yarı yarıya azaldı, 125 ülkenin 122’sinde çocuk felci yok edildi, ilköğretime katılmayan çocuk sayısı %44 azaldı.

UNICEF tarafından gerçekleştirilen bu çalışmaların çocuk haklarının korunması açısından önemini açıklayınız.

3-4. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Medeni Kanun ile evlilik yaşı hem kadın hem erkek için on sekize yükseltilmiş, evlilik sırasında edinilen malların eşit paylaşımı ve evlilik dışı doğan çocukların evlilik içi doğan çocuklarla aynı miras haklarından yararlanmaları karara bağlanmış, ayrıca kadına karşı şiddetin önlenmesi konusunda çeşitli düzenlemeler getirilmiştir.

3. Kadın haklarının kanunlarla korunması cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından neden önemlidir?

4. Kadına ve çocuğa yönelik şiddetin önlenmesinde bu tür yasaların etkisi nedir?

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLAR

HAZIRLANALIM

(...) New York Times gazetesi Amerika'nın savaş halinde olduğu Vietnam'a ilişkin hazırlanmış olduğu 7000 sayfalık yüksek derecede gizli bir rapordan alıntılanmış bazı bilgileri 1971 yılında yayınlamıştır. Bu olay üzerine bu sürecin Amerikan hükümetini, savaşı kaybettiren noktaya getiren bir kamuoyu yarattığı pek çok düşünür tarafından ileri sürülmüştür. Bu nokta medyanın kamuoyu gücü ile Amerikan hükümetinin dış politikasını değiştirdiği noktasında bir örnek olarak ele alınabilir. (...)

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/51899.pdf>

(Kısaltılmıştır.)

1. Metinden yola çıkarak medyanın kamuoyu oluşturma konusundaki gücünü tartışınız.
2. Basın özgürlüğü ilkesine dayanılarak her türlü haberin yayımlanması hakkında ne düşünüyorsunuz?

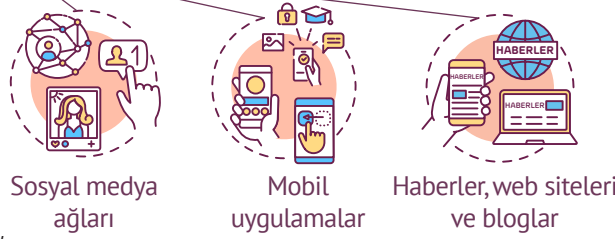
İnsan Hakları ve Medya

Medya günümüzde toplumu yönlendiren ve şekillendiren en önemli araçlardan biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda insan hakları kavramı ve medya arasındaki etkileşim, toplumsal hayatın önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır çünkü medyanın kapsamı içinde yer alan birçok konu, doğrudan ya da dolaylı olarak insan hakları ile ilişkilidir. Bu iç içe geçmiş yapı içinde medyanın görevini layıkıyla yerine getirebilmesinin temel koşulu düşüncelerin özgürce ifade edilebilmesidir.

1789'da Fransa'da kabul edilen ve düşünce özgürlüğünün gelişiminde önemli bir yere sahip olan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde medyanın özgürlüğü ve sınırları şu şekilde belirtilmiştir: "Düşüncelerin ve inançların serbest iletimi insanın en değerli haklarından biridir. Bu nedenle her vatandaş serbestçe konuşabilir, yazabilir ve yayımlayabilir ancak bu özgürlüğün ya-sada belirlenen kötüye kullanılması hâllerinden sorumlu olur." Buna göre düşünce özgürlüğü, yasalarla belirlenen sınırlarda kötüye kullanılmamak şartı ile tüm vatandaşların sahip olduğu bir özgürlüktür. O günden bugüne insan hakları ve düşünce özgürlüğü alanında birçok önemli gelişme yaşanmış ve teknoloji çağı olarak nitelenen çağımızda insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi için medyaya da önemli görev ve sorumluluklar yüklenmiştir.

Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte insan hayatının önemli bir parçası olan genel ağ, yeni iletişim teknolojilerinin oluşmasını sağlamıştır (Şekil 2.1). Okuyucu ve izleyicilerin aktif olarak katılabildiği bu yeni iletişim şeklinin bir tür demokratik ortam oluşturduğu söylenebilir. Bu demokratik ortam, ifade özgürlüğünün daha geniş kitlelere yayılmasını sağlar. Medya aracılığıyla daha geniş kitlelere yayılan ifade özgürlüğü, kendi haklarını bilen ve başkalarının haklarına saygı duyan bilinçli bireylerin varlığını gerekli kılar. Benzer şekilde medya organları insan haklarına ilişkin sorumluluğunun bilincinde olmalıdır.

Yeni Medya Kavramları

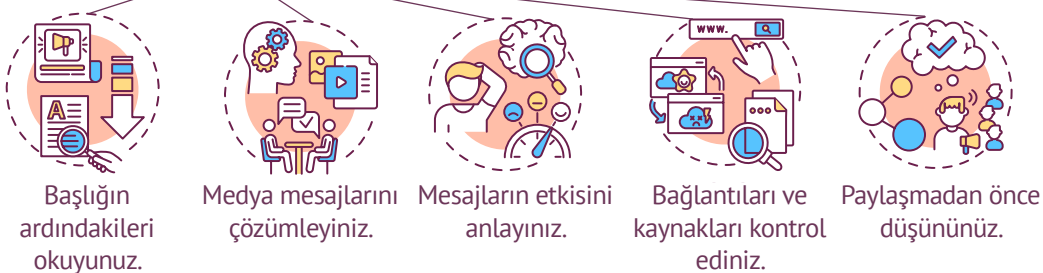
Şekil 2.1: Yeni medya kavramları

İletişim araçlarının bu denli geliştiği ve toplumsal hayatın önemli bir unsuru hâline geldiği çağımızda bilinçli medya okuryazarlığına gereksinim vardır. Medya okuryazarı bireyler, medya içeriklerinin yapısını ve bu içeriklerin demokrasi, insan hakları, kültür, toplumsal ve kişisel yaşam açısından etkilerini analiz edebilme yetisine sahip olmalıdırlar (Şekil 2.2). Geniş kitlelerin etkileşimli şekilde parçası olabildiği bu yeni iletişim ağında demokrasinin ve insan haklarının korunabilmesi, bu kapsamdaki hak ve sorumluluklarının bilincinde olan bireyler ile mümkündür. Bu bağlamda okullar, halk eğitim merkezleri ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla medya okuryazarlığı ile ilgili geniş çaplı eğitim alanları oluşturulmalıdır. Medyayı bilinçli kullanan eğitilmiş bireylerin varlığı, medyadaki olası yanlış yönlendirmelere karşı bilinçli bir toplum yapısını beraberinde getirecektir. Ayrıca insan hakları ve ifade özgürlüğü bağlamında hem medya hem de vatandaşlar karşılıklı hak ve sorumluluklarının farkında olacaktır.

Medya Okuryazarlığı

Çeşitli türden (görsel, işitsel, basılı vb.) medya mesajlarına erişebilme, erişilen medyaları eleştirel bakış açısıyla çözümleyip değerlendirebilme ve kendi medya iletilerini üretebilme becerisidir.

Medya Okuryazarlığı

Şekil 2.2: Medya okuryazarlığı

DEMOKRASİ ZAMANI

Kamu Başdenetçisi Malkoç, İlkokul Öğrencileriyle Bir Araya Gelerek Ağaç Dikti

(...) Başdenetçi Şeref Malkoç, sınıfları gezerek öğrencilerin bayramını kutladı, öğrencilere hak aramayı ve Kamu Denetçiliği Kurumunu anlattı. Dünyada çocuklara bayram armağan eden tek ülkenin Türkiye olduğunun altını çizen Malkoç, bunun Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından kararlaştırıldığını anımsattı. 23 Nisan'ın dünyada başka bir örneğinin bulunmadığını dile getiren Malkoç, "Türkiye'de çocuklara, 18 yaşından küçüklere dilekçe hakkı tanıyan tek kurum da Kamu Denetçiliği Kurumudur." diye konuştu. Anayasa ve kanunlarda var olan haklar kapsamında, Türkiye'nin dünyanın birçok ülkesinden ileride olduğunu belirten Malkoç, öğrencilere derslerinde bu haklarını öğrenmeleri ve gerektiğinde kullanmaları tavsiyesinde bulundu. (...)

<https://www.ombudsman.gov.tr/Faaliyetlerimiz/Faaliyetlerimiz?sayfaIndex=14&UygulamaId=1#>
(Kisaltılmıştır.)

Kadına ve sağlık çalışanlarına şiddete karşı cezalar ağırlaştırılıyor

Kadına ve sağlık çalışanlarına yönelik şiddete cezaları artıran düzenleme, Meclis Adalet Komisyonu'nda kabul edildi. Kadına şiddette iyi hal indirimini kısıtlayan düzenleme ile "ısrarlı takip" de ilk kez ceza kanununa girecek. Kadına karşı işlenecek her türlü şiddet "nitelikli suç" sayılacak. İsrarlı takibe hapis cezası verilecek.(...) Kanun teklifiyle sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin cezası da artacak. Kasten yaralama katalog suç kapsamına alınarak tutuklu yargılama kolaylaştırılacak. Mağdur hem kadın hem de sağlık personeli ise cezası ayrı ayrı katlanacak.

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/kadina-ve-saglik-calisanlarina-siddete-karsi-cezalar-agirlastiriliyor-668062.html>
(Kisaltılmıştır.)

BM Genel Sekreteri'nin Holokost Kurbanlarını Anma Uluslararası Günü Mesajı

27 Ocak Holokost Kurbanlarını Anma Uluslararası Günü BM Genel Sekreteri Antonio Guterres "Geleceği garanti altına almak için geçmiş hatırlamak büyük önem taşır. Bugün, başkalarının acalarına asla kayıtsız kalınmaya çağrı taahhüdünde bulunalım."

<https://turkey.un.org/tr/169732-bm-genel-sekreterinin-holokost-kurbanlarini-anma-uluslararasi-gunu-mesaji>
(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

Hak uzmanları Guantanamo Körfezi'ndeki "acımasız insan hakları ihlallerini" kınadı

(...) Adadaki bir ABD deniz üssünde bulunan gözaltı kampı, 2002 yılında Afganistan'da yakalanan mahkûmları barındırmak için kurulmuştu ve çoğu yargılanmadan gözaltına alınan 780 kadar insan barındırıyordu. (...) Tesisin 20. yıl dönümüne denk gelecek şekilde pazartesi günü yayımlanan bir bildiride uzmanlar, Konsey'in yeni seçilen üyesi ABD'ye Guantanamo'yu kapatma çağrısında bulundu ve yirmi yıldır "işkence veya kötü muamele eşliğinde yargılama olmaksızın keyfi gözaltı uygulamasının hiçbir hükümet, özellikle de insan haklarını koruma iddiasında olan bir hükümet için kabul edilemez olduğunu ilan etti. (...)

<https://news.un.org/en/story/2022/01/1109472>
(Kisaltılmıştır.)

1. Yukarıdaki metinlerde insan hak ve özgürlükleri ile ilgili verilen güncel olaylara ilişkin görüşlerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.
2. Siz de insan hak ve özgürlükleri ile ilgili takip ettiğiniz güncel olayları arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1.

UNICEF'in #GoBlue kampanyası için 20 Kasım Dünya Çocuk Günü kapsamında dünyanın dört bir yanındaki çocukların karşı karşıya olduğu zorluklar ve en acil sorunlar konusunda kamuoyunu bilinçlendirmek amacıyla binalar, kamusal alanlar ve anıtlar mavi renkle aydınlatılacak.

a) UNICEF'in yukarıda sözü edilen kampanyası ulusal ve uluslararası medyada yer almıştır. Buna göre kamuoyu oluşturulması konusunda medyanın gücünü nasıl açıklarsınız?

b) Bu tür kampanyaların medyada yer almasını insan haklarına yönelik bilincin gelişimi açısından nasıl değerlendirirsiniz?

2. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak medyada da büyük değişimler yaşanmaktadır. Güncel haberlerin gazete, radyo ve televizyondan alındığı klasik sistemin yerini genel ağ gazeteciliği almaktadır. Etkileşim oranı ve yoğunluğu önceki araçlarla kıyaslanamayacak zenginlikte olan genel ağ, günümüz dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Mobil cihazlar aracılığıyla zamana ve mekâna bağlı kalınmaksızın her an habere ulaşılabilir. Teknolojide yaşanan bu gelişmelerle insan hak ve özgürlüklerinin gelişimi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

3. Türkiye'de de yürütülen medya okuryazarlığı dersi ile öğrencilerin

- İhtiyaç duyduğu doğru ve geçerli bilgiye farklı medya araçlarını etkin şekilde kullanarak erişebilen,
- Medya iletilerini toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasal bağlamları çerçevesinde değerlendiren,
- İnsan hakları, sorumluluk, etik, mahremiyet, kişisel güvenlik konularını dikkate alarak etkili ve özgün iletiler oluşturan bireyler olmaları hedeflenmektedir.

Medya okuryazarlığı dersinin hedeflediği becerilere sahip bireyler haklarını kullanırken hangi avantajlara sahip olabilir? Açıklayınız.

TOPLUMSAL YAŞAMDA İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

HAZIRLANALIM

Batı Ukrayna'nın Romanya sınırına yakın bir kentinde bir banka, kendisine ait olan ve şehrin eski tarihi merkezinde yer alan bir binaya tadilat yapmaya karar verir. Planlanan inşaatın, halkın eski şehir merkezinin duvarlarına erişimini engelleme olasılığı vardır. Kendilerine “Bizim Kentimiz” ismini veren gayriresmi bir grup, eski kent merkezinin tarihi özelliklerini koruma amacıyla harekete geçer ve bankanın planlarına karşı ciddi bir muhalefet oluşturur. Aldığı tepkiler karşısında banka, inşaat planlarını değiştirmek zorunda kalır. Tarihi alana giriş-çıkışlar açık kalırken, banka da kendisine ait binanın tadilatına ilişkin tasarım konusunda halkın büyük bölümünün desteğini alır. Böylece banka, planlarını hazırlama aşamasında kentin tarihi özelliklerini korumak isteyen paydaşlarının görüşlerini alarak kaçınılabileceği ek maliyetleri de ödemek zorunda kalır.

Simon Forrester, İrem Sunar, *STK'lar ve Sivil Katılım*, s. 49.

(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

Günlük hayatta böyle bir durumla karşılaşıyorsanız haklarınızı korumak için nasıl bir yol izlediniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Toplumsal Yaşamda Hak ve Özgürlükler

Geçmişten bu yana insana verilen değerin giderek arttığı ve bireylerin haklarının tam olarak sağlandığı bir dünya için çalışılmaktadır. Bu bağlamda demokratik toplumlarda temel hak ve özgürlükler büyük önem taşır. Temel haklar arasında yer alan yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, özel hayatın gizliliği ve korunması, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve kanaat özgürlüğü uzun mücadeleler sonucunda kazanılmıştır. Bu haklar hem devlete hem de diğer kişilere karşı korunması gereken haklardır.

Toplumsal yaşamda kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, hak ve özgürlüklere ulaşmaya yönelik davranışların teşvik edilmesi amacıyla Türkiye’de birçok kamu kurum ve kuruluşu ile çeşitli sivil toplum kuruluşları önemli projeler yapmaktadır.

T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından dezavantajlı gruplar için evde sağlık hizmeti sunulmakta, bu sayede sağlık hizmetlerinden tüm vatandaşların faydalanması sağlanmaktadır. Ayrıca hastanelerde yığılmaların önüne geçebilmek ve hastalara kendi doktorlarını seçme hakkı tanımak amacıyla kurulan Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) sağlık alanında sunulan önemli hizmetlerdendir. Bazı yerel yönetimler tarafından da evde kişisel bakım hizmeti verilmektedir. Evden çıkamayacak durumda olan yaşlı, hasta ve engelli bireylerin bu hizmet sayesinde kendilerini değerli hissetmesi sağlanmakta ve kişisel bakım ihtiyaçları giderilmektedir (Görsel 2.3). Bu ve benzeri uygulamalar aracılığıyla sağlık hakkı hem korunmakta hem de vatandaşların bu hakka ulaşması sağlanabilmektedir.

Dokunulmazlık

Anayasa veya uluslararası gelenekler gereğince, kişilere tanınan ilişilmez olma durumudur.

Görsel 2.3

Evde sağlık ve bakım hizmetleri

Benzer uygulamalar seyahat ve yerleşme özgürlüğü için de söz konusudur. Ulaşımda aksaklık yaşanmaması için gerek yerel yönetimler gerekse T.C. Ulaştırma Bakanlığı tarafından önemli hizmetler sunulmaktadır. Seyahat hakkının korunması ve geliştirilmesine yönelik başlıca kamu hizmetleri; ulaşım hizmetlerine tüm vatandaşların erişiminin sorunsuz sağlanması, toplumun yoğun katılım gösterdiği sanat ve spor etkinlik alanlarına rahat ulaşımın sağlanması, dezavantajlı gruplara yönelik düzenlemelerin yapılması şeklinde sıralanabilir.

Temel hak ve özgürlüklerin korunması ve teşvik edilmesinde sadece kamu kurum ve kuruluşları değil, STK'ler de önemli çalışmalar yürütmektedir. STK'ler arasında yer alan Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV) sağlık alanında, Türk Eğitim Vakfı (TEV) eğitim alanında, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) çevre alanında, Yeşilay zararlı alışkanlıkların önlenmesi alanında önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu tarz gönüllü kuruluşların çalışmaları sayesinde hak ve özgürlüklerin kullanılması geniş bir tabana yayılmış, katılımcılık güçlendirilmiştir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının yaptığı bu çalışmalar tek başına yeterli değildir. Burada önemli olan bir diğer konu, kişilerin de kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde olması ve kendilerine sunulan hizmetlerin farkına varmasıdır. Bu farkındalık, hak ve özgürlüklerin genişletilmesine dair yeni talepleri beraberinde getirecektir. Bireylerin bu hakları kullanması ve bunlara dikkat çekecek aktif çalışmalar yapması hak ve özgürlükleri daha değerli ve kalıcı kılacaktır. Temel haklarının ve özgürlük alanlarının bilincinde olan bireyler, bunların kötüye kullanımının doğuracağı olumsuz sonuçların da bilincindedir. Bu bilinç sayesinde toplumsal yaşamda insan hak ve özgürlüklerine ilişkin etkileşim ve iş birliği artacaktır.

SORU
—
YORUM

Bireylerin hak ve özgürlüklerinin engellenmesi toplumsal yaşamı nasıl etkiler?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

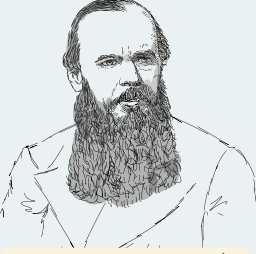
1. 2022 Şubat sonunda başlayan Ukrayna-Rusya savaşında Ukrayna'da öğrenim gören Türk öğrenciler, kendi olanaklarıyla Türkiye'ye dönmek için çözüm arayışına girmişlerdir. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendi gücünü ve olanaklarını kullanarak Ukrayna'daki vatandaşlarını getirmek için harekete geçmiştir.

Yukarıdaki metinde savaşın insan hak ve özgürlükleriyle ilgili hangi etkileri üzerinde durulmuştur?

2. Devletlerin olağanüstü koşullarda dahi sınırlandıramayacağı hak hangisidir? Gerekçesi ile açıklayınız.
3. Günümüzde toplumsal duyarlılığın artmasına bağlı olarak sağlık alanında LÖSEV, Türk Kalp Vakfı; eğitim alanında Anne Çocuk Eğitim Vakfı, TEV; çevre alanında TEMA gibi birçok STK ortaya çıkmıştır.

Bu kuruluşların ortaya çıkması ile toplumsal yaşamda hak ve özgürlüklerin kullanımı arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?

HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ SORUMLULUK BİLİNCİYLE KULLANMAK

Dostoyevski (Temsili)

“Her insan herkes karşısında her şeyden sorumludur.”

Fyodor M. Dostoyevski (Fiyodor M. Dostoyevski)

1. Dostoyevski’nin sözünde ifade edildiği gibi herkes her şeyden sorumlu mudur? Tartışınız.

2. Hak ve özgürlüklerinizi kullanırken nelere dikkat edersiniz?

Hak ve Özgürlük Bilinci

Toplum hâlinde yaşamak bir düzeni gerektirir. Düzenin sağlanması ve sürdürülmesi için gerekli olan kurallar ise kişilere sorumluluklar yükler. **Sorumluluk**, kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi demektir. Bir bireyin sorumluluk sahibi olabilmesi için özgür olması gerekir. Kişiler, haklarını kullanırken başkalarının haklarına saygı göstermeli ve kendi özgürlüklerini kullanırken başkalarının özgürlük alanını ihlal etmemelidir.

Toplumsal hayatta hak ve özgürlükler kullanılırken şu noktalara dikkat edilmelidir:

- Mutlak özgürlük yoktur. Akla gelen ya da istenen her şeyin yapılması özgürlük değildir.
- Hak ve özgürlükler insanın ayrılmaz parçasıdır. Hak ve özgürlüklerden vazgeçilemez ve bunlar başkasına devredilemez.
- Aslolan özgürlüktür, sınırlamalar ise istisnai durumlardır.
- Hak ve özgürlükler kullanılırken kimseye ayrıcalık tanınmaz, herkes yasalar çerçevesinde haklardan yararlanır.
- Eğitim yoluyla kişilere hak ve özgürlüklerin birey ve toplum hayatı için gerekli olduğu, bunların kötüye kullanımının olumsuz sonuçlar doğuracağı kavratılmalıdır.
- Özgürlüğü kötüye kullanmak, özgürlükten mahrum kalmaya neden olabilir hatta özgürlüğün kötüye kullanımı sonucunda suç oluşursa bu durum cezayı da gerektirir.
- Hak ve özgürlükleri kısıtlanan kişi, bunun çözümünü yasalar yoluyla aramalıdır. Kişiler, haklarını yasa dışı yollardan ararsa toplumsal düzen bozulur.

Demokratik ülkelerde vatandaşlar, herhangi bir haksızlık karşısında haklarının adaletli biçimde korunacağı konusunda devlete güven duyarlar. Devlet, vatandaşların hak ve özgürlüklerini yasalarla güvence altına alır. Bununla birlikte vatandaşlar da hak ve özgürlüklerini kullanırken sorumluluklarını yerine getirirler.

Hak ve özgürlüklerinin bilincinde olan bireyler hem kendileri hem de toplum adına doğru davranışı benimser. Toplumsal yaşamda barışın ve huzurun sağlanması, herkesin eşit haklara ve özgürlüklere sahip olduğu düşüncesinin temel alınmasıyla mümkündür. Bu bakımdan birey, kendi haklarını koruduğu gibi başkalarının haklarını da gözetmelidir.

SORU YORUM

Birey olarak hak ve özgürlükleri kullanırken sorumluluklarının bilincinde olmak neden önemlidir?

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Kendinize, ailenize, okulunuza, topluma, devlete ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluklarınızın neler olduğunu aşağıda verilen boş alana yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşarak soruları cevaplayınız.

Kendinize :
Ailenize :
Okulunuza :
Topluma :
Devlete :
Gelecek kuşaklara :

1. Sorumluluklarınızı yerine getirmedeğinizde nasıl bir yaptırımla karşılaşıyorsunuz?
2. Sorumluluklarının bilincinde olan bireylerin şekillendirdiği bir dünya nasıl olurdu?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Yaya geçidini kullanarak karşıya geçmek isteyen Arda ve Duru, hızla gelen bir otomobil nedeniyle beklemek zorunda kalmıştır. Arda bu durum karşısında herhangi bir tepki göstermemiştir. Yaya geçitlerinde öncelik hakkının yayaya ait olduğunun bilincinde olan Duru ise sürücünün trafik ihlali yaptığını ve şikâyet edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Arda ve Duru'nun bu olay karşısındaki tutumlarını hakların sorumluluk bilinciyle kullanılması açısından karşılaştırınız.

2. Günümüzde teknolojinin gelişmesine bağlı olarak hak ve özgürlüklerin alanı da genişlemiş, yeni hak tanımları hayatımıza girmiştir. Bu haklardan biri olan dijital hak, bireylerin dijital medyada bilgisayar ve diğer elektronik cihazlar yoluyla bilgiye erişmesini, içerik oluşturmalarını ve oluşturduğu içeriği yayımlama özgürlüğünü ifade eder.

Genel ağ ortamında kişilerin bilmesi gereken bazı haklar aşağıda verilmiştir. Bu hakları kullanırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini ilgili alana yazınız.

Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı	
Kişisel verilerin korunması hakkı	
Genel ağda düşüncenin ifade edilmesi hakkı	
Genel ağ yoluyla yönetime katılma hakkı	
Genel ağ üzerinden şikâyet hakkı	

DEVLET-VATANDAŞ İLİŞKİSİ

HAZIRLANALIM

Çin’de bu yıl tüm ülkeyi kapsamı beklenen Sosyal Kredi Sistemi ile vatandaşlar, yüz tanıma, sosyal medya kullanımı ve yapay zekâ teknolojileriyle puanlanacak. Proje ile Çin yönetimi, vatandaşların davranışlarını “sosyal güven” başlığı altında sıralayacak büyük bir puanlama sistemi kuruyor. Sistem ile birlikte vatandaşlar sahip oldukları puanlara göre çeşitli şart ve koşullarda ödül veya ceza alacak. Sistemin daha işlevsel kullanılabilmesi için Çin hükümeti 176 milyon olan kamera sayısını bu yıl iki katına çıkarmayı düşünüyor. (...) Sistemle birlikte vatandaşların puanlarını belirlemede harcama alışkanlıkları, sosyal medya kullanımı, arkadaş çevresi gibi son derece kapsamlı unsurların dahil olduğu bir algoritma sarmalı etkili olacak. (...)

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinde-yapay-zeka-destekli-puanlama-sistemi-bu-yil-basliyor-460188.html>
(Kısaltılmıştır.)

1. Yukarıda verilen haber içeriğini devlet-vatandaş ilişkisi açısından yorumlayınız.
2. Vatandaşlarını sürekli kontrol eden devlet yaklaşımını doğru buluyor musunuz? Tartışınız.

Devlet-Vatandaş İlişkisinde Görev ve Sorumluluklar

Demokratik yönetimin ilkelerinden olan **katılımcılık**, halkın kendi hür iradesi ile uzlaşma kültürüne dayalı olarak temsilcilerini seçmesini ve siyasal karar alma sürecine katılımını ifade eder. Devlet ile vatandaş arasındaki ilişkinin geliştirilmesine yönelik çabaların sonucu olarak ortaya çıkan katılımcılık, vatandaşlara katılım sağladığı süreçleri denetleyebilme imkânı da sunar.

Halkın siyasete aktif katılımı, bilinçli bir sivil toplumun varlığı anlamına gelir. Kamu yönetiminin şeffaflık, hesap verme sorumluluğu ve katılım tabanlı yapılması devlet ile vatandaş arasındaki ilişkiyi güçlendirir. Katılım sürecinin nihai hedefi, devlet-vatandaş ilişkisinin güçlendirilmesi ve aktif vatandaşlık bilincinin geliştirilmesidir.

Demokratik toplumların oluşmasında katılımcı bireylerin rolü önemlidir. Vatandaşların da siyasal kararlar almasını ve yönetim süreçlerine müdahil olmasını içeren katılımcılık, devlet-vatandaş ilişkilerinin aidiyet ve birliktelik açısından güçlendirilmesine yönelik bazı kavramları öne çıkarır. Bu kavramlar bilgiye erişim, müzakere, iletişim ve aktif katılımdır. Bununla birlikte katılımcılığın önünde kişilerden, kültürden ve yasalardan kaynaklanan engeller de vardır. Bunlar

- Vatandaşların bilgiye erişiminin engellenmesi,
- Devlet-vatandaş ilişkisinde müzakerenin yapılmaması,
- Devlet ile vatandaş arasındaki iletişimin engellenmesi,
- Vatandaşların aktif katılımının engellenmesi şeklinde ifade edilebilir.

Katılımcılığın önündeki engellerin kaldırılması ile devlet-vatandaş ilişkileri daha demokratik düzeyde yaşanır. Katılımcı demokrasi uygulamaları ile halk, yaşadığı çevrede ve dünyada neler olup bittiğini öğrenir; politikacı ile halk arasındaki iletişim güçlenir. Aktif olmak isteyen vatandaşlar gerek bireysel olarak gerekse STK'ler aracılığıyla karar alma süreçlerine katılır. Buna bağlı olarak gelişen demokrasi, ekonomik gelişimi destekler ve ülkede refah artar. Böylece sosyal adalet sağlanır.

Katılımcı demokrasinin güçlendirilmesinde sosyal devlet yapılanmasının önemli rolü vardır. **Sosyal devlet**, ekonomik ve sosyal alanlarda sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modelidir. Sosyal adaletin sağlandığı devlet yapısında devlet ile vatandaşların karşılıklı görev ve sorumlulukları vardır (Görsel 2.4). Her iki tarafın da üzerine düşeni yapması ülkede iç barış ve huzurun sağlanması açısından önemlidir.

Sosyal Adalet

Toplumsal değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi vb. birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumudur.

Görsel 2.4: Vatandaşın devlete, devletin vatandaşa karşı sorumlulukları

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Gelişmiş ülkelerde siyasetçiler, genel ağ yoluyla politikaları ve uygulamaları hakkında halkı bilgilendirir. Halkın olumlu ya da olumsuz görüşlerini alır.

Siyasetçilerin bu davranışının hem kendileri hem de vatandaşlar açısından önemi nedir? Açıklayınız.

2. İbn Haldûn'un *Mukaddime* adlı eseri incelendiğinde devletin görevleri arasında hastaneler kurmak, kurulan hastanelere doktor, hasta bakıcı yerleştirmek, çalışmayanların iktisadi durumlarını düzeltmek, halkı kötülükten uzaklaştırıp iyiliğe yönlendirmek, gıda maddelerinin sağlığa zararlı olup olmadığını kontrol etmek, ölçü ve tartıları denetlemek gibi uygulamaların olduğu görülür.

Devlet, metinde sözü edilen görevleri yerine getirmezse toplumda ne gibi sorunlar yaşanabilir? Açıklayınız.

TEMA DEĞERLENDİRME

Aşağıda parantez içinde verilen sözcükleri metindeki boşluklara uygun şekilde yazınız.

(insan hakları, adalet, hak, özgürlük)

1. İnsan varlığına, bir kimseye var olan yasalarla, evrensel beyannameler ya da en azından sözlü bir gelenekle tanınan belli şekillerde hareket etme özgürlüğü, yetkisi ya da imkânına denir. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu olan insan haklarının kullanılması ve geliştirilmesi için bir ön koşuldur. Tüm insanların hiçbir ayırım gözetilmeksizin yalnızca insan olmalarından dolayı eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahip olması şeklinde tanımlanabilecek doğuştan getirilen evrensel haklardır.

Aşağıdaki tabloda yer alan kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.

	Tanımlar	Kavramlar
()	I. Halkın kendi hür iradesi ile uzlaşma kültürüne dayalı olarak temsilcilerini seçmesini ve siyasal karar alma sürecine katılımını ifade eder.	a) Etik
()	II. Doğuştan gelen haklardır.	b) Sorumluluk
()	III. Kişilere, kurumlara ve meslek mensuplarının davranışlarına rehberlik eden, iyi ve doğruyu belirlemede yardımcı olan kılavuz değerler, ilkeler ve standartlar bütünüdür.	c) Temel haklar
()	IV. Kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesini ifade eder.	ç) Eşitlik
		d) Katılımcılık

Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

3. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır." ifadesi toplumsal yaşamın devamı açısından ne anlatmaktadır?

4. Demokratik toplumlarda bireyler farklı yollarla toplumsal ve siyasal hayata katılım sağlar. Bireysel becerilerin ortaya çıkabilmesi, farklı ve özgün düşüncelerin toplumda ifadesini bulması, bireyin toplumsal ve siyasal yaşamın şekillendirilmesinde söz sahibi olabilmesi için katılımcılığın önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Demokratik sistemin tam anlamıyla işletilemediği ülkelerde katılımcılığın engellenmesi ne gibi sorunlara yol açar?

5. Ece Hanım, kalp hastalığı nedeniyle hastaneye başvurmuş ve sosyal güvencesi olmadığı gerekçesi ile tedavi edilmemiştir. Ece Hanım bu durumu mahkemeye taşıyarak hakkını aramıştır.

a) Ece Hanım'ın tedavi edilmemesi devletin hangi temel özelliğine ters düşer?

b) Mahkeme sosyal devlet anlayışına göre nasıl bir karar vermelidir?

6. İnsan haklarını sistematik olarak ihlal eden ülkeleri cezalandırmak için kimi zaman uluslararası toplum tarafından o ülkeye yaptırımlar uygulanır. Eylemlerini gözden geçirmesini sağlamak amacıyla insan haklarını ihlal eden ülke ile ticari ilişkiler askıya alınabilir ya da ırkçı politikalar izleyen bir ülke, izlediği ırkçı politikaları terk etmesi için uluslararası toplum tarafından tamamen dışlanabilir.

Bir ülkenin insan haklarını ihlal etmesini engelleyebilmek için başka ülkeler tarafından sergilenen bu tarz yaklaşımları insan hakları açısından değerlendiriniz?

7-8. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin birinci maddesine göre her insan on sekiz yaşına kadar çocuk sayılır. Buna rağmen günümüzde birçok kültürde kız çocukları on sekiz yaşından önce evlendirilmektedir.

- 7. Çeşitli kültürlerde görülen bu tip yaklaşımlar insan haklarının evrenselliğinin önüne geçebilir mi? Yazınız.**

- 8. Metinde sözü edilen çocuk hakları ihlalinin nedenleri nelerdir? Yazınız.**

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. • Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığını destekleyen Almanya ve AB, Sırpların Bosna-Hersek'teki uygulamalarına gereken tepkiyi göstermemiştir.
- Çinhindi bölgesinden altmış bin mülteciyi kabul eden Kanada sadece iki yüz Suriyeli mülteciyi ülkesine yerleştirmiştir.

Bu gelişmelerden hareketle

- I. Bazı gelişmiş ülkeler, insan haklarının korunması konusunda tam dayanışma içindedir.
- II. Bazı gelişmiş ülkelerin insan hakları konusundaki tutumu tutarlılık göstermemektedir.
- III. Dünyanın birçok yerinde insan hak ve özgürlükleri ihlal edilmektedir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız II B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III E) II ve III

10. Aşağıdakilerden hangisi insan haklarının temel özellikleri arasında yer almaz?

- A) Zamana ve mekâna bağlı olmaksızın evrenseldir.
- B) Bir suç durumunda suçlu, ailesiyle birlikte yargılanır.
- C) Herhangi bir kayda ya da şarta bağlanmaksızın mutlaktır.
- D) İnsanın varoluşundan ayrılamaz olup doğuştandır.
- E) Vazgeçilemez ve devredilemez yapıdadır.

11. Mustafa Kemal Atatürk'ün aşağıdaki sözlerinden hangisi insan haklarıyla ilgili değildir?

- A) Her ilerlemenin ve kurtuluşun anası özgürlüktür.
- B) Biz kimsenin düşmanı değiliz. Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız.
- C) Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.
- D) Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.
- E) Bütün insanlar, bir toplumsal vücudun parçalarıdır ve bu sebeple birbirine bağlıdır.

12. Demokratik bir devlet yapılanmasında vatandaşların hem görev ve sorumlulukları hem de hakları vardır.

Aşağıdakilerden hangisi görev ve sorumluluk olmasının yanı sıra aynı zamanda vatandaşlık hakkıdır?

- A) Kanunlara uymak
- B) Vergi vermek
- C) Askerlik yapmak
- D) Seçimlerde oy kullanmak
- E) Devlet malına zarar vermemek

Tema
Değerlendirme
Karekodu

DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK

KONULAR

- ÖZGÜR VE ÖZERK BİREY
- HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KULLANIMI
- DEMOKRATİK KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM
- SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE AKTİF GÖREV ALMAK
- BİLİNÇLİ TÜKETİCİ VE ÇEVRE
- DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI VE EKOLOJİK DENGİ
- DOĞAL ÇEVREYİ KORUMA BİLİNCİ
- BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMINDA ETİK İLKELER

Bu temada

- Özgür ve özerk birey olarak hak ve özgürlükleri kullanmayı,
- Bireyleri hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda teşvik etmeyi,
- Demokratik karar alma süreçlerine katılmayı,
- Çevrenizdeki sorunların çözümünde aktif görev almayı,
- Bilinçli bir tüketici olma konusunda çevrenizdeki insanları yönlendirmeyi,
- Doğal çevrenin korunması ile insan sağlığı, üretim ve ekolojik denge arasında ilişki kurmayı,
- Doğal çevrenin korunmasında aktif rol almayı,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerini etik ilkeler doğrultusunda kullanmayı öğreneceksiniz.

Temel Kavramlar

- Aktif vatandaş
- Özgür ve özerk birey
- Bilinçli tüketim
- Doğal çevre
- Ekolojik denge
- İnsan hakları
- Özgürlük
- Katılım
- Aktif vatandaşlık
- Dijital vatandaşlık
- Dijital vatandaş

Tema
Sunusu
Karekodu

Tema
Karekodu

ÖZGÜR VE ÖZERK BİREY

HAZIRLANALIM

1. Yukarıdaki görsel size ne ifade etmektedir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Özgür olmak ile özgürlüğünün bilincinde olmak arasında nasıl bir ilişki vardır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Özgür ve Özerk Birey Olmak

DÜŞÜNME ZAMANI

(...) Seçmek, tercihte bulunmak, diğer egzistansiyalist filozoflarda olduğu gibi, Jaspers'te de özgür olmak anlamına gelir. Ona göre ben özgürce seçim yaptığım sürece varım. Ben, benden bekleneni yapmak, bana verilmiş olan kimliği ve değerleri olduğu gibi benimsemek yerine, özgürce kendi kimliğimi yarattığım, özgürlüğümü hayata geçirebildiğim, kendi değerlerimi yarattığım ölçüde var olurum. (...)

Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, s.1148.

(Kısaltılmıştır.)

1. Karl Jaspers'in (Karl Yaspers) özgürlüğe bakış açısını nasıl yorumlarsınız?
2. Sizin özgürlük anlayışınız nedir?

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ifade edildiği üzere bütün insanlar özgür doğar. **Özgürlük**, kişinin başkalarının buyruk ve isteklerine göre değil de kendi isteklerine göre davranabilmesi gücüdür. Bu bağlamda birey, baskı altında kalmadan karar verebiliyor ve kendi istekleri doğrultusunda hareket edebiliyorsa **özgür birey** olarak tanımlanabilir. Burada özgürlüğün sınırını belirleyen şey, keyfi zorlamalara maruz kalınmamasıdır.

Bireyin, özgürlüğünün bilincinde olarak özgür iradesiyle karar alabilmesi özerklik olgusunu vurgular. **Özerklik**, bir insanın seçimlerini dış etkilere ve şartlanmalardan bağımsız şekilde ve iç sesi doğrultusunda yapabiliyor olma özgürlüğüdür. **Özerk birey** ise kendi değer, inanç ve yaşam hedeflerini koruyarak, koşullara uygun biçimde, akılcı-özgür eylem ve seçimde bulunabilen bireydir. Özerk birey dış etkilere ve şartlanmalara bağlı kalmadan, kendi iç dinamiklerine dayanarak seçim yapar ve doğruları konusunda harekete geçme gücünü kendisinden alır (Görsel 3.1). Özerk bireyler, özgün fikirlere sahiptir ve özgür düşünebilirler. Kendileri hakkında karar verip kararları doğrultusunda harekete geçebilirler. Davranışlarında, yaşama dair hedeflerinde kendi değer ve ilkelerine bağlıdırlar. Seçim yaparken özgür ve akılcı davranırlar. Kendilerini yönetebilirler, eylemlerinin özerk olup olmadığının farkındadırlar. Yaşamını kontrol edip yönetebilme, kendi doğruları ve değerleriyle hareket edebilme, hak ve özgürlüklerinin bilincinde olma; araştıran, sorgulayan, özgür düşünen bireyler olma, yüksek farkındalığa ve öz saygıya sahip olma özerk bireylerin öne çıkan özellikleridir.

Görsel 3.1
Bireysel seçim

Öz Saygı

İnsanın kendine duyduğu saygı, onur, haysiyettir.

Özgür İrade

Baskı altında olmadan, herhangi bir dış kuvvete tabi olmadan karar verebilmektir.

Genel olarak söylemek gerekirse özgürlük bireysel anlamda seçim yapabilme, bir şarta bağlı kalmaksızın düşünme ve davranmadır. Özerklik ise kendi iradesiyle hareket etmeyi, doğrularında ve değerlerinde kararlılığı sürdürmeyi, süreci kontrol etmeyi gerektirir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadolu'nun işgali karşısında sergilediği tutum, özerk bireyin davranış şeklini anlayabilmek açısından güzel bir örnektir. Mustafa Kemal Atatürk; siyasi otoritenin tutumu, ülkenin ve halkın içinde olduğu koşullar, işgalci devletlerin güç bakımından üstün oluşu gibi dış etkenlere rağmen seçimlerinin olası sonuçlarını dikkate alarak kendi kararlarını almış ve kararlarından doğan sorumlulukları üstlenmiştir. Eyleme geçmeme özgürlüğünü kullanmak yerine dış etkilere ve şartlanmalardan bağımsız olarak özgür iradesi ile aldığı kararlar doğrultusunda hareket etmiştir.

Demokratik sistemin tam anlamıyla işlediği toplumlarda bireylerin temel hak ve özgürlükleri korunur. Demokratik toplum; hak ve özgürlüklerin bilinmesi, değerli görülmesi, savunulması ve hayata geçirilmesi konusunda kararlı olmayı gerektirir. Bu kararlı tutumu sergilemek; hakları konusunda bilinçli, kalıpların dışına çıkabilen, iradesi ile karar alıp kararlarının sorumluluğunu üstlenen özgür ve özerk bireylerin varlığı ile mümkündür.

SORU — YORUM

Özgür bir birey aynı zamanda özerk midir? Yorumlayınız.

DEMOKRASİ ZAMANI

(...) Günün birinde ne kadar kuş varsa kendi hükümdarlarını seçmek üzere toplanır. Aralarından biri -Bilge Kral Süleyman'ın yanından hiç ayırmadığı, “nerede su varsa gören, gösteren” Hüthüt- bir hükümdar seçmek gerekmediğini, zaten bir hükümdarları olduğunu söyler. Bu hükümdarın adı Simurg'dur, oturduğu yer de Kafdağı'dır. Kafdağı'na çıkabilirlerse görebilirler onu.

Kuşların birçoğu Kafdağı'na götüren yolun çetin olduğunu, böyle bir uçuşa dayanamayacaklarını söyler; bağışlanmayı diler. Hüthüt diretir: isterlerse, böyle bir yolculuğu yapabileceklerini anlatır. Örnekler vererek onları yüreklendirir. Böylece binlerce kuş yola koyulur.

Bir süre sonra kuşlar yorgunluk duymaya başlar, yorgunlukla birlikte de kuşku duymaya... Ya hükümdarı göremezlerse yolun sonunda... Hüthüt, soru soran her kuşun sorularını yanıtlar; kuşkularını gidermelerine yardımcı olmaya çalışır. Ne var ki yol çetin olduğu kadar uzundur da. Vadi üstüne vadi aşmayı gerektirir.

Yorgunluğa dayanamayan, bir ağaca konar; açlığa dayanamayan, yere iner. Sonunda binlerce kuştan kalan otuz kuş, karşılarında kocaman bir kapı görür. Kapıda duran çavuş, kuşları içeri almak istemez. Onları geri dönmeleri gerektiğine inandırmaya çalışır ama Hüthüt'ün diretmesi üzerine kapıyı açar, kuşları kocaman bir odaya alır.

Kuşlardan her biri, o odadaki tahtlardan birine oturunca önünde bulduğu kâğıtlarda ayrıntılarıyla kendi serüvenlerini okur, şaşakalır. Kuşların bu şaşkınlığı sürerken “Simurg geliyor.” diyen bir ses duyulur. Ve otuz kuş başlarını kaldırıp baktıklarında, her biri karşısındaki aynada kendi yüzünü görür.

İoanna Kuçuradi, *Uludağ Konuşmaları*, s. 1.
(Düzenlenmiştir.)

1. Yukarıdaki metinde kuşların yola çıkmaya karar vermelerini özgürlükle nasıl ilişkilendirirsiniz?
2. Bazı kuşların yola devam etmemeye karar vermeleri özerklik ile açıklanabilir mi? Tartışınız.
3. Hüthüt kuşu Kafdağı'na ulaşan otuz kuşun özerk birey olarak davranmalarını sağlamış olabilir mi? Tartışınız.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. A partisine mensup milletvekili, parti grubunun aldığı karar kendi doğruları ile çeliştiği için bu karara uymayı reddederek kendi düşünceleri doğrultusunda hareket eder.

Yukarıdaki tutum özerklik kavramı ile nasıl ilişkilendirilebilir? Açıklayınız.

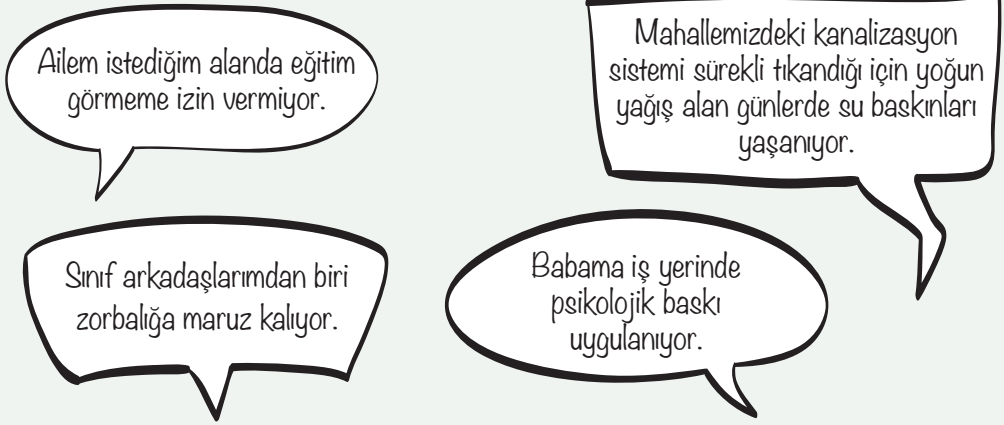
2. Toplum nezdinde değerli görülen, ekonomik getirisi yüksek bir meslek seçmesi konusunda ailesi ve çevresi tarafından yönlendirilen Eren, tercihini sevdiği ve istediği bir alanda eğitim almaktan yana kullanmıştır.

Eren'in yukarıda sözü edilen tutumunu özerk bir bireyin davranış özellikleri açısından yorumlayınız.

3. Jean Jacques Rousseau'nun “İnsanın özgürlüğü istediği her şeyi yapabilmesinde değil, istemediği hiçbir şeyi yapmak zorunda olmamasındadır.” sözünü özgür ve özerk birey açısından yorumlayınız.

HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KULLANIMI

HAZIRLANALIM

1. Bireyler yukarıdakilere benzer hak ihlalleri ile karşılaştıklarında haklarını nasıl arayabilirler?
2. Yukarıdakilere benzer hak ihlalleri yaşayan bireyleri demokratik haklarını aramaları konusunda nasıl teşvik edersiniz?

Hak ve Özgürlükleri Bilinçli Kullanmak

Toplumsal yaşam insanların birbirleriyle, kurum ve kuruluşlarla iletişim ve etkileşim hâlinde oldukları bir yapıdır. Bir arada yaşamayı gerekli kılan bu yapıda bireyler, kişilerle veya kurumlarla anlaşmazlıklar yaşayabilir. Bireyler, yaşanan anlaşmazlıkların hak ihlallerine neden olduğu durumlarda haklarını aramak için çeşitli yollara başvurur.

Demokrasiyi özümsemiş toplumlarda bireyler, haklarını demokratik yollarla ararlar ve sorunlarını uzlaşma yoluyla çözmeyi tercih ederler. Ancak bazen sorunlar uzlaşmayla çözülemez ve çözüm hukukta aranır. Hukuk kuralları, anlaşmazlıkların çözümünde belirleyicidir ve haksızlığa uğrayan kişilerin haklarını korur.

Yargı yoluna başvurmak hak ararken kullanılacak en etkili yoldur. Bununla birlikte yargı yoluna başvurmadan hak aranabilecek kurum ve kurullar da vardır. Tüketici Hakem Heyeti, Kamu Denetçiliği Kurumu, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları bunların başlıcalarındandır.

Tüketici Hakem Heyetleri, tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara çözüm bulmaya çalışır. Örneğin satın alınan bir giysi kusurlu çıktığında öncelikle satıcıya gidilir ve ürün değiştirilmek istenir. Satıcı uzlaşma yoluna gitmeyi reddederek bu isteği yerine getirmemezse Tüketici Hakem Heyetine başvurulur ve hukukun tüketiciye tanıdığı haklardan yararlanılır.

Tüketici Hakem Heyeti

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a göre tüketici işlemleri ve tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla kurulan heyetlerdir.

Hukuk Devleti

Bütün devlet organlarının hukuk kurallarına, hukuk kurallarının da anayasal hükümlere uygun olarak oluşturulup işletildiği; yönetimin tüm işlem ve eylemlerinin bağımsız yargı denetimine tabi olduğu devlettir.

Kamu Denetçiliği Kurumuna Nasıl Başvurulabilir???

Başvurular ücretsizdir ve başvuranın talep etmesi ya da gerekli görülmesi hâlinde gizli tutulmaktadır.

e-Başvuru

Şahsen

Kaymakamlık ve valiliklere

e-Devlet üzerinden

Posta ile

www

Yetişkinler:

ebasvuru.ombudsman.gov.tr

Çocuklar:

<https://kdkcocuk.gov.tr>

Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin yani kamu kurumlarının ve kamu kurumu çalışanlarının işlem, eylem ile tutum ve davranışlarına ilişkin şikâyetleri incelemektedir. Kurum; kendisine gelen şikâyetleri insan hakları ve hukuk kapsamında incelemek, araştırmak ve idareye tavsiyelerde bulunmakla görevlidir. Vatandaşlar başta olmak üzere çocuklar, engelliler gibi toplumdaki hassas gruplar, mülteciler, ülkemizde geçici olarak ikamet edenler, turistler, dernek ve şirket gibi tüzel kişiler, kısacası menfaati idare tarafından ihlal edilen herkes Kamu Denetçiliği Kurumuna başvurabilir.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları insan haklarına ilişkin ihbar, dilek, talep ve şikâyeti olan vatandaşların başvurabileceği kurullardır. Vatandaşlar, yaşadıkları hak ihlalinin giderilmesi için bu kurullara bireysel başvuru yapabilir.

Önemli hak arama yollarından bir diğeri dilekçe hakkıdır. İnsanlar, hakları ihlal edildiğinde ilgili makamlara dilekçe ile başvurarak haklarını arayabilir. Hukuk devletlerinin belirleyici özelliklerinden biri olan bu hak, T.C. Anayasası'nın 74. maddesinde "Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir." şeklinde ifade edilmiştir.

Hak ihlalleri ile ilgili başvuru yapılabilecek uluslararası kurumlar da vardır. Bu kurumların en önemlilerinden biri olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) kişiler ve topluluklar başvuru yapma hakkına sahiptir. Ancak AİHM'e başvurulabilmesi için ülkenin iç hukukundaki bütün yasal yolların tükenmesi ve başvurunun kesin karardan itibaren dört ay içinde yapılması gerekmektedir.

Hak arama yolları sadece bireysel girişimleri içermez. Toplumsal yaşamda karşılaşılan bazı sorunların çözülebilmesi için vatandaşların örgütlenerek ortak bir bilinç ile hareket etmeleri gerekir. Bu ortak bilincin ürünü olan STK'ler, bireylere dayanışma içinde hak arama olanağı sunan son derece önemli ve etkin kuruluşlardır. Haklar ve hak ihlallerine yönelik bilgilendirme, bilinçlendirme, kamuoyu oluşturma gibi faaliyetlerde bulunan STK'ler, hak ve özgürlüklerin bilinçli kullanılmasını sağlar ve hak ihlallerine ilişkin sorunların çözümüne katkı sunar.

Ailede, okulda ve toplumsal çevrede hak ve özgürlüklerin korunması, sözü edilen hak arama yollarının bilincinde olan ve bu yolları kullanmaktan çekinmeyen bireylerin varlığı ile mümkündür. Bu bağlamda bireylerin hak arama konusunda bilinçlenmesi ve birbirlerini bu doğrultuda cesaretlendirerek harekete geçirmesi toplumsal güven ve huzurun sağlanması açısından oldukça önemlidir. Çünkü haklarının bilincinde olan ve bunları koruma sorumluluğu taşıyan bireyler, toplumda haksızlıkların yayılmasına engel olur ve adil bir toplumun oluşturulmasında önemli bir rol üstlenir.

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Aile, okul ve toplumsal çevrede karşılaştığınız hak ve özgürlük ihlallerine örnek olaylar düşününüz. Örneklerinizi ve bu ihlaller karşısında hakların nasıl aranması gerektiğine ilişkin önerilerinizi tablodaki ilgili alana yazınız.

Ailede	
Okulda	
Yaşadığınız çevrede	

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Aşağıda hak ihlallerine ilişkin örnek olaylar verilmiştir. Sözü edilen hak ihlallerinin giderilmesi için başvurulacak kurumların hangileri olduğunu tablodaki ilgili alana yazınız.

Örnek Olay	Başvurulacak Kurum
Satıcı firmanın, garanti süresi bitmeden arızalanan ürünün sorumluluğunu kabul etmemesi	
İnsan hakları ihlallerine ilişkin sorunların çözümünde ülkenin iç hukukundaki bütün yasal yolların tükenmesi	
Durakta bekleyen engelli bir vatandaşın şoför tarafından otobüse alınmaması	

2. Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin yani kamu kurumlarının ve kamu kurumu çalışanlarının işlem, eylem ile tutum ve davranışlarına ilişkin şikâyetleri incelemektedir. Kurum; kendisine gelen şikâyetleri insan hakları ve hukuk kapsamında incelemek, araştırmak ve idareye tavsiyelerde bulunmakla görevlidir.

Yukarıdaki metinde bazı özellikleri verilen Kamu Denetçiliği Kurumu anlaşmazlıkların çözümünde ne gibi kolaylıklar sağlar?

DEMOKRATİK KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM

VATANDAŞ GAZETESİ

"Gerçek Vatandaşın Gazetesi"

Vatandaş Selim Toprak, Evlerinin Salonunun Griye Boyanmasına Karşı

Yedi yaşındaki Selim Toprak, badana olan evlerinin salonunun ana babasının arzu ettiği gibi griye değil, kırmızıya boyanmasını istedi.

Belediye Seçimleri

Vatandaş Mustafa Durmaz, dün Güzelsu belediye başkanını belirlemek için yapılan seçimlerde sandığa giderek oy kullandı. Oy verdikten sonra basın toplantısı yapan Mustafa Durmaz, "Düşündüm, taşındım, araştırdım... Oyumu, belediye başkanlığı için en yeterli ve yetenekli bulduğum aday için kullandım" dedi.

Aydınkent Üniversitesi Geliştirme Derneği, Öğrencilere Destek Oluyor..

Aydınkent Üniversitesini bu yıl bitirerek bir bankada çalışmaya başlayan vatandaş Yasemin Demirci, Aydınkent Üniversitesini Geliştirme Derneği'ne üye olurken "Üniversitemi bitirmiş olmam, orayla ilişkimi tamamen keseceğim anlamına gelmiyor; öğrenci arkadaşlarıma her konuda destek olabilmek ve üniversitemin bundan sonra daha iyi öğrenciler yetiştirebilmesine katkıda bulunabilmek için bu derneğe üye oldum" dedi.

Dış Hekimi, Milletvekili Olmak İstiyor...

Vatandaş Betül Doğulu, "Ben yıllarca sağlık kuruluşlarında çalıştım; ülkemizde sağlıkla ilgili pek çok problem var. Bu deneyimlerimi meclise taşımak ve sağlık sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak istiyorum" dedi.

İpek Gürkaynak vd., *Yurttaş Olmak İçin...*, s. 31.
(Metinler, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

1. Vatandaş Gazetesi'nde yer alan haberlerde bireyler demokratik süreçlere hangi yollarla katılmışlardır?
2. Gençlerin demokratik süreçlere katılımı toplumun geleceği açısından neden önemlidir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Karar Alma Süreçlerine Katılım

Demokrasinin gelişebilmesi ve demokrasi kültürünün yerleşmesi için aktif vatandaşlar ve katılım oldukça önemlidir. **Katılım**, bireylerin çeşitli yol ve yöntemlerle kamu hizmetlerini yürütmekle görevli kamu kuruluşlarının karar ve uygulamalarını etkilemelerine ve bunların sorumluluğunu bir ölçüde üstlenmelerine olanak sağlayan olgudur.

Bireyler yaşadıkları toplumda karar alma süreçlerini etkileyebilirler. Bunun birçok yolu vardır. Örneğin bireyler kendi görüşlerini en iyi temsil eden partiye oy vererek ya da seçimlerde aday olarak yaşadıkları toplumun şekillendirilmesinde etkin roller üstlenebilirler. Karar alma süreçlerine katılmanın oy vermek dışında başka yolları da vardır. Yetkililer ile iletişime geçmek, görüş bildirmek, protesto etmek, dilekçe vermek, barışçıl gösteriler yapmak, imza toplamak ve STK'lere üye olmak demokratik karar alma süreçlerine katılmanın önemli yollarındandır.

Karar alma süreçlerine katılım, vatandaşlara yaşadıkları toplumu şekillendirme olanağı tanır. Vatandaşlar, demokratik karar süreçlerine katılarak yaşadıkları toplumda kararların kendi istedikleri yönde ve toplumun genelinin faydasına olacak şekilde alınmasını sağlar. Böylece toplumda hem demokrasi kültürü gelişir hem de vatandaşlar hak ve özgürlüklerinin takipçisi olur.

ETKİNLİK

Etkinlik Adı	: SORUN MU VAR?	
Amaç	: Kendisini ilgilendiren konularda demokratik karar alma süreçlerine katılabilme.	
Süre	: 40 dakika	
Yönerge	: Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.	
Uygulama	<u>1. Adım</u>: Öğretmeniniz tarafından verilen yapışkanlı not kâğıtlarına okulunuzda karşılaştığınız sorunlarla ilgili birer örnek yazınız. <u>2. Adım</u>: Yazma işlemi tamamlandıktan sonra not kâğıtlarını tahtaya yapıştırınız. <u>3. Adım</u>: Sorunları gruplayınız. Her sorun grubu için üretilebilecek çözüm önerilerinin neler olabileceğini tartışınız. <u>4. Adım</u>: Tartışma süreci tamamlandıktan sonra, belirlediğiniz sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerinizi içeren bir sunum hazırlayınız. Sunumunuzu okul yönetimine sununuz. <u>5. Adım</u>: Tespit ettiğiniz sorunların hangilerinin çözüme ulaştığı, hangilerinin ne gerekçe ile çözülemediği konusunda okul yönetiminizle diyalog hâlinde olunuz. <u>6. Adım</u>: Yandaki karekodda verilen “Öz Değerlendirme Formu”nu doldurunuz.	
Değerlendirme	1. Sınıfınızda ve okulunuzda karşılaştığınız sorunlar nelerdir? 2. Bu sorunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? 3. Okul yönetimi ile sorunların çözümüne yönelik iş birliği yapmak demokratik bir okul iklimi yaratmak açısından neden önemlidir?	

NELER ÖĞRENDİNİZ?

1-2. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Katılım biçimleri, var olan yasalar yanında insanların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara ve içinde yaşamak istedikleri topluma ilişkin düşünce ve özlemlerine göre değişir. Katılım, bazı noktalarda kesin çizgilerle ayrılmassa da bireysel ve toplumsal olarak iki şekilde gerçekleşir. Oy vermek, devletin yetkili organlarına dilekçe vermek, sosyal medya yoluyla gündeme dair görüş belirtmek, toplantı ve gösterilere katılmak bireysel katılım biçimleridir. Bir kampanyaya imza ile destek vermek, kimyasal fabrika atıkları nedeniyle kötü koku yayan, çevreyi kirleterek canlılara zarar veren bir derenin ıslah edilmesi için ilgili kuruma dilekçe vermek bireysel katılımın örneklerindendir. Toplumsal katılım ise başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere bir amaç doğrultusunda bir araya gelen insanlar tarafından gerçekleştirilen eylem biçimlerini içerir. Grev ve toplu sözleşme, toplumsal katılıma örnek gösterilebilir.

1. Bu süreçlere katılımın bireye ve topluma faydaları nelerdir?
2. Bireysel veya toplumsal karar alma süreçlerine katılımın engellenmesi durumunda ne tür sorunlar yaşanabilir? Açıklayınız.

SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE AKTİF GÖREV ALMAK

HAZIRLANALIM

Makedonya Yeşil Merkez Koalisyonu

Makedonya'nın 1991'de bağımsızlığını kazanmasının ardından, hiçbir siyasi partinin seçim kampanyasında çevreyle ilgili gerçek bir gündemi olmadığı görülmüştür. (...) Seçimler sırasında siyasi partilerin propagandaları kentleşme, ulaşım, vergi ve eğitime odaklanırken, atık yönetimi, su kaynakları ve hava kirliliği gibi kentleşmeyi yakından ilgilendiren çevre konularına değinen olmamıştır. Bu eksikliği gözlemleyen çevre kuruluşları, ülke genelinde Makedonya Yeşil Merkez Koalisyonu'nu kurmuştur. (...) Yerel seçimler öncesinde "Çevre İçin Oy Verin" kampanyası başlatan koalisyon üyeleri, faaliyet gösterdikleri şehirlerde birbirleriyle koordinasyon içinde kampanya çalışmaları yürütmüştür. Bu çalışmalardan bazıları şöyledir: Kamuya yönelik tanıtım materyalleri hazırlama ve dağıtma (kilit çevre sorunlarına ilişkin kartpostallar, posterler, çıkartmalar, afişler), çok sayıda basın toplantısı düzenleme, siyasi parti toplantılarına ve mitinglerine katılarak, çevre gündeminin siyasi parti programına dahil edilmesine ilişkin açık mesajlar içeren pankartlar açma. (...) Kampanya, siyasi partilere– özellikle de belediye başkanlarına yönelik – yürütülen faaliyetler sayesinde başarılı olmuştur. Bu faaliyetler sayesinde çevre konuları hakkında yapılan tartışmalar artmış, hatta bazı belediyelerde çevre projeleri uygulanmaya başlamıştır. (...)

Simon Forrester, İrem Sunar, *STK'lar ve Sivil Katılım*, s. 56.
(Kısaltılmıştır.)

1. Makedonya Yeşil Merkez Koalisyonu'nun çevre konusundaki faaliyetleri nasıl bir farkındalık oluşturmuştur?
2. STK'lerde görev almak bireyin ve toplumun gelişimine nasıl bir katkı sağlayabilir?

Çözümün Parçası Olmak

Sosyal bir varlık olan insan, doğası gereği toplumsal yaşam alanının bir parçasıdır. İnsanın, ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamını kolaylaştırmak amacıyla oluşturduğu toplumsal yapı çeşitli sorunları da bünyesinde barındırır. Eğitim, sağlık, çevre gibi alanları kapsayan bu sorunlara çözüm üretebilmek için STK'lerin ve gönüllü kuruluşların çeşitli çalışmalar yaptığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu kuruluşlarda gönüllü olarak çalışmak veya bu kuruluşları desteklemek, toplumsal sorunlara çözüm üretmek anlamına da gelir.

Demokrasinin geliştiği toplumlarda yaşadıkları toplumun sorunlarına duyarlı, hak ve özgürlüklerini kullanma ve koruma bilincine sahip aktif vatandaşlar söz konusudur. **Aktif vatandaşlık**, karşılıklı saygı ile şiddete başvurmada, insan hakları ve demokrasiye uygun bir şekilde sivil topluma ve/veya siyasi yaşama katılım olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplumun, toplumsal faydanın, STK'lere aktif katılımın, toplumsal dayanışmanın temel alındığı bu vatandaşlık anlayışında çözüm odaklılık esastır.

Aktif vatandaşlar, toplumsal sorunların çözümünde sorumluluk üstlenerek demokrasi kültürünün yerleştiği daha yaşanılır bir toplumun oluşumuna katkı sağlar. Yaşlarına ve konumlarına uygun olan STK'lerde görev alarak sivil toplum bilincinin gelişmesinde ve toplumsal sorunların çözümünde aktif rol oynar.

Demokrasi kültürünün yerleştiği toplumlarda aktif vatandaşlık anlayışı öne çıkar, güçlü bir sivil toplumun varlığından söz edilir. Bu bağlamda Türkiye’de de hak ve özgürlükleri korumak, toplumsal sorunlara çözüm üretmek, toplumun tümünü ilgilendiren konularda farkındalık oluşturmak amacıyla faaliyet gösteren birçok kuruluş vardır. Eğitim, sağlık ve çevre alanlarında vatandaşların aktif katılım sağlayabilecekleri bazı STK’ler Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1: Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşları		
Eğitim	Sağlık	Çevre
• TEV • Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) • Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) • Millî Eğitim Vakfı (MEV)	• Türk Kızılayı • Yeşilay • LÖSEV • Türk Diyabet Vakfı • Türk Kalp Vakfı • Türk Böbrek Vakfı	• TEMA • Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO) • Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL)

SORU YORUM

Eğitim, sağlık ve çevre ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren STK’lerde görev almak sorunların çözümüne nasıl katkı sağlayabilir?

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Aşağıda verilen alanlarla ilgili bir STK kurduğunuzu düşününüz. Bu STK’nin adını ve amacını ilgili alanlara yazınız. Kurduğunuz STK için bir logo tasarlayarak logonuzu tablodaki ilgili alana çiziniz.

Alanlar	Ad	Amaç	Logo
Eğitim			
Sağlık			
Çevre			

DEMOKRASİ ZAMANI

Almanya’da iklim protestosu

Almanya’nın başkenti Berlin’de toplanan çevre aktivistleri hükümetlerin iklim politikalarını protesto etti. “Fridays For Future” eylemleri kapsamında gerçekleştirilen protestoda iklim konusunda daha ciddi adımlar atılmasının sağlanması ve iklimin korunması istendi. Gösteriye Avrupa’da iklim değişimine karşı yapılan öğrenci eylemlerinin sembolü haline gelen İsveçli aktivist 16 yaşındaki Greta Thunberg de katıldı.

<https://www.trthaber.com/foto-galeri/almanyada-iklim-protestosu/38759/sayfa-1.html>

(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

1. Yukarıdaki haber metninde sözü edilen iklim konulu protestoları aktif bir vatandaş olarak nasıl değerlendirirsiniz?
2. Sorunların çözümünde aktif görev almak neden önemlidir?
3. Toplumsal sorunların çözümünde STK'lere destek vermek neden önemlidir?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Toplumun çeşitli kesimlerine destek olmak amacıyla okullarda sosyal sorumluluk projeleri yapılabilir. Öğrenciler bir köy okulunu boyayıp bakım yapabilir, bir sağlık kuruluşunda gönüllü çalışabilir veya okul çıkışlarında küçük öğrencilere yardımcı olabilirler.

Bu tarz çalışmaların bireye ve topluma kattığı değerler neler olabilir? Açıklayınız.

2. Bir mahalledeki sokak hayvanlarının sayısı artmış, beslenme ve barınma ihtiyaçları karşılanmayan bu hayvanlar hastalanmıştır.

Bu durumda aktif bir vatandaşın soruna ilişkin çözüm önerileri neler olabilir? Açıklayınız.

3. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği’nin toplum hizmeti esaslarını içeren 9. maddesinde “Öğrencilerin; kendilerine, ailelerine ve topluma karşı saygılı, çevreye ve toplumsal sorunlara duyarlı, sorun çözen, resmî ve özel kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde çalışma becerileri gelişmiş bireyler olarak yetişmeleri amacıyla gönüllü toplum hizmeti çalışmaları yürütülür.” denmektedir.

Buna göre toplum hizmetine STK'lerle iş birliği içinde katılmak öğrencilerin hangi becerilerinin gelişmesine yardımcı olur? Açıklayınız.

BİLİNÇLİ TÜKETİCİ VE ÇEVRE

HAZIRLANALIM

- Gerçekten ihtiyacım var mı?
- Zamanımı boşa harcıyorum mu?
- Harcadığım para nereye gidiyor?
- Kredi kartımı doğru kullanıyorum mu?
- Paramı daha iyi bir şey için kullanabilir miyim?

Alışveriş sürecinde yukarıdaki soruları sormanın tüketici açısından etkileri neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bilinçli Tüketici Olmak

İnsan yaşamının devamı için beslenme, barınma, güvenlik gibi temel ihtiyaçların karşılanması gerekir. Kaynakların sınırlı, isteklerin sınırsız olduğu dünyada bu ihtiyaçların karşılanması her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Bu durum bilinçli bir tüketim anlayışını gerekli kılmaktadır. Ancak tüketim ekonomisinin egemen olduğu günümüz dünyasında ihtiyaç ve istek arasındaki ayrımı yapamayan bilinçsiz tüketicilerin varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum birçok problemi beraberinde getirir.

Bilinçsiz tüketim anlayışı kaynakların kötü kullanımına yol açmaktadır. Bu tüketim anlayışının sonucu olan israf nedeniyle sınırlı kaynaklar giderek azalmakta ve doğal çevre zarar görmektedir. Bilinçsiz tüketim; doğal kaynakların yok olması, yok olan ormanlar nedeniyle çölleşmenin artması, biyolojik çeşitliliğin azalması, temiz su kaynaklarının kirlenmesi, hava kirliliğinin ve küresel iklim değişikliğinin yaşanması gibi ciddi çevre sorunlarına neden olarak ekolojik dengeyi bozmaktadır. İhtiyaç olmadığı hâlde alınan bir tişört bile ekolojik dengenin bozulmasında pay sahibidir çünkü bir tişört üretebilmek için tarladan üretime kadar 2500 litre su harcanmaktadır. Bilinçsiz tüketimden kaynaklanan çevre sorunlarına çözüm üretilebilmesi için su ayak izine dikkat eden, doğal kaynakları ve biyolojik çeşitliliği koruma bilinci gelişmiş, sürdürülebilir tüketime dayalı yeni bir yaşam tarzını benimsemiş bilinçli tüketicilere ihtiyaç vardır.

Su Ayak İzi

Birey veya topluluk tarafından kullanılan mal ve hizmetlerin üretilmesi ve tüketilmesi için gereken toplam tatlı su hacmidir.

Bilinçsiz tüketim nedeniyle doğaya verilen zarar bilinçli bir tüketimi zorunlu kılmaktadır. O hâlde bilinçli tüketici hangi özelliklere sahiptir? **Bilinçli tüketici**, mal ve hizmet satın alırken temel ihtiyacını ön planda tutan, satın alacağı mal ve hizmetlerin kaliteli, güvenli, ucuz ve sağlıklı olma durumunu araştıran, haklarını bilen ve savunan, çevreye karşı duyarlı olan kişidir. Bilinçli tüketici, tüketim alışkanlıklarını doğaya zarar vermemek ve tasarruflu olmak bilinciyle düzenler. Bu bilinç gereğince yanılmadan akılcı alışveriş yapmanın yollarını, satın aldığı malı doğru kullanma tekniklerini bilir. İhtiyaç olarak gördüklerini önem sırasına koyar, bilinçli alışveriş yapar ve israftan kaçınır. Bilinçli tüketiciler, söz konusu özellikleri ile hem istikrarlı bir ekonomi hem de kaynakların korunması ve sonraki nesillere aktarılması açısından önemli roller üstlenir.

Bilinçli alışveriş için öncelikle

- Alışverişin planlanması (alınacak ürüne gerçekten ihtiyaç olup olmadığına dikkat edilmesi),
- Korsan, taklit ve kaçak ürünlerin satın alınmaması,
- Kredi kartının dikkatli ve bilinçli kullanılması,
- Ürünün içeriğinin, fiyat ve kalitesinin incelenmesi (Görsel 3.2),
- Üretici firmaların, çalışanlarına ve çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine bakılması,
- Satın alınan ürünün faturasının veya fişinin alınması,
- Alışveriş sonrasında bir değerlendirme yapılması tavsiye edilmektedir.

Görsel 3.2: Bilinçli alışveriş

Her türlü mal ve hizmetin belli bir vergisi vardır. Ne var ki bazı çevreler piyasaya korsan mal sunarak haksız rekabete neden olmaktadır. Korsan bir CD, kitap ya da e-kitap hem vergi kaçırma hem de bu eserleri hazırlayan kimselere telif ödenmemesi demektir. Bu nedenle bilinçli bir tüketici, alışverişlerinde korsan ürün almaz ve aldığı her ürünün fiş ya da faturasını ister. Böylece hem üreticiler korunur hem de tüketiciler satın aldıkları ürünle ilgili sorun yaşamaları hâlinde kendilerini güvenceye almış olur.

Alışverişte dikkat edilmesi gereken önemli konulardan bir diğeri, alınacak malın alternatiflerinin göz önünde bulundurulmasıdır. Bir ürünün aynı kalitedeki daha ucuz muadilleri tercih edilebilir. Eğer alınacak malın aciliyeti yoksa indirim dönemi beklenerek ürün daha uygun fiyata alınabilir.

Bunların yanı sıra genel ağ alışverişlerinde sahtecilik ve dolandırıcılığa karşı her türlü önlem alınmalıdır. Genel ağdan yapılan alışverişlerde güvenli olduğundan emin olunan siteleri tercih etmek, kişisel bilgileri ve kredi kartı bilgilerini korumaya yönelik önlemleri almak gerekir. Bilinçli tüketici, bunları yaparken bilinçli tüketim ile ilgili her türlü gelişme ve uygulamadan başkalarını da haberdar eder ve konuyla ilgili farkındalık oluşturmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapar.

Bilinçli tüketim hem doğanın korunması hem de aile ve ülke ekonomisi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle vatandaşlar aşırı tüketimin neden olabileceği olumsuzluklar hakkında bilinçli olmalı ve bu bilincin toplumun geneline yayılması için birbirlerini teşvik etmelidir. Ayrıca vatandaşlar, bilinçli tüketim konusunda faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları ile çeşitli sivil toplum kuruluşlarında görev almalı ya da söz konusu kuruluşların çalışmalarını desteklemelidir. Bilinçli tüketim eğitimi öncelikle ailede başladığından çocuklar küçük yaşlardan itibaren bu duyarlılıkla yetiştirilmelidir.

Tüketici sahip olduğu yasal haklardan haberdar olmalı ve hakkını nasıl arayacağını bilmelidir. Tüketici Hakem Heyetleri, Tüketicuyu Koruma Derneği gibi kurum ve kuruluşlar tüketici sorunlarının çözümü için çalışmaktadır. Ayrıca T.C. Ticaret Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Alo 175 Tüketici Danışma Hattı, tüketicilerin sorun yaşamaları hâlinde başvurabilecekleri bir çağrı merkezidir (Görsel 3.3). Bilinçli tüketici bu kurum ve kuruluşlarla ilgili bilgi sahibidir ve çevresindekileri de bilgilendirir.

Bilinçli tüketiciler dünyanın kaynaklarının sınırlı olduğunun farkındadır ve tüketim alışkanlıklarını buna göre düzenler. Gelecek nesillere kaynaklar bakımından zengin, doğası korunmuş ve yaşanabilir bir dünya bırakmanın temel yolu budur.

Görsel 3.3: Tüketici Danışma Hattı

SORU YORUM

Sizce belirli zamanlarda yapılan büyük alışveriş kampanyaları tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarını nasıl etkilemektedir?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. İhtiyaç ve istek arasındaki farklılık, bireyin içinde bulunduğu koşullar ile açıklanabilir. Bir kişi “Yeni elbise satın almak istiyorum.” dediğinde bu kişinin istekten mi, ihtiyaçtan mı bahsettiği tam olarak anlaşılamaz. Söz konusu kişi, sıcak bir iklimten soğuk bir iklime giderken üşümek amacıyla yeni bir elbise almak istiyorsa bu durum ihtiyaç kapsamına girer. Kişinin sahip olduğu elbisenin bir başka modelini alması ise istektir.

İhtiyaç ve istek arasındaki farkın bilincinde olmamak hangi sonuçları doğurur? Açıklayınız.

2. Teknolojinin gelişmesi üretim ve tüketim dengesinde ciddi değişikliklere yol açmıştır. Makineleşmenin sonucu olan seri üretim, piyasadaki ürün miktarını artırmış ve tüketicilerin birçok ürüne kolaylıkla ulaşmasını sağlamıştır. Üretim ve tüketimin kitlesel boyut kazandığı bu yeni düzen, beraberinde önemli sorunları da getirmektedir. Çoğunlukla az gelişmiş ülkelerde çocuk işçilerin çalıştırılması, işçilerin kötü çalışma koşullarında ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılması ve iş güvenliğinin hiçe sayılması bu sorunların başında gelmektedir.

Sözü edilen bu olumsuzlukların en aza indirilebilmesi ya da hiç yaşanmaması için tüketicilere düşen görevler neler olabilir? Açıklayınız.

DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI VE EKOLOJİK DENGİ

1. Yukarıdaki görsel size ne ifade etmektedir?
2. Doğal çevre korunmazsa nasıl bir dünyada yaşamak zorunda kalabilirsiniz?

Çevrenin Korunması

DÜŞÜNME ZAMANI

Zehra: Arkadaşlar, ev ve iş yerlerindeki tüm çöplerin tek bir torbada biriktirilip çöpe atıldığının farkında mısınız? Oysa birçok ülkede çöpler; kâğıt, plastik, metal atık vb. şekillerde ayrıştırılarak çöpe atılıyor. Doğayla ilişkimizi sorgulama vakti gelmedi mi sizce?

Umut: Aman, ne gereksiz iş! Çöpleri o şekilde ayrıştırmak çok zahmetli oluyor.

Aslı: Ciddi olamazsın Umut! Ya çevreye verdiğimiz zarar ne olacak? Ayrıca geri dönüşüme gitmeyen her bir çöp ve atık büyük bir millî servetin kaybolması demek. Hem çöp dağları oluşturup gezegenimizi soluksuz bırakıyoruz hem kendi soluduğumuz havayı, içtiğimiz suyu ve toprağımızı kirletiyoruz.

Hakan: Aslı doğru söylüyor Umut. Çöpe atılmaktan kurtarılan her bir kâğıt binlerce ağacın kurtarılması demektir. Hele plastiklerin, atık pillerin doğamıza verdiği zararı bir bilsen onları doğamıza rastgele atarken elin titrer. Sadece tüketen olmaktan çıkıp doğada kendiliğinden var olan dönüşümün bir parçası da biz olalım. Geri dönüşüm sürecini artık başlatmamız gerekiyor.

Zehra: Bakın, çok basitmiş gibi duran bir şeyden bahsedeceğim size. Kullanılmış yağları ne yapıyoruz? Çoğumuz lavaboya döküyoruz değil mi? Bu da altyapı sistemlerinde çok ciddi sorunlara yol açıyor. Çöpe kontrolsüz şekilde atılan yağlar toprağa sızarak yer altı sularını kirletebiliyor, deniz ve göl gibi su kaynaklarını kirleterek sudaki oksijen miktarını azaltıyor. Bu nedenle su canlılarının yaşamı tehlikeye giriyor. Şimdi sıkı durun! Bir litre kullanılmış yağ yaklaşık bir milyon litre içme suyunu kirletebiliyor.

Umut: Ne yapılabilir ki bu yağlar?

Aslı: Bazı belediyelerin bitkisel atık yağları toplayarak geri dönüşüme kazandırdığını biliyorum. Ayrıca bu konuda T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının da önemli çalışmaları var. Toplanan tüm atık yağlar biyoenerji için kaynak hâline getiriliyor. Bu da yenilenebilir enerji üretebilmek demek. Hem bu kaynaklardan elde edilen biyodizel yakıtlar, biyokütle enerjisi içeren çevre dostu yakıtlardır.

1. Metinde sözü edilen sorunların farkında mısınız? Benzer sorunların oluşmaması için siz ne yapıyorsunuz?
2. Metinde arkadaşlarının Umut'u yönlendirmeleri göz önüne alınırsa benzer durumlar karşısında çevrenizdeki bireyleri nasıl yönlendirebilirsiniz?

Doğal çevre, canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı ifade eder. İnsan, doğal çevrenin bir parçasıdır ve onunla etkileşim içindedir fakat bu etkileşim bazen olumsuz sonuçlar doğurur. Doğal yaşam, insanların doğal kaynakları sınırsız gibi görüp bilinçsizce tüketmesi sonucunda tahrip olur. Bilinçsiz tüketim anlayışı ekolojik dengede de bozulmalar meydana getirir. **Ekolojik denge**, insan ve diğer canlıların varlık ve gelişmelerini doğal yapılarına uygun bir şekilde sürdürebilmeleri için gerekli olan şartların bütünüdür.

Son yıllarda sıkça dile getirilen küresel ısınma, doğal çevreyi ve ekolojik dengeyi tehdit eden çok önemli bir çevre sorunudur. Kışın dondurucu soğukların, yazın kavurucu sıcakların olması ve özellikle ılıman kuşakta ilkbahar, sonbahar gibi geçiş mevsimlerinin yaşanmaması küresel ısınmanın en belirgin göstergelerindendir.

Küresel ısınmanın başlıca nedeni, atmosfere salınan sera gazı miktarının sanayileşmeyle birlikte artmasıdır. Ormanların ve yeşil alanların yok edilmesi ise bir diğer önemli nedendir. Doğal tahribatın durdurulması ve sera gazı salınımını artıran fosil yakıtların kullanımından vazgeçilmesi küresel ısınmaya karşı alınacak başlıca önlemlerdir. Güneş, rüzgâr, jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynakları fosil yakıtların yerini almadıkça ve doğal tahribat durdurulmadıkça küresel ısınma önlenemeyecek; deniz seviyesi yükselmeye, mevsimler arası sıcaklık farkları artmaya devam edecektir.

Aslında sera gazları atmosferimizin oluşumundan beri var olan gazlardır ve tıpkı sera gibi ısıyı içeride tutarak dünyayı yaşanabilir kılmaktadır. Yirminci yüzyılda sanayinin gelişmesiyle bu gazların atmosferdeki miktarı artmıştır. Bu durum atmosferdeki ısı tutulumunu artırmış, bunun sonucunda küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunu ortaya çıkmıştır.

Küresel ısınma sebebiyle buzullar erimekte, deniz seviyesi yükselmekte, yeryüzünde büyük miktarlarda su kütleleri buharlaşıp atmosfere karışmakta ve sıcaklık-basınç farkından dolayı şiddetli rüzgârlar meydana gelmektedir. Bu durum şiddetli yağmurları, fırtınaları ve tsunamileri beraberinde getirmektedir. Ayrıca bireylerin gündelik faaliyetleri de sera gazlarının salınımına neden olmakta ve dünyanın geleceğini olumsuz etkilemektedir. Bu etki, karbon ayak izi olarak karşımıza çıkmaktadır (Görsel 3.4).

Küresel Isınma

İnsanlar tarafından atmosfere salınan gazların sera etkisi yaratması sonucunda dünya yüzeyinde sıcaklığın artmasıdır.

Yenilenebilir Enerji

Güneş, rüzgâr vb. kaynaklardan elde edilen enerjidir.

Karbon Ayak İzi

Bir bireyin, bir ülkenin veya bir kuruluşun sürdürdüğü faaliyetler sonucu atmosfere saldığı sera gazlarının karbondioksit cinsinden karşılığı karbon ayak izi olarak adlandırılır.

Görsel 3.4: Karbon ayak izinin nedenleri

Küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadele bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de öncelikli konular arasında yer alır. Türkiye, küresel çözümün parçası olmak için enerji verimliliği politikaları ile yenilenebilir enerji ve iklim değişikliğine uyum politikalarını etkin bir biçimde uygulamaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra STK’lar da çevre kirliliği, iklim değişikliği, doğal yaşamın korunması, küresel ısınma gibi konularda farkındalık oluşturmak ve sorunlara çözüm üretmek için birçok proje yürütmektedir. Ayrıca toplumun tüm kesimlerini doğayı koruma konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve çevreye duyarlı aktif vatandaşlar yetiştirmek eğitimin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.

Doğayı korumanın bir diğer yolu bireyleri geri dönüşüm konusunda bilinçlendirmektir. Yeniden değerlendirilme imkânı olan atıkların çeşitli fiziksel veya kimyasal işlemlerden geçirilip, ikincil ham maddeye dönüştürülerek tekrar üretim sürecine dâhil edilmesine **geri dönüşüm** denir. Kaynakların bilinçsiz kullanılmasını önleyen bu süreç, atıkların ayrıştırılarak toplanıp değerlendirilmesini sağlar. Demir, çelik, bakır, kurşun, kâğıt, plastik, kauçuk, cam, yağ, elektronik atık gibi maddelerin geri dönüşümü ve tekrar kullanılması mümkündür (Görsel 3.5).

Görsel 3.5: Atıkların ayrıştırılması

Geri dönüşüm doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasına katkı sağlar. Örneğin

- Bir ton kâğıdın geri dönüşüme katılması sonucu on yedi ağacın kesilmesi önlenmektedir.
- Atık kâğıdın tekrar kâğıt imalatında kullanılması hava kirliliğini %74-94, su kirliliğini %35, su kullanımını %45 azaltmaktadır.
- Plastik ambalaj atıklarının geri kazanılması sonucu petrolden tasarruf sağlanmaktadır.
- Dönüşen her ton cam için 100 litre petrol tasarruf edilmesi mümkündür.
- Bir alüminyum kutuyu geri dönüştürürken ham maddeden ürün elde etmeye kıyasla %95 oranında enerji tasarrufu sağlanmaktadır.

Atıkların ayrıştırılarak geri dönüşüme kazandırılması, alınan ürünlerin paket ve ambalajlarının geri dönüştürülebilir malzemelerden seçilmesi çevrenin korunmasını sağlar. Bu yolla gelecek nesillere kaynak bakımından yeterli, doğası korunmuş bir dünya bırakılabilir. Enerji tüketiminin azaltılması ve doğal kaynakların verimli kullanılması ülke ekonomisi için de büyük önem arz eder. Gelişmiş ülkelerde bir evden günlük sadece 250 gram çöp çıkarken gelişmekte olan ülkelerde bu oranın 1500 grama kadar çıktığı belirlenmiştir. Aradaki fark, dönüşüm oranını göstermektedir ve bu durum gelişmişliğin temel ölçütlerindendir.

Sağlıklı Üretim Sağlıklı Çevre

İnsan, yaşamı tehdit eder boyutta çevre kirliliğiyle karşı karşıyadır. Şehirleşme, nüfus artışı, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, çevreyle çatışan üretim alışkanlığı, tüketim sorumsuzluğu, eğitimsizlik gibi sebepler ve sanayi tesislerinden çıkan çeşitli atıklar; hava, su, toprak, gürültü ve radyasyon kirliliğine neden olmaktadır. Bu durum sadece doğayı değil, insan sağlığını da olumsuz etkilemektedir.

Üretimi esnasında sağlığa ve doğaya zararlı maddeler kullanılan ürünler, insan sağlığı açısından önemli tehlikeler barındırır. Örneğin kot taşıma atölyeleri, maden ocakları, metal sanayi tesisleri, siyanürle altın çıkarılan madenler, tersaneler gibi çalışma alanlarında iş ortamından kaynaklanan önemli riskler vardır. Ayrıca gıda üretiminde ve tarımda kullanılan bazı kimyasal maddeler de insan sağlığını tehdit etmektedir. Bu nedenle sanayileşmede çevre yararı gözetilmeli ve sanayinin çevreyle uyumu sağlanmalıdır. Tüketiciler de sağlıklı bir çevre için sorumluluk almalı; üretiminde insan sağlığını tehdit eden, sağlığa ve doğaya zararlı maddeler içeren ürünleri tercih etmemelidir. Doğaya dost üretim ve hizmet hedeflenmeli, doğal kaynaklar çevreyi kirliletmeden kullanılmalıdır.

Bilinçli tüketiciler; kirlilik yaratmayan, zararlı atıkları azaltan, daha fazla geri dönüşüm sağlayan ve üretimi sırasında insan sağlığını tehdit etmeyen ürünleri tercih eden bireylerdir (Görsel 3.6).

Bilinçli tüketiciler, yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimde daha fazla kullanılmasını ve ürünlerin ekosistem için güvenli olmasını talep etmektedir. Bu talep doğrultusunda yeşil pazarlama kavramı ortaya çıkmıştır. **Yeşil pazarlama**; işletmelerin pazarlama stratejilerini, politikalarını ve programlarını doğal çevreyi koruyacak ve geliştirecek şekilde uygulamaları olarak da tanımlanabilir. Bu işletmelerin ortaya koyduğu yeşil ürün ise çevreyi kirliletmeyen, doğal kaynakları daha az tüketen, geri dönüştürülebilen ürün olarak adlandırılır.

Doğal kaynaklar şu anki hızla tüketilmeye devam ederse var olan kaynaklar gelecekte canlıların yaşamlarını sürdürmelerine yetmeyecektir. Bu nedenle tüketim ihtiyaçlarının doğal ve yeşil ürünlerden karşılanması ve çevreyle dost üretim anlayışının benimsenmesi çevrenin korunması açısından son derece önemlidir. Bu bakımdan üretilen ve tüketilen ürünler aşağıdaki özellikleri taşımalıdır.

- İnsan ya da hayvan sağlığına zarar vermemelidir.
- Yeniden kullanılabilir olmalıdır.
- Ürünlerin üretimi ve tüketimi sırasında çevreye zarar verilmemelidir.
- Ürünlerin üretim ve tüketiminde doğal kaynaklar tahrip edilmemelidir.

Görsel 3.6: Bilinçli tüketici

Ekosistem

Belirli bir alanda bulunan canlılar ile bunları saran çevrenin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik gösteren ekolojik sistemdir.

- Ürünler çevreye uyum konusunda testlerden geçirilmeli ve zararlı maddeler içermemelidir.
- Ürün ambalajlarının çevre dostu olmasına dikkat edilmelidir çünkü çevre kirliliğinin temel nedenlerinden biri ambalaj atıklarıdır. Doğaya çabuk karışan veya bir defadan fazla kullanılabilen ambalajları tercih etmek, çevre kirliliğini engellemenin ve doğayı korumanın etkili yollarından biridir.

Tüketiciler gıdadan giyime, kırtasiyeden oyuncaklara kadar her türlü alışverişlerinde insan sağlığına ve doğaya uygun ürünleri tercih ederek doğal çevrenin korunmasına katkıda bulunmalıdır.

SORU YORUM

Ekolojik dengenin korunması gerektiğini bilmek bu bilincin davranışa dönüşmesi için yeterli midir? Başka hangi faktörler ekolojik dengeyi korumaya yönelik davranışları etkiler?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

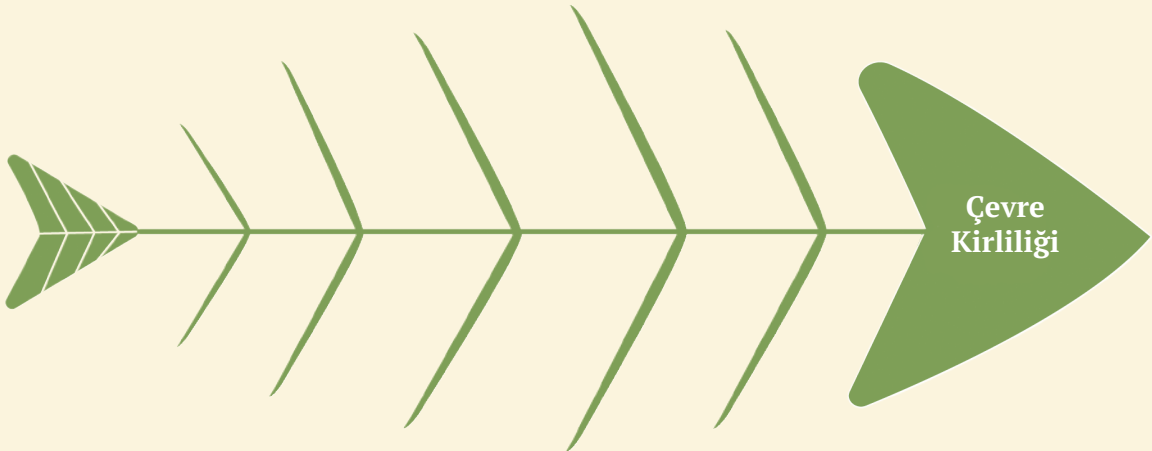
Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Bir plastik torba, satın alınanları eve getirinceye kadar kullanılır. Buna karşılık bu tek torbanın doğada ayrışması bin yıl kadar sürebilir. Başlangıçtan günümüze üretilen her plastik parçası doğada hâlâ varlığını sürdürmektedir. Plastik torbaların geri kazanımı verimsizdir. Plastik torbalar; kuşları, doğal hayatı ve çiftlik hayvanlarını öldürür. Kanalizasyon kanallarını tıkayarak su baskınlarına neden olur.

Metinde sözü edilen durumun doğa üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek için neler yapılabilir? Açıklayınız.

2. Aşağıdaki balık kılçığı diyagramında üst taraftaki kılçıkların üzerine çevre kirliliğinin nedenlerini, alt taraftaki kılçıkların üzerine ise çözüm önerilerinizi yazınız.

Nedenler

Çözüm Önerileri

DOĞAL ÇEVREYİ KORUMA BİLİNCİ

HAZIRLANALIM

UYAN ANNE

(...)

Ya sonbahar gelmezse
Yazların arkasından?
Bir yudum su akmazsa
Evimin musluğundan?
Peşinden koşamazsam
Bir ateş böceğinin?
Göremezsem dansını
Arılarla çiçeklerin?

Uyan anne! Uyan baba!
Sadece senin değil dünya
Bugün doyurup da
Yarınımı aç bırakamazsın
Yeter anne! Yeter baba!
Artık iyi gel dünyaya
Elmayı bana bir tek masallarla
Anlatamazsın!

Küçük kollarıma
Tükenmiş bir dünya
Bırakamazsın!

Nil Karaibrahimgil
(Kısaltılmıştır.)

1. Yukarıdaki görsel ve şarkı sözlerinin size hissettirdiklerinden yola çıkarak çevrenin korunmasıyla ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.
2. Gelecek nesillere yaşanılabilir bir dünya bırakmak için bugünden neler yapılabilir?

Yaşanabilir Bir Dünya İçin Doğal Çevreyi Korumak

İnsanın diğer canlılarla etkileşim hâlinde olduğu ortamı ifade eden doğal çevre, özellikle Sanayi Devrimi'nin ardından insan kaynaklı ciddi bir tahribata maruz kalmıştır. Doğal çevre ile uyumsuz üretim faaliyetleri ve bilinçsiz tüketim sebebiyle zarar gören doğal kaynakları korumak ve doğal çevrenin maruz kaldığı tahribatı önlemek amacıyla günümüzde birçok kurum ve kuruluş önemli çalışmalar yapmaktadır. Ancak doğal çevrenin korunması için ihtiyaç duyulan en önemli etmen, çevreyi koruma bilincine sahip bireylerin aktif katılımıdır. Doğal çevreyi koruma bilincine sahip aktif vatandaşlar; geri dönüşüm uygulamalarını desteklemek, kaynakları tasarruflu kullanmak, kâğıt ve plastik sarfiyatını en aza indirecek önlemleri almak, israf etmemek, ihtiyacı kadar almak, hayvanlar üzerinde test edilmemiş ürünleri kullanmak gibi davranış ve uygulamaların parçası olur. Bu uygulamaların başında gelen

Sanayi Devrimi

Buhar makinesi-
nin icadı ve bunu
tamamlayan diğer
teknik buluşların
öncülük ettiği ma-
kineleşme süreciyle
bireysel ve küçük
ölçekteki üretim
yöntemlerinin terk
edilerek büyük çap-
ta kütleli üretime
geçilmesidir.

geri dönüşüm, var olan kaynakların korunması ve sürdürülebilir bir çevre anlayışının oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Çevrenin korunmasında aktif rol alan bilinçli bireyler, kullandıkları atık malzemelerin uygun şekilde geri dönüşüme kazandırılmasını sağlar. Kişiler, doğal çevrenin korunmasına bireysel anlamda katkı sağlayabilecekleri gibi geniş katılımlı örgütlerin çalışmalarını da takip edebilir. Bu amaçla çevre konusunda faaliyet gösteren STK'lerin düzenlediği kampanyalara katılabilir veya bu tür kampanyaların düzenlenmesine öncülük edebilir. Öğrenciler, okullarında ve çevrelerinde bulunan geri dönüşüm faaliyetlerinde (atık pil, plastik, kâğıt) görev alarak bu konuda aktif rol oynayabilir.

Geri dönüşüm sayesinde çevre kirliliği önemli ölçüde önlenir. Katı atık miktarının ve hacminin azaltılması (Tablo 3.1), özellikle katı atıkların düzenli bir şekilde bertaraf edilebilmesi için yeterli alana sahip olmayan ülkeler açısından büyük önem taşır. Uzun vadede verimli bir ekonomik yatırım olan geri dönüşüm, ham maddenin azalması ve doğal kaynakların hızla tükenmesi sonucunda oluşacak ekonomik problemleri de önler. Böylece doğal kaynakların gelecek kuşaklara aktarılması sağlanır.

Tablo 3.1: Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm

Ambalaj Atık Türleri		Geri Dönüşüm Kutusuna Atılabilecek Malzemeler	Geri Dönüşüm Kutusuna Atılmaması Gereken Malzemeler
Kâğıt		- Gazete, dergi ve mecmualar - Defterler, kitaplar, not kâğıtları - Kartonlar, formlar, kâğıt torbalar - Plastik içermeyen bisküvi, sakız vb. kâğıtları	- Yağlı ve ıslanmış kâğıtlar - Karbon ve faks kâğıtları - Yapışkanlı, mumlu kâğıtlar - Yapıştırma bantları, duvar kâğıtları - Kâğıt havlu, tuvalet kâğıdı vb.
Cam		Renkli veya renksiz tüm cam şişeler	- Kırık camlar - Tadilat sonucu oluşan pencere camları
Plastik		- PET, PE, PS, PP, PVC şişeler - Plastik süt ve ayran kutuları - Plastik torbalar, yoğurt kapları - Şampuan, deterjan, çamaşır suyu şişeleri	- Motor yağı kutuları - Boya kutuları - Margarin kapları - Kirli ve yağlı kaplar
Kompozit		- İçerisinde sıvı bulunmayan tüm tetrapaklar - Süt, meyve suyu vb. içecek kutuları	
Metal		- Alüminyum içecek kutuları - Alüminyum folyolar - Konserve kutuları - Mutfak malzemeleri, çatal, bıçak, tencere, çaydanlık	- Boya kutuları - Deodorantlar - Motor ve makine yağı kutuları - Vernik kutuları

DÜŞÜNELİM YAZALIM

1. Aşağıdaki tabloda yer alan sütunlara doğal çevreyi korumak konusunda faaliyet gösterdiğini bildiğiniz STK'lerin adlarını, yaptıkları çalışmaları ve bu çalışmalara nasıl katkı sağlayabileceğinize ilişkin önerilerinizi yazınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra önerilerinizi sınıfınızla paylaşınız.

Sivil Toplum Kuruluşları	STK'lerin Yaptıkları Çalışma ve Kampanyalar	Önerileriniz

2. Okulunuzda geri dönüşümle ilgili ne tür çalışmalar yapılmaktadır? Bu çalışmalardan hangisine katıldınız?

ETKİNLİK

Etkinlik Adı	: GERİ DÖNÜŞÜM DEĞERLİDİR
Amaç	: Doğal çevrenin korunması konusunda yapılan çalışmalarda aktif rol alabilme.
Süre	: 40 dakika
Yönerge	: Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.
Uygulama	: <u>1. Adım</u> : Öğretmeninizin rehberliğinde üç gruba ayrılınız. <u>2. Adım</u> : Bulunduğunuz ilde geri dönüşüm tesisi varsa bu tesise nasıl katkı sunabileceğinizi araştırınız. Geri dönüşüm tesisi yoksa en yakın belediye aracılığıyla ilinizde geri dönüşüm ile ilgili neler yapabileceğinizi araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız. <u>3. Adım</u> : Paylaşılan araştırma sonuçlarından hareketle grubunuzla birlikte geri dönüşüm ile ilgili bir rapor ve afiş hazırlayınız. <u>4. Adım</u> : Hazırladığınız rapor ve afişleri okulunuzun panosunda sergileyiniz.
Değerlendirme	: 1. Yaptığınız çalışma sizde ve arkadaşlarınızda geri dönüşüm ile ilgili nasıl bir farkındalık oluşturdu? 2. Geri dönüşüm ile ilgili neler yapabilirsiniz?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

1-2. soruyu aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

“Sıfır Atık”; israfın önlenmesini, kaynakların daha verimli kullanılmasını, atık oluşum sebeplerinin gözden geçirilerek atık oluşumunun engellenmesi veya minimize edilmesini, atığın oluşması durumunda ise kaynağında ayrı toplanması ve geri kazanımının sağlanmasını kapsayan atık yönetim felsefesi olarak tanımlanan bir hedeftir.

1. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından başlatılan “Sıfır Atık” projesinin doğal çevreye ve millî ekonomiye sağlayacağı faydalar neler olabilir? Açıklayınız.

2. Bu projenin başarıya ulaşabilmesi için neler yapılabilir? Açıklayınız.

3. Türkiye’de çevre ile ilgili faaliyet gösteren bazı STK’ler şunlardır: TEMA, ÇEKÜL, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD), Deniztemiz Derneği, Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu (TÜRÇEK), Yeşil Barış Örgütü (Greenpeace) vb.

Bu kuruluşların oluşumunda rol oynayan temel etkenler nelerdir? Açıklayınız.

4. T.C. Anayasası’nın 56. maddesi “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.”, “Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” hükümlerini içerir.

Çevrenin korunmasının Anayasa ile hükme bağlanmasının önemi nedir? Açıklayınız.

BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMINDA ETİK İLKELER

HAZIRLANALIM

D

DOĞRULA

Genel ağda edindiğin her bilgi doğru olmayabilir. Genel ağda yanlış, yanıltıcı ve yönlendirici bilgiler de olduğunu unutma ve bilgiyi farklı web sitelerinden, kitaplardan, kişilerden doğrula.

İ

İNANMA

Genel ağda sohbet ettiğin kişiler, kim oldukları hakkında sana yalan söyleyebilirler. Herkese inanma. Genel ağda sohbet etmek istiyorsan en iyisi sadece gerçek hayattaki arkadaşlarınla ve ailenle sohbet etmektir.

K

KABUL ETME

Tanımadığın ve güvenmediğin insanlardan gelen e-posta, mesaj veya dosyaları kabul etme ve açma çünkü bunlar virüs veya hoşuna gitmeyen mesajlar içerebilir.

K

KİŞİSEL BİLGİLERİNİ PAYLAŞMA

Genel ağda kişisel bilgilerini paylaşırken çok dikkatli ol. Bulunduğun yer, telefonun, şifren gibi kişisel bilgilerini asla kimseye paylaşma ve güvende kal.

A

AİLENE ANLAT

Genel ağda bir kişi veya durum seni rahatsız ediyor veya üzüyorsa ailenle anlat. Genel ağda yaşadığın tüm olumsuzlukları ailenle çekinmeden paylaşmalısın.

T

TÜRKÇEYİ DÜZGÜN VE DOĞRU KULLAN

Güzel Türkçemizi koru ve doğru kullan. Anlamsız kısaltmalar, yabancı kelimeler, bozuk cümleler kullanma. Türkçeyi doğru kullandıkça çok daha verimli bir iletişimin parçası olacaksın.

1. Bilgi ve iletişim teknolojilerini hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?

2. Genel ağı kullanırken yukarıdaki kurallardan hangilerine dikkat ediyorsunuz?

Demokratik Yaşama Katılımda Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Önemi ve Etik İlkeler

Bilgi ve iletişim teknolojileri, doğru ve yerinde kullanıldığında günlük hayatı kolaylaştıran önemli teknolojilerdir. Bu teknolojiler, günümüzde bir iletişim ortamından çok gündelik yaşamın kendisi hâline gelmiştir. Farklı tanımları bulunan elektronik haberleşme ve **sosyal medya**; kullanıcılarına karşılıklı paylaşım imkânı sağlayan, kullanıcılarının kişisel veya gruplar içinde medya içeriği oluşturmaya imkân veren dijital medya ve teknolojilerdir.

Sosyal medya araçları güncellenebilir oluşu, çoklu kullanım ve sanal paylaşımlara olanak tanınması itibarıyla günümüzde yaygın olarak kullanılır. Elektronik haberleşme ve sosyal medya aracılığıyla bilgi edinme, bilgi üretme ve yayma özgürlüğünü yakalayan günümüz bireyi, hak ve sorumluluklarını da sanal dünyada yaşar konuma gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin sonucu olan bu durum, dijital vatandaş ve dijital vatandaşlık kavramlarını ortaya çıkarmıştır. **Dijital vatandaş**; bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrim içi yapılan davranışların etik sonuçlarının farkında olan, teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanabilen, internet ortamında iletişim hakkını kullanan, yaptığı paylaşımlarında ve iş birliğinde doğru tutumu sergileyen ve başkalarını da bu yönde teşvik eden vatandaşdır. **Dijital vatandaşlık** ise en genel kapsamı itibarıyla teknoloji kullanımına ilişkin hak ve sorumluluklar bütününde yer alan davranış normları olarak ifade edilmektedir.

Genel Ağ Etiği

Genel Ağ Etiği Nedir?

İnsanların çevrim içi etkinliklerde nasıl davranmaları gerektiğini ifade eden bir kılavuздur. E-postalar, sosyal medya, anlık mesajlaşma uygulamaları ve tartışma forumları için geçerlidir.

Genel ağ etiği kurallarına göre davranmak için çevrim içi alışkanlıklar

Altın Kural

Size nasıl davranılmasını istiyorsanız başkalarına da öyle davranın. Daima kibar olun ve başkalarının görüşlerine saygı gösterin.

1 Birbirinizin mahremiyetine saygı gösterin.

Lütfen hassas bilgileri paylaşmayın. Kendinizi ve başkalarını koruyun.

2 Gönderilerinizde ifadeler kullanın.

İfadeleri kullanmak eğlencelidir ve gönderilerinize duygu katar.

3 Göndermeden önce gözden geçirin ve düzenleyin.

Gönderilerinizi yeniden okumak ve düzenlemek, başkalarının sizi anlamasını kolaylaştırır.

4 Diğer kullanıcılara önemsiz e-posta göndermeyin.

İstenmeyen mesajlar veya e-postalar göndermek uygun değildir.

5 BÜYÜK harflerle yazmayın. BU ŞEKİLDE YAZDIĞINIZDA bağırıyorsunuz demektir.

6 Düşüncelerinizi konuya ekleyin.

Mevcut konuyla ilgili yorumlar ekleyerek bir tartışmaya aktif olarak katılın.

- Kendi yorumunuzu göndermeden önce başkalarının yorumlarını okuyun.
- Konuşmaya "ilgili" yeni bir yorum ekleyin.
- Birine yanıt vermek için "@" kullanın.
- Birinin gönderilerinize verdiği cevaba cevap verin. Böyle davranmak kibarlıktır.

Dijital vatandaşlığın boyutları;

- Dijital okuryazarlık,
- Dijital ticaret,
- Dijital etik,
- Dijital hak ve sorumluluklar,
- Dijital erişim,
- Dijital kanun,
- Dijital iletişim,
- Dijital sağlık,
- Dijital güvenliktir.

Sosyal ağlar, insanlara düşüncelerini ve eserlerini paylaşacakları imkânlar yaratmakta, paylaşım ve tartışmanın esas olduğu bir iletişim ortamı sunmaktadır. Sosyal medya alanları, kullanıcı tabanlı olmasının yanında kitleleri ve insanları bir araya getirmesi ve insanlar arasındaki etkileşimi artırması bakımından önem taşımaktadır. Kurum ve kuruluşlar da ulaşmak istedikleri hedef kitlelere artık sosyal medya aracılığıyla ulaşmakta ve mesajlarını bu yolla iletebilmektedir.

Gelişmekte olan bilgi ve iletişim teknolojileri günlük hayatı (eğitim, sağlık, bankacılık, ticaret vb.) kolaylaştırmakla birlikte dikkat edilmesi gereken etik değerleri de beraberinde getirmektedir. Sosyal medya araçlarını kullanırken fikrî mülkiyet, mahremiyet, güvenlik, aşırı bilgi yükleme, dijital bölünme ve sansüre dikkat edilmelidir.

Demokratik yaşama katılımının sağlanması konusunda önemli araçlar hâline gelen elektronik haberleşme ve sosyal medya; eşitliği, saygıyı, hak ve özgürlükleri temel almalı ve etik ilkelere bağlı kalınarak kullanılmalıdır. Aksi durumda demokratik ortamın oluşması güçleşir. Bu noktada bireyler elektronik haberleşme ve sosyal medyadaki haklarını bilmeli ve korumalıdır.

Genel ağda paylaşılan düşünceler yıkıcı, onur kırıcı ve özel yaşamın gizliliğini zedeleyici olmamalıdır. Sosyal medya paylaşımlarının verimli ve etkili olması için bireyler, kendilerini ve diğer bireyleri zor durumda bırakmayacak paylaşımlarda bulunmalıdır. Kişilerin genel ağ-

dan kendilerini geliştirebilecekleri bir ortam olarak yararlanabilmesi, genel ağın etik ilkelere uygun kullanımını gerektirir. Elektronik haberleşme ve sosyal medya kullanımında uyulması gereken başlıca etik ilkeler;

- Paylaşılan bilgilerin doğruluğundan emin olunması,
- Paylaşımlarda aşağılayıcı ya da hakaret içerikli sözler kullanılmaması,
- Paylaşımların amacına uygun, diğer kişi ve kurumlara zarar vermeyecek şekilde kullanılması,
- Lisanslı yazılımların kullanılması için gereken şartların sağlanması,
- Bireylerin özel paylaşımlarına saygı gösterilmesi,
- Özel e-posta, mesaj ve fotoğrafların paylaşılması,
- Tanımadığınız kişilere arkadaşlık isteği gönderirken ısrarcı olunmaması,
- İnsanların bir grubu ya da uygulamayı sosyal medya üzerinden takip etmeye zorlanmaması,
- Sosyal medyayı (Görsel 3.7) kullanan diğer insanlara saygı gösterilmesidir.

Görsel 3.7: Sosyal medya

SORU
—
YORUM

Genel ağın olmadığı bir dünyanın günümüz dünyasından hangi yönleriyle farklı olabileceğini düşünüyorsunuz?

DEMOKRASI ZAMAN

Çocukların İnternet Kullanım Becerilerinin Oranları

Beceriler	Türkiye (%)	Avrupa (%)
İnternet’te bulduğum bilgilerin doğru olup olmadığına karar vermek için farklı siteleri karşılaştırdım.	38,5	54,0
Filtre seçeneklerinin nasıl değiştirileceğini biliyorum.	16,9	28,5
İnternet sayfasını favorilerime/en sık kullanılanlara eklemeyi biliyorum.	30,5	68,2
Gezdiğim sitelerin kaydını silebilirim.	34,1	55,8
Sosyal paylaşım sitelerinde gizlilik ayarlarını değiştirebilirim.	31,6	59,9
İstenmeyen mesajların nasıl engellenebileceğini bilirim.	30,1	67,6
İnternet’i nasıl güvenli kullanabileceğime dair bilgileri bulabilirim.	43,8	62,2
Görüşmek istemediğim birinden gelen mesajları engelleyebilirim.	38,9	67,6

Kaynak: Karakuş, T., Çağıltay, K., Kaşıkçı, D., Kurşun, E. ve Ogan, C. (2014)

1. Yukarıdaki tabloda yer alan verilerden hareketle Avrupa’da ve Türkiye’de çocukların genel ağ kullanım becerilerini karşılaştırarak aradaki farklılıkların nedenlerini tartışınız.
2. Genel ağ kullanım becerilerinin etik kurallara uyma ile nasıl bir ilgisi olabilir? Tartışınız.

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

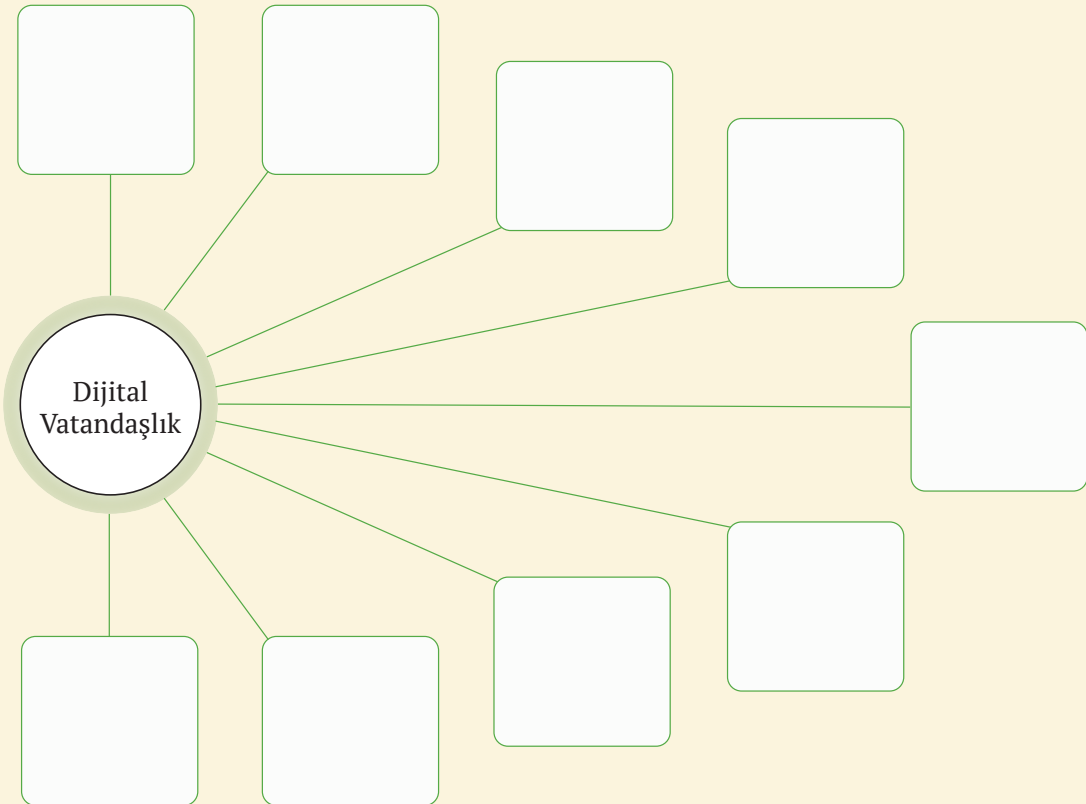
1. Günümüzde geleneksel medyanın yerini dijital olma temeline dayanan yeni medya almıştır. Yeni medya araçları -özellikle sosyal medya- dijital ortamın sağladığı zamandan ve mekândan bağımsız etkileşim olanağı sayesinde insanların yaşamının merkezine yerleşmiştir. Bireysel ve kitlesel iletişimin en önemli unsuru hâline gelen sosyal medya, birtakım etik sorunları da beraberinde getirmiştir. Telif ve patent hakları ihlalleri, genel ahlaka aykırı paylaşımlar, özel yaşamın gizliliğinin ihlali, bilgi çarpıtma (dezenformasyon) vb. bu sorunların başlıcalarındandır.

Metinden yola çıkarak sosyal medyada karşılaşılabilecek etik sorunlara örnek veriniz.

2. Günümüzde internet ve medya dünyasında yaşanan gelişmeler McLuhan'ın (MekLuhan) “küresel köy” ifadesini doğrular niteliktedir. Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olaydan dünyanın herhangi bir yerinde yaşayanlar haberdar olabilmektedir. Evde otururken uluslararası bir toplantıya katılabilme, herhangi bir kütüphaneden kitap okuyabilme ya da binlerce eser sergilenen bir müzeyi gezebilme ortamı oluşmuştur. Coğrafi mekâna bağlı olma koşulunu ortadan kaldıran sosyal medya, her kesimden insanın ilgi odağı hâline gelmiştir.

Yukarıdaki metinde sözü edilen “küresel köy” kavramı ile sosyal medya arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

3. Aşağıdaki kavram şemasına dijital vatandaşlığın boyutlarını yazınız.

TEMA DEĞERLENDİRME

Aşağıda parantez içinde verilen sözcükleri metindeki boşluklara uygun şekilde yazınız.

(küresel ısınma, doğal çevre, ekolojik denge, bilinçli tüketici)

1. Mal ve hizmet satın alırken temel ihtiyacını ön planda tutan, satın alacağı mal ve hizmetlerin kaliteli, güvenli, ucuz ve sağlıklı olma durumunu araştıran, haklarını bilen ve savunan, çevreye karşı duyarlı olan kişiye denir. İnsanların sürekli yaşadıkları ve diğer canlılarla etkileşim içinde oldukları bu tarz tüketiciler tarafından korunur. Böylece insan ve diğer canlıların varlık ve gelişmelerini doğal yapılarına uygun bir şekilde sürdürebilmeleri için gerekli olan şartların bütünü nü ifade eden de korunmuş olur.

Aşağıdaki tabloda yer alan kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.	Tanımlar	Kavramlar
()	I. Kullanıcılarına karşılıklı paylaşım imkanı sağlayan, kullanıcılarının kişisel veya gruplar içinde medya içeriği oluşturmalarına imkân veren dijital medya ve teknolojilerdir.	a) Dijital vatandaş
()	II. Karşılıklı saygı ile şiddete başvurmada, insan hakları ve demokrasiye uygun bir şekilde sivil topluma ve/veya siyasi yaşama katılan kimsedir.	b) Tüketici Hakem Heyeti
()	III. Teknolojinin gelişmesi ile resmî işlemler, sosyal iletişim, eğitim, üretim alanlarında bilgi teknolojilerini doğru kullanma becerisine sahip kişidir.	c) Sosyal medya
()	IV. Satın alınan ürün ya da hizmetin ayıplı olması durumunda başvurulabilecek kurumlardan biridir.	ç) Kamu Denetçiliği Kurumu
		d) Aktif vatandaş

Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

3. Kızılderili Reis Seattle (Sietl) günümüzde bir çevre anayasası olarak kabul gören mektubunda "Toprak insana değil, insan toprağa aittir. İnsan, hayat dokusunun içindeki bir liftir sadece..." der.

Günümüz çevre sorunlarında insanın rolünü düşünerek Reis Seattle'ın insan-çevre ilişkisi ile ilgili bakış açısını yorumlayınız.

4. Toplumsal yaşamda karşılaşılan bazı sorunlar sadece bireysel çabayla çözülmez, ortak bilinçle örgütlü hareket etmeyi gerektirir. SMA (Spinal Muskuler Atrofi) hastalığının pahalı tedavisi için maddi destek sağlamak, erken çocukluk döneminde eğitimin verimli ve nitelikli olması için anne baba eğitimine destek vermek ya da erozyonla mücadele gibi sorunlar örgütlü dayanışmayla çözüme ulaştırılabilir.

Yukarıdaki metinde örneği verilen sorunların çözümünde hangi kurumların etkin olduğunu düşünüyorsunuz?

5. Evinizde, okulunuzda ve yakın çevrenizde kaynakları bilinçli kullanmak için neler yapabilirsiniz?

6-7. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Özerk birey bağımsız ve eleştirel düşünen, kendi kural ve ilkelerine göre hareket eden bireydir. Bu bireyler, yaşamları ile ilgili karar alırken kendi akıl ve vicdanları doğrultusunda hareket ederler.

6. Özerk birey ile aktif vatandaş arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Yazınız.

7. Özerk birey ile katılımcı demokrasi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Yazınız.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

8. Bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrim içi yapılan davranışların etik sonuçlarının farkında olan, teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanabilen, internet ortamında iletişim hakkını kullanan, yaptığı paylaşımlarında ve iş birliğinde doğru tutumu sergileyen ve başkalarını da bu yönde teşvik eden kişilere dijital vatandaş denmektedir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi dijital vatandaşın özellikleri arasında olamaz?

- A) Dijital bankacılık işlemlerini gerçekleştirebilen
- B) e-Devlet uygulamalarını kullanabilen
- C) Dijital ortamda saygılı davranan
- D) Dijital ortamda eğitim alabilen
- E) Dijital ortamda her şeyi paylaşan

9. Dijital ortamlarda demokratik kültürün gelişiminde

- I. Paylaşımlarda hakaret içeren sözlere karşılık verilmesi,
- II. Lisanslı yazılımların kullanılması için gereken şartların sağlanması,
- III. İnsanların bir grubu ya da uygulamayı sosyal medyadan takip etmeye zorlanması

davranışlarından hangileri uygundur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

10. Birleşmiş Milletler Tüketici Hakları Evrensel Beyannamesi'nde tüketicilerin karşılanması istenen yasal ihtiyaçları belirlenmiştir. Bu ihtiyaçlardan bazıları

- Tüketicilerin kendi sağlık ve güvenliklerine karşı tehlikelerden korunması,
- Tüketicilerin ekonomik menfaatlerinin geliştirilmesi ve korunması,
- Tüketicilere kendi ferdî istek ve ihtiyaçlarına göre bilinçli seçim imkânı sağlamak için yeterli bilgilere erişim sağlanması,
- Tüketici eğitimidir.

Tüketicilerin söz konusu ihtiyaçlarının karşılandığı toplumlarda aşağıdakilerden hangisinin görülmesi beklenemez?

- A) Ayıplı malın gerekçe gösterilmeden değiştirilme hakkının olması
- B) Tüketiciyi bilgilendirmeye yönelik programlara daha sık yer verilmesi
- C) Tüketici haklarının güvence altına alınması
- D) Malın içeriğine ilişkin güçlü bir denetim ağı oluşturulması
- E) Ürün fiyatının her türlü denetimin dışında tutulması

11. Aşağıdakilerden hangisi özerk bir bireyin özellikleri arasında yer alır?

- A) Özgürlüklerini sınırsız kullanabilen
- B) Dış etkenlerin yönlendirmesiyle seçimini yapan
- C) Kendi hayatını planlayabilen
- D) Özgün fikirlerden uzak duran
- E) Başına buyruk hareket eden

12. Bir gazetenin haberine göre popüler bir anlık mesajlaşma platformunun mesajları şifreleme sisteminde bir güvenlik açığı bulunduğu ortaya çıkmıştır. Güvenlik açığı uzmanları, şifreleme sistemindeki bu açığın ifade özgürlüğü için büyük bir tehdit oluşturduğunu belirtmiştir.

Bu gazete haberine göre aşağıdaki durumlardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Haberleşme özgürlüğünün tam güvencede olmadığına
- B) İletişim yöntemlerinin çeşitlilik kazandığına
- C) Sosyal medya kullanımının gereksiz olduğuna
- D) İletişimde etik ilkelere tam olarak uyulduğuna
- E) Özel hayatın gizliliğinin korunduğuna

13. Aşağıdaki STK'lerden hangisinin amacı diğerlerinden farklıdır?

- A) Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı
- B) Millî Eğitim Vakfı
- C) Türk Eğitim Vakfı
- D) Türk Eğitim Derneği
- E) Yeşil Barış Örgütü

14. Bir yaşam biçimi olan demokrasi, belli bir demokrasi kültürünü gerektirir. Demokrasi kültürü halkın yaşama aktif katılımını zorunlu kılar. Halk, yaşadığı her yerde aktif katılımcı olarak demokratik yaşam kültürünün gelişmesine katkıda bulunabilir. Demokratik yaşama katılım için sadece seçimlerde oy kullanmak yeterli değildir, kişi çeşitli yollarla kendisini ilgilendiren konularda karar alma süreçlerine de katkı sağlayabilir. Demokrasinin bu uygulanış biçimine katılımcı demokrasi denir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi katılımcı demokrasinin kapsamı içinde yer almaz?

- A) Milletvekillerine mektup ya da e-posta ile ulaşma
- B) Amaca ulaşmak için diğer görüş ve düşünceleri yok sayma
- C) Çeşitli konularda imza kampanyası düzenleme
- D) Barışçıl gösteri düzenleme veya gösteriye katılma
- E) Sivil toplum kuruluşlarında görev alma

15. Bir bireyin, bir ülkenin veya bir kuruluşun sürdürdüğü faaliyetler sonucu atmosfere saldıgı sera gazlarının karbondioksit cinsinden karşılığı karbon ayak izi olarak adlandırılır. Isınma, aydınlatma, pişirme, ulaşım, hayvancılık faaliyetleri ve endüstriyel süreçler sonucu atmosfere salınan eş değer karbondioksit miktarı günden güne artmaktadır. Bu da insanlığın geleceğini tehdit etmektedir.

Buna göre karbon ayak izinin azaltılması için yapılması gerekenler arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Biyoenerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması
- B) Topluma bilinçli tüketim alışkanlığı kazandırılması
- C) Geri dönüşümlü ürünlerin kullanımının artırılması
- D) Fosil yakıtların kullanımının teşvik edilmesi
- E) Fabrikalara filtre ve arıtma tesisleri kurulmasının zorunlu kılınması

Tema
Değerlendirme
Karekodu

4. TEMA

ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ

KONULAR

- FARKLILIKLARA SAYGI
- MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZÜ OLUŞTURAN DEĞERLER
- MİLLÎ DEĞERLERİN BÜTÜNLEŞTİRİCİ ETKİSİ
- TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ
- ÖN YARGI, SOSYAL DIŞLAMA VE AYRIMCILIK
- YAŞLI VE ENGELLİLERİN TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİN KATILIMI

Bu temada

- Farklı kültür ve değerlere saygı duymayı,
- Çeşitliliğin bir zenginlik olduğunu kabul ederek düşünce ve inanç çeşitliliği ile etnik çeşitliliğin ülkenin bölünmez bütünlüğü içinde korunması gerektiğini,
- Toplumsal birliğin sağlanmasında değerlerin önemini,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini,
- Ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığa karşı çıkmayı,
- Yaşlı ve engellilerin toplumsal yaşama katılımının önemini öğreneceksiniz.

Temel Kavramlar

- Çoğulculuk
- Çeşitlilik
- Toplumsal cinsiyet
- Ön yargı
- Sosyal dışlama
- Ayrımcılık
- Değer
- Kalıp yargı
- Dezavantajlı gruplar
- Engellilik

Tema
Sunusu
Karekodu

Tema
Karekodu

FARKLILIKLARA SAYGI

HAZIRLANALIM

Karadeniz Bölgesi'nde ekim ayının ikinci haftası dualar okunarak, kurbanlar kesilerek hamsi avı sezonu açılır.

Hıdırellez, Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir kez buluştuğu gün olarak kabul edilir. Baharın gelişinin de kutlandığı bu gün, birçok farklı âdet ve uygulamayı içerir. Hıdırellez gecesi bir gül fidanına dilekler bağlanması, bolluk bereket için su yalağına buğday atılması, dere veya deniz kenarına gidilip sağlık için el yüz yıkanması bunlardan birkaçıdır.

Kendine özgü pişirme tekniği ve sunumuyla eşsiz bir tada sahip olan Türk kahvesi sohbet ortamları, evlilik ritüelleri ve yeme içme kültürüne olan etkisiyle günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. El sanatlarından edebiyata, sahne sanatlarından resim sanatına pek çok alana ilham kaynağı olmuştur.

Anadolu'nun birçok yerinde gelin evden çıkarken evdeki bütün akraba ve yakınlarının ellerini öperek onlarla helalleşir. Kapıdan çıkarken gelinin başına buğday, şeker, leblebi ve bozuk para saçılır. Buna "şeker parlaması" denir.

Türklerin giyim kuşam kültüründe bindallı önemli yer tutar. Üzeri altın ya da gümüş sırma ipliklerle işlenmiş kadife veya atlas kumaştan dikilen bindallı, tören kıyafeti olarak kullanılır. Bindallıda gül dalı, karanfil, lale, sümbül gibi çiçeklerden esinlenilerek desenler oluşturulur. Gelinlik olarak kullanılan bindallı günümüzde kına gecelerinde giyilmektedir.

Zeytin ağacı Ege'de yeniden dirilişin, ölümsüzlüğün simgesi olarak tanımlanmış; yarışmalarda başarılı olanlar zeytin dalı ile ödüllendirilmiştir. Zeytin ve zeytinyağı; Türk halk kültüründe, türkülerde, manilerde ve şiirlerde yer almıştır.

1. Ülkemizdeki bölgesel farklılıkların kültürel değerlerimize katkısını açıklayınız.
2. Ülkemizdeki kültürel çeşitliliğin uluslararası düzeyde tanıtımı için neler yapılabilir? Açıklayınız.

Farklı Kültür ve Değerlere Saygı

Toplum; dil, din, ırk, yaşam tarzı, meslek, ten rengi vb. unsurlar bakımından farklı özelliklere sahip insanlardan oluşur. Bu karmaşık yapı insanlara önemli sorumluluklar yükler. Bu sorumlulukların en başında insanların ırkına, cinsiyetine, diline, dinine, fikirlerine ve yaşam tarzına saygı göstermek yer alır. Farklılıklara saygı; farklılıklara hoşgörü, öz saygı, ön yargılardan uzak olmayı, insanları olduğu gibi kabul etmeyi içermektedir. Her farklılığı doğal görüp bireye sadece insan olduğu için saygı duymayı temel alan bu anlayışın benimsendiği toplumlarda farklılıklar zenginlik olarak kabul edilir.

Dünya bir kültür mozaigini andırır. Örneğin Fransızların mutfak kültürü Çinlilerin mutfak kültüründen farklıdır. Amerika'daki evlilik törenleri ile Japonya'daki evlilik törenleri, bir Budist'in cenaze töreni ile bir Müslüman'ın cenaze töreni bambaşka ritüelleri içerir. Osmanlı mimarisi Bizans mimarisinden birçok yönüyle ayrılır. Aynı şekilde Eskimo çadırıyla Kızılderili çadırı arasında ya da bir Afrikalının giyim tarzı ile Sibiryalının giyim tarzı arasında belirgin farklılıklar görülür. Söz konusu farklılıkların her biri, insanlık ailesinin geleceğe aktaracağı ortak insanlık mirasının değerleridir. Farklılıklar, bu bilinçle yaklaşıldığı takdirde insanların ayrışmasını değil birleşmesini sağlayan değerlere dönüşür.

Kültür, farklılıkları doğuran temel etkenlerden biridir ve sadece evrensel bağlamda değil, yerel ve millî bağlamda da birçok farklılığın temelini oluşturur. Bunun sonucu olarak ülkemizde de mutfak kültüründen giyim kuşam kültürüne, halk oyunlarından gelenek ve göreneklere, kız isteme ve düğün törenlerinden farklı ağızlarda söylenen türkülere kadar birçok alanda bölgeler arası farklılıklar görülür. İzmir'de oynanan zeybek ile Elazığ'da oynanan çaydaçıra, Trabzon'da pişen kuymak ile Hatay'da pişen künefe, Kırşehir'de söylenen bozlak ile Şanlıurfa'da söylenen hoyrat farklılıklardan doğan kültürel zenginliklerdir.

Küreselleşen dünya çeşitli kültürlerden, ırk ve etnik kökenden insanın (Görsel 4.1) farklı diller konuşarak birlikte yaşadığı ortak bir yaşam alanı hâline gelmiştir. Kültürler arası mesafelerin ortadan kalktığı bu yaşam alanı farklı kökenlere ve kültürlerle sahip insanların birbirini anlayarak yaşamalarını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle kültürel farklılıkları ayrışma nedeni olarak değil toplumun kültürel zenginliği olarak görmek ve farklılıklara çoğulcu bir bakış açısıyla yaklaşmak hem ulusal hem de evrensel düzlemde barışın ve huzurun temel koşuludur. Bu koşulun sağlanabilmesi için uzlaşma kültürünün benimsenmesi ve farklılıklara saygı bilincinin gelişmesi gerekir.

Görsel 4.1

Farklı özelliklere sahip bireyler

SORU
—
YORUM

Farklı kültürel değerlere saygı ile insan hakları arasında nasıl bir ilişki vardır?

DEMOKRASİ ZAMANI

Aşure bu toprağın tatlısıdır. İçinde bu toprağın malzemeleri bulunur. Acısı, ekşisi, tatlısı, sütü, öyküsü, inancı vardır aşurenin. İçinde birçok malzemenin bulunması, farklılıkların bir arada olmasının lezzetini verir aşureye.

Aşurede olduğu gibi toplumların bünyesinde de birçok farklı unsur bir arada bulunur ve bu farklılık evrensel bir kültür zenginliğini oluşturur. Arjantin’de tango ne ise Küba’da da salsa odur. İspanya’da yükselen “oley” sesleri, Türkiye’de “hayde” olarak karşımıza çıkar. Afrika’dan Asya’ya, Amerika’dan Avrupa’ya dünyanın her tarafından yükselen farklı sesler, yansıyan farklı renkler dünyanın kültürel zenginliğini ifade eder.

1. Bir toplumda farklı niteliklere sahip bireylerin varlığı toplumun kültürel yapısına neler kazandırır? Tartışınız.
2. Ülkeler arasındaki farklılıkların evrensel kültüre katkıları neler olabilir? Tartışınız.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki tabloda toplumu oluşturan bireylerin birbirinden farklı olabilecek özelliklerine yer verilmiştir. Bu farklılıklara birer örnek vererek niçin saygı duymanız gerektiğini açıklayınız.

Farklılıklar

Dil	:
Din	:
İrk	:
Cinsiyet	:
Yaşam tarzı	:

2-3. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Ülkemizde doğudan batıya, kuzeyden güneye yeme içme kültürü, gelenek ve görenekler, yöresel kıyafetler ve halk oyunları açısından farklı özellikler görülür. Bununla birlikte son yıllarda bölgeler arası önemli kültürel geçişler görülmekte hatta toplumlar arasında da önemli kültürel etkileşimler yaşanmaktadır. Başka bir deyişle gerek millî gerek evrensel düzeyde yaşanan kültürel etkileşimler, millî ve evrensel değişimleri de beraberinde getirmektedir.

2. Bölgeler arası farklılıkların nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.
3. Kültürler arası etkileşim ile kültürel değişim arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZÜ OLUŞTURAN DEĞERLER

HAZIRLANALIM

“Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, evvelâ bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissen, fikren, fiilen, bütün iş ve hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki, millî benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avıdır.”

“Her milletin kendine özgü gelenekleri, kendine özgü âdetleri, kendine göre millî özellikleri vardır. Hiçbir millet, aynen diğer bir milletin taklitçisi olmamalıdır. Çünkü böyle bir millet, ne taklit ettiği milletin aynı olabilir, ne kendi milliyeti içinde kalabilir. Bunun sonucu şüphesiz ki acıdır.”

Mustafa Kemal Atatürk

<https://www.atam.gov.tr/duyurular/milliyetcilik-milli-birlik-ve-beraberlik>

(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

1. Mustafa Kemal Atatürk bu sözleriyle millî kültürün hangi özelliği üzerinde durmuştur? Düşüncelerinizi paylaşınız.
2. Millî kültür sizin için ne ifade etmektedir? Düşüncelerinizi paylaşınız.

Millî Değerler

DÜŞÜNME ZAMANI

Kültür, bir sözlük gibidir. Nasıl ki, anlamını çıkaramadığımız ya da bilmediğimiz bir kelimeyi tanımak, anlamını öğrenmek için sözlüğe başvururuz, herhangi bir yaşam biçiminin hangi millete ait olduğunu, kültürün karakteristik özelliklerine bakarak tanıyabilir, çıkarımlarda bulunabiliriz.

<https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/11/14.pdf>

(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

Metinde millet ile kültür arasında nasıl bir ilişki kurulmuştur? Düşüncelerinizi paylaşınız.

Değer; bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt olarak ifade edilebilir. Diğer bir tanımla **değer**, bireylere hayatlarında yol gösteren hem toplumların ayırt edilmesini hem de toplumun veya toplumların kaynaşmasını sağlayan pekiştirici ve kuşatıcı ilkeler ve inançlardır. İnsanlığın ortak değerleri toplumların kaynaşmasını sağlarken millî kültürün ortak değerleri olan dil, din, tarih, vatanseverlik, bağımsızlık sembolleri, hoşgörü ve misafirperverlik milletlerin ayırt edici yönlerini belirler; millet olma bilincinin oluşumunda önemli rol oynar.

Millî kültüre ait değerler, tarihsel süreçte milletin fertleri tarafından oluşturulur ve milletin karakter özelliklerini yansıtır. Bağımsızlığı karakter edinmiş bir millet olan Türkler esareti hiçbir koşulda kabul etmemiş, ancak bağımsız yaşadıkları yeri yurt saymışlardır. Bu nedenle bağımsızlığı ifade eden bayrak, sancak ve İstiklal Marşı Türk millî kültürünün temel değerlerindendir.

Kültür

Bir toplumda geçerli olan ve gelenek hâlinde devam eden her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin bütünüdür.

Görsel 4.2
Edirne Büyük Sinagog

Görsel 4.3
Sweti George Bulgar Kilisesi

Görsel 4.4
Edirne Selimiye Camisi

Türk millî kültürünün bir diğer bütünleştirici değeri vatanseverliktir. Türk kültüründe vatan sadece üzerinde yaşanan toprak parçası değildir. Milleti oluşturan tüm bireylerin bir arada yaşadığı, ortak bir kültürü paylaştığı, korunması ve yüceltilmesi gereken bir değerdir. Aynı vatan toprağı üzerinde yaşayan bireyler ortak bir tarihi paylaşırlar. Milleti oluşturan bireylerin ortak hafızasını ifade eden tarih de millî kültürün başlıca değerleri arasında yer alır. Çünkü ortak bir tarihi paylaşmak, tasada ve sevinçte bir olmak, geçmişten edinilen tecrübeler ile geleceği kurmak toplumları millet yapar.

Türk millî kültürünün en önemli öğeleri arasında yer alan dil, millet olmanın yanı sıra bağımsızlığın da temel sembollerindendir. Millî kültür ile dil arasındaki önemli bağ, Mustafa Kemal Atatürk'ün "Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkidir. (...) Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır." sözlerinde ifadesini bulmuştur.

Türk millî kültüründe barış ve hoşgörü de önemli bir yere sahiptir. Anadolu coğrafyasında ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkileyen Mevlana, Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre gibi büyük mutasavvıflar, hoşgörüye dayanan bir dünya için çağrıda bulunmuşlardır. Yunus Emre'nin "Yaradılanı severim / Yaradan'dan ötürü" dizelerinde ifadesini bulan bu çağrı, hoşgörüyle yaşamın merkezine alan bir felsefeyi vurgular. Bu anlayışın egemen olduğu Anadolu coğrafyası barışın, huzurun ve esenliğin merkezi hâline gelmiştir. Bunun en güzel örneklerinden biri uzun yıllar boyunca Osmanlı Devleti'nin başkenti olan Edirne'de Büyük Sinagog (Görsel 4.2), Sweti George (Sveti Georgi) Bulgar Kilisesi (Görsel 4.3) ve Selimiye Camisi'nin (Görsel 4.4) bir arada bulunmasıdır.

Bir başka millî değerimiz ise misafirperverliktir. İnsancıl ve sevecen bir yaklaşımı temel alan misafirperverlik, kültürümüzün en önemli değerlerinden biridir. Türk halkı misafire kim olursa olsun kendi ailesinden biri gibi davranır, en iyi ve en güzel ne varsa misafire ikram eder. Misafirperverlik sayesinde insanlar arasındaki ilişkiler gelişir, güven duygusu güçlenir.

Ülke bütünlüğünü ve millî birliği korumak farklı kültürlerin bir bütün içerisinde yaşaması ile mümkündür. Farklılıklar bir çatışma alanı değil, kültürel çeşitlilik ve zenginliktir. Türk İslam mutasavvıfı Yunus Emre "Gelin tanış olalım / İşi kolay kılalım / Sevelim sevillelim / Dünya kimseye kalmaz" diyerek birlikte yaşamanın değerini ortaya koymuştur. Bu değer bilincinde olmak, toplumsal birlik ve beraberliğin güçlenmesi ve ülke bütünlüğü için son derece önemlidir.

SORU — YORUM

İçinde yaşadığı kültür bireyin şekillenmesinde nasıl bir etkiye sahiptir?

DEMOKRASİ ZAMANI

- Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) 1985
- İstanbul'un Tarihi Alanları (İstanbul) 1985
- Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) 1985 (Karma Miras Alanı)
- Hattuşa: Hitit Başkenti (Çorum) 1986
- Nemrut Dağı (Adıyaman) 1987
- Hieropolis-Pamukkale (Denizli) 1988 (Karma Miras Alanı)
- Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla) 1988
- Safranbolu Şehri (Karabük) 1994
- Truva Arkeolojik Alanı (Çanakkale) 1998
- Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) 2011
- Çatalhöyük Neolitik Alanı (Konya) 2012
- Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) 2014
- Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) 2014
- Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Diyarbakır) 2015
- Efes (İzmir) 2015
- Ani Arkeolojik Alanı (Kars) 2016
- Aphrodisias (Aydın) 2017
- Göbekli Tepe (Şanlıurfa) 2018
- Arslantepe Höyüğü (Malatya) 2021

<http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-Dünya-Mirası-Listesi>
(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

Yukarıda Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Dünya Mirası Listesi'nde Türkiye'ye ait olan miras alanlarına yer verilmiştir.

1. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan miras alanlarının ortak özellikleri nelerdir?
2. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde Türkiye'ye ait on dokuz miras alanının bulunması neyin göstergesidir?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. “Kulağa hoş gelen müzik tekse de onu oluşturan notalar farklıdır.” (Halil Cibran)
“Aynı dili konuşanlar değil aynı duyguları paylaşanlar anlaşabilir.” (Hz. Mevlana)
“Ben gelmedim davi için / Benim işim sevi için” (Yunus Emre)

Yukarıdaki sözler kültürel çeşitlilik bakımından neler ifade etmektedir? Açıklayınız.

2. Neşet Ertaş “Gönül dağı yağmur yağmur boran olunca” derken sesiyle ve bağlamasıyla gönül telimizi titretir. Adile Naşit'in tüm sevecenliğiyle merdivenlerden zil çalarak inmesi yüreğimizde ayrı bir lezzet bırakır. Kemal Sunal'ın yüzüne yayılan gülümseme onu izleyenlerin yüzüne de yayılır. Kültür tarihimizden Ergenekon ve Türeyiş destanlarını, Orhun Kitabeleri'ni çıkarırsak fakir kalırız. Mimar Sinansız bir Selimiye öksüz ve yetimdir. Her bir sanatçımız, yazarımız, çizerimiz toplumsal harcamamız olarak değer bulur.

Yukarıdaki metinde millî kültürümüzün hangi yönü vurgulanmıştır? Açıklayınız.

MİLLÎ DEĞERLERİN BÜTÜNLEŞTİRİCİ ETKİSİ

Yukarıda Orhun Kitabeleri, Çanakkale Şehitler Anıtı, Hacivat ve Karagöz oyunu, Selimiye Camisi ve Mimar Sinan heykeli, Mevlevi dergâhındaki sema gösterisi, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Yunus Emre'nin büstlerinin görsellerine yer verilmiştir.

1. Yukarıdaki görselden hareketle millî değerlerimizin neler olduğu hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Millî değerleri korumak ve yaşatmak için neler yapılabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Millî Değerlerin Yaşatılması

Toplumsal Bütünleşme

Toplumda amaçların izlenmesinde beliren duygu ve davranışlardaki birlikteliğin geliştirilmesidir.

Millî değerlerin oluşmasında en önemli etken olan kültür dinden etnik kimliğe, beslenme alışkanlıklarından tüketim tercihlerine, giyim kuşamdan geleneklere kadar geniş bir alanda toplumsal ve bireysel yaşamı etkiler. Kültürel farklılıkları ayrışma sebebi olarak değil toplumun kültürel zenginliği olarak görmek ve buna uygun değerler oluşturmak, toplumsal bütünleşmenin dayanağıdır. Kültürel farklılıkların toplumsal alanda kabul görmesi millî bütünlüğe önemli katkılar sağlar.

Toplumlari bir arada tutan temel değerler arasında karşılıklı anlayış, sevgi ve saygı yer alır. Sevgisiz ve anlayışsız bir toplumda kavga ve bölünme vardır. Anlayış, sevgiyi ve saygıyı içselleştirmiş toplum- larda kendisi ve çevresiyle barışık bireylerin sayısı çoğalır. Bu durum millî birlik bağını güçlendirir. Millî birlik bağının güçlendiği toplum- lar, bir arada yaşamayı başararak millet olur. Toplumsal barışın yolu sevgi, saygı ve anlayıştan geçer. Bu nedenle bireyler, birbirlerinin küçük kusurlarını Mevlana'nın deyiimiyle "gece gibi örtmeli" ve bir- birlerini güzel tarafları ile görmeye çalışmalıdır.

Değerler, bireysel ve toplumsal açıdan uzlaştırıcı olduğundan millî birlik ve beraberliği güçlendirir; millî kültürün oluşmasına katkı sağlar. Millet için çok önemli olan bu değerler, milleti tanımlar ve diğer milletlere tanıtır. İnançlar, dil, yaşam şekli, giyim, oyunlar vb. millî değerlerin birer parçasıdır.

Millî değerlerin korunması ve yaşatılması için

- Eğitim yoluyla millî değerlere ilişkin farkındalık oluşturulmalı, millî değerlerin kuşaktan kuşağa aktarımı sağlanmalıdır.
- Millî değerlerin yurt dışında tanıtımına yönelik faaliyetler artırılmalıdır.
- Müze sayısı artırılmalı, bireyler müzeler konusunda bilinçlendirilmeli ve maddi kültür öğelerinin özellikle genç kuşaklar tarafından görülmesi sağlanmalıdır.
- Millî değerlerin yaşatılması amacıyla faaliyet gösteren dernek, vakıf, kurum ve kuruluşlar desteklenmelidir.

SORU — YORUM

Millî kültürüne sahip çıkmayan toplumları bekleyen tehlikeler neler olabilir?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

1-2. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Geçmişten günümüze, kuşaktan kuşağa taşıdığımız değerlerin tümü millî kültürümüzün yapı taşlarıdır. Şarkılar, türküler, halk hikâyeleri, yiyecek ve içecekler, geleneksel kıyafetler, halk oyunları, edebî eserler, mimari eserler ve sanat eserleri millî kültür öğelerinin başlıca örneklerindendir.

Tarihin derinliklerinden günümüze ulaşan millî kültürümüzün her bir değeri, belli bir anlam ve ritüel içerir. Örneğin Türklerin Orta Asya’da kullandığı On İki Hayvanlı Türk Takvimi, bugün Anadolu insanı tarafından mevsimlerin değerlendirilmesinde hâlâ kullanılmaktadır. Ölenin arkasından ağıt yakma, gelin uğurlarken para serpmeye gibi âdetlerin kökleri çok derindedir. Kahve içmek, sadece yeme içme kültürüyle ilgili bir eylem değildir. Kahvenin hazırlanışından sunumuna ayrı bir kültürel zarafet söz konusudur. Kahvenin yanında sunulan lokumun kendisi de başlı başına bir kültürel değerdir. Çay ve simit ikilisi yurdumuzun her köşesinde bir bütünün iki parçasıdır.

1. Millî değerlerin kuşaktan kuşağa aktarımı ile millî kültürün korunması arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

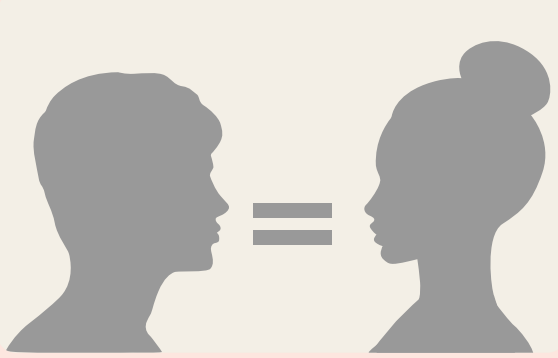
2. Ortak değerlerin varlığı aidiyet duygusunun gelişmesi için neden önemlidir? Açıklayınız.

3. Atatürk, Onuncu Yıl Nutku’nda şöyle der: “... milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, yaratılış zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu, devamlı olarak ve her türlü araç ve önlemlerle besleyerek geliştirmek millî idealimizdir.”

Buna göre Türk milletinin karakteristik özelliklerini ve millî birlik duygusunu koruyup geliştirmenin neden önemli olduğunu açıklayınız.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

HAZIRLANALIM

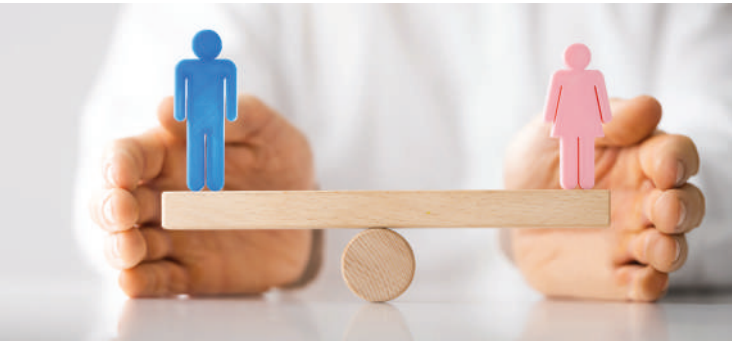

1. Kadın ve erkek eşitliği ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.
2. Günlük yaşamda cinsiyetçi ifadelerin kullanılmaması cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından neden önemlidir? Tartışınız.
3. Çocuklar yetiştirilirken gözlemlediğiniz cinsiyetçi tutum ve davranışlar nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sorumluluklar

Bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere **cinsiyet** denir. **Toplumsal cinsiyet** ise kadının ve erkeğin toplum tarafından belirlenen rollerini ve sorumluluklarını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplum tarafından nasıl algılandığı ile ilgili bir kavramdır. Bu algılamının biçimine bağlı olarak bireyler arasında cinsiyet rollerinden kaynaklanan eşitsizlikler oluşabilir ya da bireyler ayrımcılığa maruz kalabilir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hem birey hem de toplum açısından oldukça önemlidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği; kadınlar ile erkeklerin toplumdaki imkânlardan eşit şekilde yararlanmaları, hakların kullanımında cinsiyetlerinden ötürü bireylerin farklı muameleler görmemeleri ve hayatın her alanında fiili eşitliğin sağlanmasıdır.

Görsel 4.5: Eşitlik

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmaya çalışıldığı toplumlarda kadın ve erkeğin cinsiyet ayrımcılığına uğramadan toplumsal yaşamın her alanında eşit şekilde yer alması ve temsil edilmesi amaçlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin haklarının eşit, hak ve adalete uygun şekilde ele alınmasını içerdiğinden her iki cinsiyete de eşit değer verilmesi ilkesine dayanır (Görsel 4.5).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumların gündemine taşınmasının nedeni toplumsal yaşamda kadın ve erkeğin olanaklar bakımından eşit şartlara sahip olmamasıdır. Kadın ve erkeğin olanaklardan eşit şekilde yararlanmaması, eşit haklara sahip olmaması, toplumsal eşitliğin sınırlı alanlarda sağlanması çağdaş dünyada kabul edilemez. Demokratik ve modern olarak nitelenen toplumlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı, bireylerin cinsiyetlerinden ötürü ayrımcılığa maruz kalmadıkları görülür.

Kadının ve erkeğin rollerini kültürel ortam belirler. Her toplum, sahip olduğu kültürel nitelikler bağlamında kadın ve erkek cinsiyetlerine farklı roller yükler. Cinsiyet rolleri, toplumsal ilişkilerde kadın ve erkeklere bizzat cinsiyetlerinden dolayı yüklenen farklı rollerdir. Bireyler bu rollere bağlı olarak düşüncelerini kalıplaşmış yargılar ile dile getirir. Toplumda erkek ve kadına yönelik kullanılan “Kadınlar duygusaldır.”, “Erkekler ağlamaz.” gibi ifadeler toplumun belirlediği cinsiyet rollerinin sonucudur. Sınırlayıcı ve yanlış olan, toplumsal cinsiyet eşitliğini engelleyen bu tutum ve davranışların önlenmesi ortak toplumsal bilinç ile mümkündür. Bu bilinci oluşturabilmek için toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun tutum sergilemek, cinsiyet eşitliğini destekleyen ifadeler kullanmak ve eşitsizlikten doğan hak kayıplarını önlemeye çalışmak önemlidir. Ayrıca günlük yaşamda “bayan”, “iş adamı”, “sözünün eri”, “baba evi”, “hanım hanımcık” gibi cinsiyetçi ifadelerin kullanılmamasına da dikkat edilmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadın ve erkeklerin kendi potansiyellerini kullanmalarına olanak sağlayacağından toplumsal, kamusal ve özel hayatta aktif ve eşit haklara sahip bireylerin varlığını öne çıkarır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla hem birey hem de devlet olarak gereken hassasiyet gösterilmelidir.

Devlet politikaları, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin eşit hak ve olanaklara sahip olmasını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Bu bağlamda kaynakların paylaşımında, dağıtımında ve kullanımında adil davranılmalı, her iki cinsiyetin de hizmetlerden yararlanırken ayrımcılığa maruz kalmaması sağlanmalı, kadın ve erkeklerin ekonomik hayata eşit ve adil katılımı desteklenmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı bir toplum inşa edebilmek için bireyler de sorumluluklarının bilincinde olmalı, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili konularda duyarlı davranmalı, eşitsizliklerin giderilmesi için çaba göstermelidir. Bireyler sınıfta, okulda, yakın çevrede cinsiyetçi ifadelerin ve cinsiyetçi kalıp yargıların kullanılmamasına dikkat etmeli, ayrımcılık içeren tutumlara karşı çıkmalı, kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik faaliyet gösteren STK'leri desteklemelidir.

Tüm insanlar haklar bakımından eşit olduğundan cinsiyet eşitsizliği insan haklarına aykırı bir durumdur. Bireylerin eşit haklara sahip olmadığı toplumlarda huzurdan ve toplumsal barıştan söz edilemeyeceği için bireyler, kurum ve kuruluşlar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla gereken çabayı göstermeli ve sorumluluklarının bilincinde olmalıdır.

SORU — YORUM

Kadın ve erkeklerin kanunlar karşısında eşit olduğu gerçeğine rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamamasının nedenleri neler olabilir?

ETKİNLİK

Etkinlik Adı	: NE KADAR EŞİTİZ?
Amaç	: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile ilgili farkındalık kazandırabilme.
Süre	: 40 dakika
Yönerge	: Aşağıda verilen uygulama adımlarını izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.
Uygulama	1. Adım: Öğretmeninizin rehberliğinde iki gruba ayrılıңыз. 2. Adım: Grup arkadaşlarınızla birlikte aşağıda verilen konulardan birini kura yöntemiyle seçiniz. • Ulusal medyada, yerli film ve reklamlarda kadın ve erkek rollerinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından nasıl sunulduğunu araştırınız. • Uluslararası medyada, film ve reklamlarda kadın ve erkek rollerinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından nasıl sunulduğunu araştırınız. 3. Adım: Grubunuzla çalışma planı hazırlayarak görev dağılımı yapınız. Birer grup sözcüsü belirleyiniz. 4. Adım: Bulgularınızı grup sözcüleriniz aracılığıyla sınıfınıza sununuz. 5. Adım: Sunumlarınız tamamlandıktan sonra toplumsal cinsiyet eşitliğinin ulusal ve uluslararası boyutta ele alınış şekli arasındaki benzerlik ve farklılıkları tartışınız.
Değerlendirme	1. Ulusal ve uluslararası medyada kadın erkek eşitliği nasıl ele alınmıştır? 2. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için medyaya düşen görevler nelerdir? 3. Medyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için size düşen görev ve sorumluluklar nelerdir?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Kadın ve erkek statülerinin katı bir şekilde çizildiği toplumlarda kadın ve erkek cinsiyetlerinin rolleri toplum tarafından belirlenir. Kadın ve erkeklerden toplumun çizdiği roller gereğince davranmaları beklenir.

Kadın ve erkek statülerinin katı şekilde belirlendiği toplumlarda yaşanabilecek sorunlar neler olabilir? Açıklayınız.

2. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için devlete düşen görevler nelerdir?

3. Masalların bazılarında kadın kahramanların genellikle edilgen ve yardıma ihtiyaç duyan bireyler olarak sunulduğu görülür. Bunun aksine erkek kahramanlar güçlü ve kurtarıcı kimlikleri ile öne çıkarlar.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan bir masal yazacak olsaydınız kahramanlarınız hangi özellikleri sergilerdi?

ÖN YARGI, SOSYAL DIŞLAMA VE AYRIMCILIK

HAZIRLANALIM

İngiltere'de kadınların üçte ikisi 'ön yargı ve ayrımcılık iş bulmaya engel' dedi

İngiltere'de çalışma çağındaki kadınların yaklaşık üçte ikisi ön yargı ve ayrımcılığın iş bulmalarında engel teşkil ettiği görüşünde. Kadınların yüzde 41'i cinsiyetlerinin, yüzde 30'u da ırklarının iş bulmaları önünde engel olduğunu düşünüyor.

Londra merkezli eğitim yayıncıları grubu Pearson'ın, ABD, Brezilya, Çin, İngiltere, Hindistan ve Meksika'da çalışma çağındaki 6 bin kadınla yaptığı ankette, her ülkeden 1000 kadının görüşlerine yer verildi.

Araştırmaya göre, İngiltere'deki kadınların yüzde 41'i cinsiyetlerinin, yüzde 30'u da ırklarının yeni bir iş bulmaları önünde engel olduğundan endişe ediyor. Kadınların, yüzde 74'ünün kendilerine ve ailelerine yetecek kadar maaş veren bir iş bulma konusunda kaygılı olduğunu ortaya koyan ankete göre, kadınların yüzde 65'i ön yargı ve ayrımcılığın hala kendilerini iş bulmaktan alıkoyduğuna inanıyor. (...)

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/ingilterede-kadınların-üçte-ikisi-on-yargı-ve-ayrımcılık-is-bulmaya-engel-dedi-615125.html>

(Kısaltılmıştır.)

1. Yukarıdaki metne göre kadınların ayrımcılığa uğramasının nedenleri nelerdir?
2. Yaşadığınız toplumda hangi ön yargılar bulunmaktadır? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Çeşitliliğin Uyumlu

Günümüz toplumları; dil, din, ırk, cinsiyet ve etnik köken bakımından farklı grupların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Söz konusu farklılıklara sahip bireylerin bir arada uyum içinde yaşaması kültürel zenginliğin göstergesi olmakla birlikte toplumsal barış için de önemli bir gerekliliktir. Bu bakımdan farklılıklara saygı ve kültürel çeşitliliğin uyumlu birlikteliği küreselleşen dünyanın en önemli önceliklerinden biri hâline gelmiştir.

Toplumlar, benzer özelliklerinin yanında farklılıkları da barındıran bireylerden oluşur. Önemli olan bu farklılıkları kabul edip birlikte uyum içinde yaşamaktır. Bu uyumun önündeki en önemli engel kalıp yargı, ön yargı gibi düşüncelerin davranışa dönüşerek sosyal dışlama ve ayrımcılığa neden olmasıdır.

Bireyin, kendisinden farklı olan kişi ya da gruplara karşı tutum ve düşüncelerini içeren kalıp ve ön yargılar; aile, yakın çevre, kitle iletişim araçları ve içinde bulunulan toplumdan veya daha önceki yaşanmışlıklardan edinilir.

Kalıp Yargı

Belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir.

Ön yargı, bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargıdır. Burada söz konusu olan şey bireyin eylemi değil, bireyin zihnindeki düşüncedir. Ön yargı ile kalıp yargı genelde karıştırılır. Ön yargı ve kalıp yargı birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan iki kavramdır. Belirli bir grubu sevmediğini dile getirmek bir ön yargıyken o grubu sevmeme gerekçesi olarak dillendirilen, grup üyelerine yüklenmiş özellikler birer kalıp yargıdır. Bir insan grubu (Türkler, Koreliler, Almanlar, Kayserililer, kadınlar vb.) kurnaz, zeki, akıllı gibi bir sıfatla tanımlanırsa bu bir kalıp yargıdır. Bu kalıp yargıya korku, kaygı, hoşlanmama, antipati, nefret vb. duygular eklenirse ön yargı oluşur. “Falanca millet ilkedir.” bir kalıp yargı iken “Onlardan nefret ederim.” ifadesi duyguları öne çıkaran bir özelliktir ve bir ön yargıdır.

Ön yargı ve kalıp yargılar, söz ve davranışa dönüştürüldüğü zaman dışlama ve ayrımcılık doğar. Bu durum toplumsal birlikteliğe zarar verir. İnsanların birçok konuda ön yargılı olmaları ayrımcılığa yol açan başlıca etkenlerdendir. Ayrımcılık, ön yargının davranışa dönüşmüş hâlidir (Görsel 4.6). Daha kapsamlı tanımlamak gerekirse **ayrımcılık**, sahip oldukları ırk, toplumsal cinsiyet vb. özelliklerinden dolayı bireylere karşı geliştirilen ön yargılı ve olumsuz davranışlardır.

Hayatın her alanında görülen ayrımcılık en çok cinsiyet, ırk, milliyet, din, yaş, meslek ve gelir durumu farklılıklarına bağlı yaşanmaktadır. Cinsiyetinden, yaşından, etnik kökeninden dolayı işe alınmama, fiziksel engelinden dolayı eğitim olanaklarından eşit şekilde faydalanamama ya da arkadaş çevresinde hor görülme gibi örnekler ayrımcılığın toplumsal yaşamda somutlaşmış hâlidir.

Ayrımcılık ile ilişkilendirilebilecek bir diğer kavram sosyal dışlamadır. **Sosyal dışlama** bireyin veya toplumun genelinden farklı özelliklere sahip olan küçük bir grubun, içinde yaşadığı toplumun olanaklarından yararlanamamasıdır. Ayrımcılık ve sosyal dışlama toplumsal birlik ve beraberliği zedelemekle kalmaz, çoğulcu demokrasinin yerleşip gelişmesini de engeller. Bu nedenle her bir birey, demokrasinin gerçek anlamda işleyebilmesi için ayrımcılığın engellenmesine yönelik kararlı bir tutum sergilemelidir. Bu kararlı tutum bazen pozitif ayrımcılığı da gerekli kılar. Pozitif ayrımcılık, dezavantajlı grupların toplumdaki diğer bireylerle tam anlamıyla eşit olma şansını yakalayabilmeleri için tanınan birtakım özel hakları içerir. Toplumsal eşitlik ilkesinin toplumun tüm bireylerini kapsamı anlayışını temel alarak ayrımcı anlayışın yıkılması ve toplumsal birliğin güçlenmesi bağlamında önemli kazanımlar sağlar.

Görsel 4.6: Ayrımcılık

Pozitif Ayrımcılık

Toplumdaki diğer kişiler ile eşit koşullarda yaşamadığı düşünülen belli gruplara çeşitli ayrıcalıklar tanıyarak onları desteklemektir.

SORU YORUM

İnsanları ön yargılı davranışlara iten sebepler neler olabilir?

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Yaşayan Kütüphane’de (Human Library) normal kütüphanelerde olduğu üzere, okuyucular, kütüphane görevlileri, kitaplar ve kitap katalogları yer alıyor. Bu kütüphanenin diğerlerinden tek farkı, Yaşayan Kütüphane’deki kitapların sizin bizim gibi insanlar olmaları ve okuma eylemi olarak okuyucularıyla kişisel bir diyaloga girmeleri. Çıkış noktası “Kitabı kapağına göre yargılama!” olan bu kütüphanenin kitapları, ön yargılar ve kalıplaşmış yargılarla karşı karşıya kalan, çoğu kez ayrımcılık ve sosyal dışlanma mağduru olan grupların temsilcileri olmaları. Yaşayan Kütüphane (Human Library) toplumumuzdaki farklılıklara adanmış, kâr amacı gütmeyen gönüllüler tarafından düzenlenen uluslararası bir projedir. Kütüphanenin amacı farklı sosyal gruplardan insanlar arasında yapıcı bir diyalog kurulmasına yardımcı olmaktır. Rahat, güvenli bir ortamda kurulan bu diyalog ayrımcılığın temelini oluşturan kalıplaşmış yargıların giderilmesine zemin olur. (...)

<https://gazetesi.sabanciuniv.edu/kampusten/yasayan-kutuphaneye-katilan-sabanci-universitesi-ogrencileri-izlenimlerini-anlatti>
(Kısaltılmıştır.)

1. Yaşayan Kütüphane’nin yaşayan kitaplarından biri olsaydınız okuyucularınıza ayrımcılıkla ilgili neler söylemek isterdiniz? Yazınız.

2. Ön yargılar ve kalıplaşmış yargılar insan ilişkilerini nasıl etkiler? Yazınız.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. İnsan hakları tüm insanların hiçbir ayırım gözetilmeksizin sadece insan oluşlarından dolayı eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahip olmasıdır. Ne var ki insan haklarına ilişkin uygulamalar eşitlik, özgürlük ve onurlu yaşam kavramlarıyla çelişebilmektedir. Ulusal ve uluslararası toplantılarda ırka, inanca, ten rengine saygıdan bahsedilip önemli kararlar alınırken diğer yandan stadyumda sadece renginden dolayı sporcuya incitici tezahürat yapılabilmektedir. İnsan haklarına saygılı olduğunu söyleyen bir birey, komşusunun göçmen olmasından rahatsızlık duyabilmektedir.

Yukarıda sözü edilen çelişkili tutum ve davranışların oluşmasına yol açan etmenler neler olabilir? Açıklayınız.

2. “A memleketinin insanları cimridir.” ifadesi kalıp yargıdır. “A memleketinin insanlarını cimriliklerinden dolayı sevmiyorum.” ifadesi ön yargıdır.

Yukarıda ifade edilen durumun ayrımcılığa dönüşmüş şeklini örneklerle açıklayınız.

3. Yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği, göç, sosyal güvenceden yoksunluk, eğitim oranının düşük olması sosyal dışlamanın nedenleri arasında yer alır.

Sosyal dışlamanın toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini örneklerle açıklayınız.

YAŞLI VE ENGELLİ BİREYLERİN TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİN KATILIMI

Anadolu Üniversitesi (AÜ) bünyesinde ekim ayında eğitime başlayacak Tazelenme Üniversitesinde 60 yaş üzeri bireyler sınavsız ve ücretsiz bir şekilde 4 yıl boyunca eğitim alabilecek.

(...)“Türkiye’de yeni bir yaşlılık algısı oluşturarak, kişilerin yaşam kalitelerini arttırmayı ve başarılı yaşlanmalarını sağlamayı hedefleyen Tazelenme Üniversitesine 60 yaşından gün almış okur, yazar herkes katılabiliyor. Tazelenme Üniversitesinde öğrenci olmak isteyenlerin, 2 adet fotoğraf ve nüfus cüzdanı fotokopileri ile kendilerine verilecek olan kayıt formunu doldurmaları gerekiyor.”(...)

“Kuşaklar arası diyalogun gelişmesine katkı sağlayacak”

Tazelenme Üniversitesi Eskişehir Koordinatörü Öğretim Görevlisi Dr. Emre Birinci, yaptığı açıklamada, yaşlılığın, kişilerin fonksiyonlarında gerilemenin olduğu, hastalıkların arttığı, sosyal, psikolojik, ekonomik sorunlarla karşılaşılabilen bir dönem olduğunu anlattı.

Birinci, üniversite ile 60 yaş ve üzeri bireylerin alanında uzman kişilerden dersler alacaklarını, sosyalleşeceklerini ve donanımlarının artacağını ifade ederek, şunları kaydetti:

“Aynı zamanda bu üniversite kuşaklar arası diyalogun da gelişmesine katkı sağlayacaktır. Hem genç öğrencilerimiz hem de ‘ruhları genç’ öğrencilerimiz aynı kampüste dersler alacaklar, ortak alanları birlikte kullanacaklar ve birlikte vakit geçirme imkanı bulacaklar. Öğrenciler, zorunlu derslerin yanı sıra ilgi duydukları alanlara göre fotoğrafçılık, sosyal medya, halk dansları gibi seçmeli dersleri de alabilecekler. Burada hem el becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı hem de gündelik hayatta kullanabilecekleri pratik bilgileri vermeyi amaçlıyoruz. AÜ bünyesinde açılacak olan Tazelenme Üniversitesine devam edenlerin hayata bakış açıları değişecek, yaşam kaliteleri artacak ve kendilerini daha iyi hissedecekler.”

<https://www.trthaber.com/haber/egitim/anadolu-universitesi-kapilarini-60-yas-uzeri-bireylere-aciyor-420712.html>
(Kısaltılmıştır.)

Bu projede genç ve yaşlı bireylerin bir arada olmasının toplumsal yaşama katkıları neler olabilir?

Dezavantajlı Grupların Toplumsal Yaşama Katılımı

Dezavantajlı gruplar; sağlık imkânlarından faydalanma, bilgiye erişebilirlik ve sosyal imkânlarla erişimde engellerle daha çok karşılaşan kişilerdir. İçinde bulundukları toplumun temel ekonomik, kültürel ve sosyal kaynaklarından mahrum kalan veya mahrum bırakılan bu insanlar diğerlerine göre dezavantajlı durumdadırlar. Toplumun belirli bir kesiminin kaynaklardan eşit düzeyde yararlanamaması, toplumsal yaşama eşit düzeyde katılamaması sosyal devlet anlayışı ile örtüşmez. Sosyal devlet anlayışında dezavantajlı grupların temel hak ve özgürlükleri diğer vatandaşlarla eşit düzeyde sağlanır.

Yaşlıların ve engelli bireylerin toplumsal yaşama kazandırılması konusunda en önemli görev devlete düşse de bu durumun aynı zamanda toplumu oluşturan tüm paydaşların ortak sorumluluğu olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda yerel yönetimler, söz konusu sorumluluğun gereği olan uygulamaları hayata geçirmelidir. Bireyler ise dezavantajlı grupların yaşadığı sorunların farkında olmalı, bu grupların haklarını korumak ve yaşadıkları sorunlara dair farkındalık oluşturmak amacıyla faaliyet gösteren STK’leri desteklemelidir.

Yerel yönetimler ihtiyacı olan yaşlı vatandaşlara kişisel bakım, ev temizliği ve zaruri ihtiyaçların karşılanması gibi hizmetler sunabilir. Ayrıca yaşlıların daha aktif bir yaşamın parçası olabilmeleri için ulaşım hizmetlerinden kolaylıkla yararlanmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılabilir (Görsel 4.7), çeşitli sosyokültürel faaliyetler düzenleyebilir. Bu faaliyetler kapsamında yaşlılar için kolay ulaşılabilir hobi bahçeleri oluşturulabilir, spor alanlarında antrenörler eşliğinde spor faaliyetleri gerçekleştirilebilir (Görsel 4.8). Devlet destekli kültürel turlar aracılığıyla yaşlıların sosyal yaşama daha aktif katılımları ve bu yolla kendilerini daha değerli hissetmeleri sağlanabilir.

Dezavantajlı grupların önemli bir kesimini engelli bireyler oluşturur. Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir. Buna göre sosyal ilişkilerden, kültürel ve toplumsal faaliyetlerden, temel hizmetlere erişimden, yakın çevreden ve ekonomik yaşamdan soyutlanmak engelliliğin başlıca dezavantajlarıdır. Engelli bireylerin sosyal hayattan dışlanması olarak da ifade edilebilecek bu durumun ortadan kaldırılması için hükûmete, yerel yönetimlere ve STK'lere önemli görevler düşmektedir. Engelli bireylerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları engelleri ortadan kaldıracak koşullar yaratmak, rehabilitasyon ve destek hizmetlerini geliştirmek, yeterli sosyal koruma sağlamak amacıyla ülke çapında kapsayıcı politikalar ve programlar oluşturulmalıdır.

Söz konusu politikalar kapsamında engellilere yönelik olumsuz tutum, davranış ve ön yargıları değiştirmek, engelli haklarına ilişkin bilinç oluşturmak amacıyla eğitim faaliyetlerinin sürekliliği sağlanmalıdır. Engelli bireylere ve ailelerine rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile iş olanakları hakkında bilgi verilmelidir. Engelli bireylerin ve ailelerinin sosyal uyum sağlayabilmeleri, kendilerini toplumun bir parçası olarak görebilmeleri, ekonomik hayatta aktif rol alabilmeleri için farkındalık oluşturulmalıdır. Bu bireylerin istihdamına öncelik verilmelidir.

Toplumu oluşturan bireylerin tümünün toplumsal yaşama eşit şekilde katılabilmesi toplumsal barışın temel dayanaklarından biridir. Bu nedenle gerek devlet gerek bireyler dezavantajlı gruplar konusunda üstlerine düşen görev ve sorumlulukları layıkıyla yerine getirmelidir.

DEMOKRASİ ZAMANI

BM, 1992'de aldığı bir kararla 3 Aralık'ı "Dünya Engelliler Günü" olarak kabul etmiştir. Her yıl ayrı bir temanın belirlendiği "Dünya Engelliler Günü"nde fırsat eşitliği, engelli hakları gibi konularda farkındalık oluşturacak etkinlikler düzenlenir, engelli bireylerin yaşadıkları sorunlara dikkat çekilir.

Dünya Engelliler Günü için siz de bir tema belirleyiniz. Belirlediğiniz temada engelli bireylerle ilgili nasıl bir mesaj vermek isterdiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.7
Ulaşım engellerinin ortadan kaldırılması

Görsel 4.8
Yaşlılar için hobi alanları oluşturulması

ETKİNLİK

Etkinlik Adı	: TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIM
Amaç	: Dezavantajlı grupların toplumsal yaşama etkin katılımını sağlamak için sorumluluk alabilme.
Süre	: 40 dakika
Yönerge	: Aşağıdaki uygulama adımlarını takip ederek etkinliği gerçekleştiriniz.
Uygulama	1. Adım: Öğretmeninizin rehberliğinde iki gruba ayrılınız. Dezavantajlı gruplar içinde yer alan yaşlı ve engelliler grubundan birini kura yöntemi ile seçiniz. 2. Adım: Seçtiğiniz dezavantajlı grubun toplumsal yaşama etkin katılımı için yapılan çalışmaların neler olduğunu grubunuzla birlikte araştırınız. 3. Adım: Aşağıda görme engelli bireylerin karşılaştıkları engelleri konu edinen bir metin verilmiştir. Metni grup arkadaşlarınızla birlikte okuyunuz. Aylin 17 yaşında. Van'da doğdu. Doğuştan görme engelli. Van'da görme engellilere eğitim veren bir okul bulamadıkları için ailesiyle birlikte Ankara'ya taşındı. İlkokula Ankara'da görme engelliler okulunda başladı. İlkokul birinci sınıfta harfleri öğrenmek için önce Braille Alfabe-si'ni öğrendi. (...) Aylin öğrenmeye meraklı bir çocuktur. Annesi ona her akşam bir kitap okuyordu. Bir süre sonra Aylin okuma yazmayı öğrendiği için kitaplarını kendisi okumak istedi. Fakat uygun kitap bulamıyordu. Bu yüzden annesi her hafta bir kitabı Braille Alfabeti ile tekrar yazıyor ve Aylin'in tekrar okuması için hazırlıyordu. Aylin zaman zaman arkadaşlarıyla dışarı çıkıyordu. Ailesi, onu merak etmemek ve ona ulaşabilmek için Aylin'e cep telefonu al-mıştı. Bu telefonun farklı bir özelliği vardı, sesle çalışıyordu. Aylin, ailesinin ve arkadaşlarının telefonlarını sesli olarak kaydetmişti ve aramak istediği kişinin ismini söylemesi yeterli oluyordu. (...) Çayır, K., Soran, M. ve Ergün, M., <i>Engellilik ve Ayrımcılık</i>, s.143-144. (Kısaltılmıştır.) 4. Adım: Grubunuzla yaptığınız araştırma sonucunda ulaştığınız bilgiler-den ve verilen örnek metinden hareketle, seçtiğiniz dezavantajlı grubun toplumsal yaşama etkin katılımını sağlamaya yönelik ne tür çalışmalar yapabileceğinizi düşününüz. Düşünceleriniz çerçe-vesinde bir sunum hazırlayınız. Sunumunuzu grup olarak sınıfta paylaşınız.
Değerlendirme	1. Araştırmanız sonucunda dezavantajlı grupların toplumsal hayata katılımı ile ilgili hangi çalışmalara ulaştınız? 2. Dezavantajlı grupta yer alan bireylerin toplumsal yaşama etkin katılımını sağlamak için ne tür sorumluluklar üstlenebilirsiniz?

Engelli Bireylerin Çalışma Hayatına Aktif Katılımı

Günümüzde engelli bireylerin çalışma hayatına aktif katılımlarının sağlanması için ulusal ve uluslararası alanda birçok çalışma yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9 Aralık 1975'teki toplantısında kabul edilen 3447 sayılı Engelli Hakları Bildirgesi, çalışma hayatında engellilerin korunmasını temel alan en önemli uluslararası dayanaklardandır.

Engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmanın yolu onları toplumla bütünleştirmekten geçer. Söz konusu toplumsal bütünleşmenin en üst seviyede gerçekleşebilmesi için engelli bireylerin çalışma hayatına aktif katılımları sağlanmalıdır. İş hayatında aktif şekilde rol alması sağlanan ve iş yerinde diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olan engelli bireylerin motivasyonları artar. Kendilerine olan saygı ve güvenleri artan bireyler, toplumsal yaşamın parçası olmak konusunda daha istekli bir tutum sergiler. Çalışma yaşamı, gelir sağlamanın yanı sıra kişinin kendine güven ve saygı duygusunu geliştireceğinden engelli bireylerin topluma olan bağlılığını da güçlendirir. Engelli bireylerin gerek çalışma hayatına gerek toplumsal hayata tam anlamıyla uyum sağlayabilmeleri şehirlerin mimari düzenlemesinden engelli bireylere iş olanakları sağlayan yasal düzenlemelere kadar uzanabilecek bir dizi özel çalışma ve yaklaşımı içermektedir.

Fiziki alanların engelli bireylere uygun olmaması (Görsel 4.9), bazı bilgilerin engellilerin yararlanacağı şekilde sunulmaması, engelli bireylere yönelik olumsuz düşünce ve tutumların varlığı fırsat eşitliğini ortadan kaldırmaktadır.

Engellilerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri ulaşımdaki zorluklardır. Bu zorlukların başında fiziksel çevrede (yollar, kaldırımlar vb.) bulunan aşılması güç engeller gelir.

Engelli bireylerin ulaşımda yaşadıkları bazı sorunlar

- Bozuk yüzeyli yaya yolları,
- Uygun geçiş genişliğini kapatacak biçimde yerleştirilmiş şehir mobilyaları (banklar, aydınlatma direkleri, posta ve çöp kutuları vb.),
- Taşıtların yaya kaldırımlarına park etmelerini önleyebilmek için yapılan koruyucu engeller (mantarlar, zincirler, demirler vb.),
- Yaya geçitlerinde rampa, işaretleme, sesli sinyalizasyon vb. uygun düzenlemelerin bulunmaması,
- Toplu taşıma araçlarında rampa bulunmaması,
- Olması gerekenden yüksek rampalar,
- Okunamayacak kadar küçük harflerle yazılmış otobüs ve minibüs isimleri,
- Ulaşım araçlarındaki dar kapılar şeklinde ifade edilebilir.

Görsel 4.9: Tasarımları engelli bireylere uygun olmayan yapılar

SORU
—
YORUM

Engelli bireylerin sosyal yaşama katılması için neler yapabilirsiniz?

DEMOKRASİ ZAMANI

Yaşlı ve Hastalar için “manevi evlat” butonu

Kahramanmaraş'ta, yalnız yaşayan yaşlılar ve bakıma muhtaç hastalar, bir butona basarak ihtiyaçlarını bildirebiliyor. Çağrısı alan belediye ekipleri; temizlikten bakıma, sıcak yemekten sağlık sorunlarının çözümüne kadar birçok ihtiyaca cevap veriyor. Bir butona basıyorlar, karşılarında güler yüzlü bir muhatap buluyorlar. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi bakıma muhtaç hasta ve yaşlıların barındığı 320 eve elektronik sistem kurdu. Adı da çok anlamlı: “Manevi Evlat”. Sistem evdeki muhtemel gaz, duman, su kaçağını anında bağlı olduğu “Akıllı Yaşlı Bakım ve Koordinasyon Merkezi”ne bildiriyor. Daha da önemlisi bir butonla yaşlı ve hastaların imdadına anında yetişiliyor. Belirtilen ihtiyaca göre ekipler yaşlı ve hastaları ziyaret ediyor. Tamirattan ev temizliğine, sıcak yemekten kişisel bakıma her türlü ihtiyaca cevap verilmeye çalışılıyor.

<https://www.trthaber.com/videolar/yasli-ve-hastalar-icin-manevi-evlat-buton-35446.html>

(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

1. Yukarıdaki proje kapsamında yaşlılara ve engellilere sunulabilecek başka hizmetler neler olabilir?
2. Bu tür projeler toplumsal yaşama ne tür değerler kazandırır?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) bünyesinde hizmet veren iş kulüpleri “Kadınlar, gençler, engelliler, uzun süreli işsizler, eski hükümlüler, tedavi görmüş eski madde bağımlıları gibi özel politika gerektiren gruplara yönelik motivasyon artırmayı ve yöntem desteği vermeyi hedefleyen yoğunlaştırılmış bir iş ve meslek danışmanlığı programıdır.” şeklinde tanımlanmaktadır. Engelli bireyleri de kapsayan iş kulüpleri, engellilerin istihdam edilebilmek için gereken yeterlilikleri edinmesine yardımcı olmaktadır.

Engelli bireylerin istihdamı neden önemlidir? Açıklayınız.

2. BM Yaşlı İlkeleri'nin katılım başlığı altında yer alan bazı ilkeler şunlardır:
 - Yaşlı bireyler toplumun bir parçası olarak kalmalı, refah düzeylerini doğrudan etkileyen politikaların hazırlık ve uygulama süreçlerine aktif olarak katılmalı, bilgi ve becerilerini genç kuşaklarla paylaşmalıdır.
 - Yaşlı bireyler, yaşlı odaklı hak arama girişimleri başlatabilmeli ve dernek kurabilmelidir.

Yaşlı insanların toplumsal yaşama katılmaları neden önemlidir? Açıklayınız.

3. Sosyal dışlama bireyin veya toplumun genelinden farklı özelliklere sahip olan küçük bir grubun, içinde yaşadığı toplumun olanaklarından yararlanamamasıdır.

Sosyal dışlamadan dolayı çeşitli imkânlardan yararlanamayan bireylerin varlığı toplumsal barışı nasıl etkiler? Açıklayınız.

TEMA DEĞERLENDİRME

Aşağıda parantez içinde verilen sözcükleri metindeki boşluklara uygun şekilde yazınız.

(sosyal dışlama, ön yargı, kalıp yargı, ayrımcılık)

1. Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı şeklinde tanımlanabilecek çağımızın önemli insan hakları sorunlarından. Ön yargının davranışa dönüşmüş hâli olan birçok toplumsal problemi beraberinde getirerek toplumsal barış ve huzurun sağlanmasını engeller. Bireyin veya toplumun genelinden farklı özelliklere sahip olan küçük bir grubun, içinde yaşadığı toplumun olanaklarından yararlanamaması olarak ifade edilen ise bireylerin veya grupların topluma tam ve eşit katılımının engellendiği bir durumdur.

Aşağıdaki tabloda yer alan kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.	Tanımlar	Kavramlar
()	I. Kadın ve erkeğin toplumsal yaşamın her alanında eşit şekilde yer almasıdır.	a) Toplumsal cinsiyet
()	II. Bireylere hayatlarında yol gösteren hem toplumların ayırt edilmesini hem de toplumun veya toplumların kaynaşmasını sağlayan pekiştirici ve kuşatıcı ilkeler ve inançlardır.	b) Farklılıklara saygı
()	III. Kadının ve erkeğin toplum tarafından belirlenen rolleri ve sorumluluklarıdır.	c) Toplumsal cinsiyet eşitliği
()	IV. İnsanları belli özelliklere göre yargılamamak, herkesin kendi doğruları çerçevesinde yaşadığının bilincinde olmaktır.	ç) Değer
		d) Ayrımcılık

Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

3. James A. Banks'ın (Ceyms Benks) "Dünyayı sadece kendi kültürel bakış açılarından anlamaya çalışan bireyler insanlık tecrübesinin önemli bir bölümünden mahrum kalmaktadırlar." sözü kültürel zenginliğin hangi yönünü vurgulamaktadır?

4. Yunus Emre'nin bir ilahisini duyduğumuzda duygulanırız, ilahi içimize işler. Çiftetellinin neşe dolu ezgisi karşısında hepimizin içinde bir kıpırtı başlar. Kına yakılırken ortaya çıkan manzara oldukça etkileyicidir. Bir millî maç sırasında hep birlikte söylenen İstiklâl Marşımız bize çok derin haz verir hatta yurt dışındayken markette gördüğümüz bir Türk malı bile heyecanlanmamıza yol açabilir.

Yukarıdaki metinde sözü edilen duygusal tepkilerin nedenleri neler olabilir?

5. Aşağıdaki tabloda kadın istihdamının yıllara göre sektörel dağılımı verilmiştir.

TÜİK İşgücü İstatistikleri, 2021

Sektöre göre istihdam edilenler, 15+ yaş, (Bin kişi), 2020, 2021

	2021			2020 ^(r)			Bir önceki yıla göre fark		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
İstihdam	28 797	19 792	9 005	26 695	18 396	8 299	2 102	1 396	706
Tarım	4 948	2 901	2 047	4 737	2 820	1 917	211	81	130
Sanayi	6 143	4 644	1 499	5 482	4 165	1 317	661	479	182
İnşaat	1 777	1 693	84	1 546	1 476	70	231	217	14
Hizmet	15 928	10 553	5 374	14 930	9 934	4 995	998	619	379

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(r) Veriler yeni tanım ve kavramlara göre revize edilmiştir.

- a) Tabloda yer alan verilere göre kadınların en az ve en fazla istihdam edildiği sektörler hangileridir?

.....

.....

.....

.....

- b) Farklı istihdam alanlarında kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin nedeni ne olabilir?

.....

.....

.....

.....

- c) İstihdam açısından kadın-erkek eşitliğini sağlamak için neler yapılabilir?

.....

.....

.....

.....

6. Eğitim sistemlerinin öncelikli hedefleri arasında evrensel ve millî değerleri benimsemiş, bu değerleri içselleştirerek davranışa dönüştürmüş bireyler yetiştirmek yer alır. Bu kapsamda T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından müfredatlarda öğrencilere aktarılması hedeflenen millî, manevi ve evrensel değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir. Değerler ve değerler eğitimi müfredatların ana odağını oluşturmuştur.

Okullarda verilen değerler eğitiminin millî kültürün korunması ve toplumun geleceği açısından önemi nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

7-8. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

“Bir rüyam var: Gün gelecek eski kölelerin evlatlarıyla eski köle sahiplerinin evlatları, Georgia’nın kızıl tepelerinde kardeşlik sofrasına birlikte oturacaklar. (...)”

Bir rüyam var: Gün gelecek dört küçük çocuğum, derilerinin rengine göre değil karakterlerine göre değerlendirildikleri bir ülkede yaşayacaklar. (...)”

Bizim umudumuzdur bu. (...) Ulusumuzu saran ahenksiz bağırırları, bu inanç sayesinde güzel bir kardeşlik senfonisine dönüştüreceğiz. Bu inanç sayesinde, bir gün özgür olacağımızı bilerek hep beraber çalışacak, hep beraber dua edecek, hep beraber mücadele edecek, hep beraber hapse düşecek, özgürlük için hep beraber ayağa kalkacağız.”

7. Martin Luther King’in (Martın Lutır King) yukarıdaki konuşmayı yapmasının sebepleri neler olabilir? Yazınız.

8. Martin Luther King insanların nasıl bir dünyada yaşamasını hayal etmiştir? Yazınız.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. • Ahmet Bey, baba olarak kızına ve oğluna eşit fırsatlar sunmuş ve çocuklarına potansiyellerini kullanabilmeleri için gereken desteği sağlamıştır.
- Ayşe Hanım, yetenek ve ilgi alanları doğrultusunda eğitim almak isteyen kızına cinsiyetine uygun bir meslek seçmesini önermiştir.
- Hemşireliğin kadınların yapabileceği bir meslek olduğunu düşünen Ferhat Bey, oğlunun hastanede hemşire olarak çalışmasından rahatsızlık duymuştur.

Söz konusu tutumların kavramsal karşılıkları aşağıdakilerden hangisinde doğru sıra ile verilmiştir?

- A) Toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet rolü, cinsiyetçilik
- B) Cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet rolü, toplumsal cinsiyet eşitliği
- C) Toplumsal cinsiyet rolü, cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet eşitliği
- D) Toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet rolü
- E) Toplumsal cinsiyet rolü, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyetçilik
10. Farklılıklara saygı; bireyin kendisinden farklı olan, farklı düşünen, farklı din, dil ve kültüre sahip olanlara karşı hoşgörülü davranması olarak ifade edilebilir.
- Buna göre farklılıklara saygı duymayan bir insan için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
- A) Toplumsal çıkarları önemser.
- B) Yenilik ve değişimlerden uzak durur.
- C) Duygudaşlık (empati) kuramaz.
- D) Hayata tek bir pencereden bakar.
- E) Başkalarına saygı duymaz.

11. Dezavantajlı gruplar; sağlık imkânlarından faydalanma, bilgiye erişebilirlik ve sosyal imkânlarla erişimde engellerle daha çok karşılaşan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle özel olarak korunması gereken gruplardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi dezavantajlı gruplar arasında yer almaz?

- A) Çocuklar
- B) Engelliler
- C) Göçmenler
- D) İşsizler
- E) Yaşlılar

12. Kalıp yargılar; belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihninizde oluşturduğumuz imgelerdir. Kalıp yargılar bir olgu veya grubun gerçekte olduğu gibi algılanmasını engeller. Kalıp yargılara sahip birey, olguları veya grupları kendi düşünce eğilimlerine göre algılar. Bütün Japonların çalışkan, Akdeniz insanının sıcakkanlı olduğu düşüncesi bu gruplarla ilgili kalıp yargıların sonucudur.

Bu bilgiden hareketle kalıp yargılarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Her zaman olumsuz olmayabilir.
- B) Her yeni uyaran ayrı ayrı değil bir sınıflama çerçevesinde değerlendirilir.
- C) Ön yargıların oluşumunu engelleyici niteliktedir.
- D) İnsanların dünyayı anlayabilme yöntemlerinden biridir.
- E) İnsanların diğer insanlarla ilgili bilgiyi ayırt etme yöntemlerindendir.

13. Türkiye’de engelli birey istihdamı kanunlarla zorunlu kılınmıştır. Engelli bireylerin istihdamının sağlanabilmesi için ilgili kanun gereğince kota sistemi uygulanmaktadır. Örneğin 50 ve daha fazla işçi çalıştıran özel sektör iş yerlerinde %3, kamu iş yerlerinde %4 engelli işçi çalıştırma zorunluluğu vardır. Ayrıca engelli işçilerin yer altı ve su altı işlerinde çalıştırılması yasaktır.

Bu bilgiden hareketle

- I. Engelli bireylere pozitif ayrımcılık yapılmıştır.
- II. Engelli bireyler dezavantajlı gruplar arasında görülmüştür.
- III. Sosyal dışlamayı engellemeye yönelik çalışma yapılmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

Tema
Değerlendirme
Karekodu

BARIŞ VE UZLAŞMA

KONULAR

- BİREYSEL BARIŞTAN TOPLUMSAL BARIŞA
- ÇATIŞMANIN ÖNLENMESİ VE UZLAŞMA
- ŞİDDETE KARŞI BARIŞÇIL ÖNERİLER
- TÜRKİYE’NİN DÜNYA BARIŞINA KATKILARI
- DÜNYA BARIŞI VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

Bu temada

- Bireyin kendisiyle barışık olması ile toplumsal barış arasındaki ilişkiyi,
- Okulunuz ve yakın çevrenizdeki çatışmalara şiddet içermeyecek şekilde çözüm önerileri getirmeyi,
- Toplumsal yapının bütünlüğü ve devamlılığı için her türlü şiddeti reddederek barışçıl davranışlar sergilemeyi,
- Uluslararası barışın sağlanması ve korunması için Türkiye’nin dünya barışına nasıl katkı sağlayabileceği konusunda fikirler üretmeyi,
- Dünya barışı için faaliyet yürüten önemli bazı uluslararası kuruluşları öğreneceksiniz.

Temel Kavramlar

- Barış
- Uzlaşma
- Şiddet
- Fanatizm
- Siber zorbalık
- İş yerinde psikolojik baskı (mobbing)
- İçsel barış (bireysel barış-kendisiyle barışık olma)
- Toplum ve doğayla barışık olma
- Çatışma
- Dünya barışı
- İç savaş
- Uluslararası toplum
- Terör

Tema
Sunusu
Karekodu

Tema
Karekodu

BİREYSEL BARIŞTAN TOPLUMSAL BARIŞA

HAZIRLANALIM

(...) Kendisiyle dost insan mükemmel olmamaktan incinmez. Tıpkı başkasıyla dostluk ilişkisinde ötekini onun hususiyetleriyle benimsediği gibi, kendi kendisiyle ilişkisinde de aynısını yapmaya hazırdır. Kendini bilen, ama yine kendini seven birisi olabilir böylece. Kendisiyle alay edebilmek ve özeleştiri yapabilmek, ona yabancı değildir. Bazen düştüğü aptallıklara kıs kıs güler, başka türlü yapsaydı çok daha iyi olacak bazı şeylerle ilgili kendini affeder. Kendi kendisiyle ilişkisinde daimi bir ahengin hüküm süreceği rüyasını görmez, dolayısıyla bazen tutarsızlığa düşmek de bir felaket olmaz onun için: “Bunu kendi içimde halletmem lazım,” der. Ara ara kendine mesafe koymak, ona zor gelmez: “Nasıl da saçmaladım orada!” Hatalarını ve zaafılarını açık seçik görür, iyi dostluklarda âdet olduğu üzere sırası gelince “hakikati söyler” kendi kendisine - ki, nahoş olanla baş etmesini sağlayacak yürünebilir bir yol bulur böylece. (...)

Wilhelm Schmid, *Kendiyle Dost Olmak Hayatı Nasıl Kolaylaştırır?*, s. 17-18.

(Kısaltılmıştır.)

1. Yukarıdaki metinden yola çıkarak bireyin kendisiyle barışık olmasının nasıl mümkün olabileceğini tartışınız.
2. Bireyin kendisiyle barışık olması toplumsal barışı nasıl etkiler? Tartışınız.

Mutlu Birey Mutlu Toplum

Barış

Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortamdır.

Yunanistan’da bulunan Delphoi (Delfi) tapınağının girişinde “Kendini tanı!” yazar. Bu da göstermektedir ki kendini tanıma ve benliğinin farkında olma çabası sadece günümüzde değil, geçmişte de insanlığın gündemini meşgul eden önemli bir konudur. Çünkü bireyin kendini tanıması ve bilmesi, kendisi ile kurduğu ilişki açısından oldukça önemlidir. Benliğinin farkında olan, kendini iyi ve kötü yönleri ile objektif değerlendirip sevebilen birey iç barış ve huzuru yakalar. **Kendisiyle barışık olmak** şeklinde ifade edilebilecek olan bu tutum, sadece bireyi etkilemez; bireyin toplumla olan ilişkisini ve toplumsal barışı da etkiler. Bu nedenle bireyler hem bireysel hem de toplumsal huzurun sağlanabilmesi için her şeyden önce kendileriyle barışık olmayı öğrenmelidirler.

Uzlaşma

Aralarındaki düşünce veya çıkar ayrılığını, karşılıklı ödümlerle kaldırarak uyuşmak, karşılıklı anlaşmak ve mutabık kalmaktır.

Kendisiyle barışık bireylerin öne çıkan bazı kişilik özellikleri vardır. Kendini sevmek, öz güven ve öz saygı sahibi olmak, sorumluluk alabilmek, kolay iletişime geçebilmek; eleştiriye açık, bağımsız, uzlaşmacı, paylaşımcı, dengeli ve kontrollü olmak bu özelliklerin başında gelir. Söz konusu yönleriyle toplumsal uyuma değerli katkılar sunan bu bireyler, içinde bulundukları **toplum ve doğayla barışıktır**.

Barış içinde yaşamak insanlar için önemli bir ülküdür. İnsan geçmişten günümüze daha iyiye, barışa, kardeşliğe doğru ilerlemeyi amaç edinmiştir. Savaşların getirdiği yıkım, acı, sürgün ve yoksulluk göz önünde bulundurulduğunda bu ülkenin insanlık için ne kadar değerli olduğu anlaşılır. Bu açıdan ele alındığında bireyin kendisiyle barışık olması

başka bir deyişle içsel barışa sahip olması toplumsal barış açısından oldukça önemlidir çünkü toplumsal barış bireyle başlar. Kendisiyle barışık bireyler, uzlaşmacı yaklaşımları nedeniyle sorunların çatışma boyutuna gelmeden çözülmesini sağlar ve toplumsal yaşamda barış kültürünün oluşmasına katkıda bulunur.

Barışın egemen olmadığı toplumda kargaşa, gerginlik ve huzursuzluk vardır. Toplumsal huzurun sağlanması ancak uzlaşma ile mümkündür. Uzlaşma kültürünün oluşabilmesi için sorunları karşılıklı saygı anlayışı ile ele alan, müdahaleleri ile çatışma ve gerilimi engelleyen, sorunun değil çözümün parçası olan, şiddeti bir çözüm yolu olarak görmeyen kendisiyle barışık bireylere ihtiyaç vardır. Kendileriyle ve toplumla ilişkilerinde yapıcı rol oynayan bu bireyler, içsel ve toplumsal barışın temel dayanağıdır.

DEMOKRASİ ZAMANI

(...) Bencil bir insan yalnızca kendisiyle ilgilenir, her şey kendisinin olsun ister, vermekten hiçbir zevk duymaz, yalnızca almaktan hoşlanır. Dış dünyaya yalnızca ondan elde edebileceği şeyler açısından bakar; başkalarının ihtiyacına ilgi duymaz, onların kişilik bütünlüğüne ve değerine saygı göstermez. Gözü kendisinden başka bir şey görmez; herkesi ve her şeyi kendine olan yararı açısından değerlendirir; sevme yeteneğinden büsbütün yoksundur. (...)

Erich Fromm, *Erdem ve Mutluluk*, s. 158.

(Kısaltılmıştır.)

Metinde sözü edilen karakter özelliğine sahip bireylerin toplumsal barışı nasıl etkileyebileceğini arkadaşlarınızla tartışınız.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

1. Aşağıda kendisi ile barışık bireylerin sahip olduğu bazı özellikler verilmiştir. Bu özelliklerin somutlaştırıldığı örnek olaylar yazınız.

Sorumluluk alabilen	:	
Uzlaşmacı	:	
Kolay iletişime geçebilen	:	
Paylaşımçı	:	
Öz saygısı yüksek	:	
Öz güven sahibi	:	
Eleştiriye açık	:	

- 2-3. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Toplumsal bir varlık olan insan, doğası gereği yalnız yaşayamaz. Diğer insanlarla iletişim hâlinde olma, yardımlaşma ve dayanışma ihtiyacı duyar; yakın çevresinden başlayarak insanları sever, onlara değer verir. İnsan, dış dünya ile kurduğu karşılıklı sevgi ve dayanışmaya dayalı ilişki sayesinde mutlu olur.

2. İnsanın toplumsal bir varlık olma durumunu örneklerle açıklayınız.
3. Bireysel mutlulukla toplumsal mutluluk arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

ÇATIŞMANIN ÖNLENMESİ VE UZLAŞMA

HAZIRLANALIM

1. Yandaki görselin ne ifade ettiğini arkadaşlarınızla tartışınız.
2. Arkadaşlarınız ya da yakınlarınızla yaşadığınız anlaşmazlıkları çözerken nasıl bir yol izlersiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Çatışma ve Çatışmanın Çözümü

İnsanın doğup büyüdüğü aile, ait olduğu sosyal çevre ve aldığı eğitim onun hayata bakışını ve düşüncelerini yönlendirir. Farklı bakış açıları nedeniyle toplumda farklı düşünceler ortaya çıkar. Bu düşünce farklılıkları zaman zaman anlaşmazlıklara ve çatışmalara yol açabilir. **Çatışma**, iki ya da daha fazla birey arasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan anlaşmazlık olarak ifade edilir. Çatışma olumsuz bir kavram gibi algılsa da iyi yönetilen bir çatışmadan yepyeni düşünce ve buluşlar ortaya çıkabilir. Ayrıca farklı düşüncelerin çatışması kişi ve gruplara kendi eksik yönlerini görme olanağı sağlar.

Bireyler zaman zaman ailede (Görsel 5.1), okulda, sosyal çevrede ve iş hayatında kendilerini çatışma içinde bulabilirler. Örneğin 11-A sınıfı gelişigüzel iki gruba ayrılarak okul bahçesinde basketbol oynamaya karar verir. İlk gruptaki Emre ve Ali diğer grubun daha güçlü olduğunu söyleyerek oyundan çekilir. Bu durum gruplar arasında çatışmaya yol açar. Durumu fark eden öğretmen, grupların yanına gelerek aralarındaki çatışmayı nasıl çözebileceklerini sorar. Öğretmenin sorusunu yanıtlayan öğrenciler, en doğru çözümün takımların bire bir seçim yoluyla oluşturulması olduğuna karar verir. Örnek olaydan da anlaşılacağı üzere çatışmanın iyi yönetilmesi bireylerin birbirleri ile ilişkilerinde stres kaynağı olan durumlardan şiddete başvurmadan kurtulmalarını sağlar.

Anlaşmazlıklar ve çatışmalar hayatın her alanında görülebilir. Trafiğin yoğun olduğu bir kavşakta, yaya geçişlerine engel olan bir inşaat alanında, muayene sırasında vb. çatışmalara yol açabilecek sorunlar yaşanabilmektedir. Sorunların çözümüne ilişkin görüş ayrılıkları yaşanması durumunda taraflar; konuşma, nazikçe uyarma, diğer insanları bilgilendirerek kamuoyu oluşturma yöntemlerini benimsemelidir. Bu yöntemlerin sonuç vermediği durumlarda şiddete başvurulmadan hukuki yollar kullanılmalıdır.

Görsel 5.1
Ailede çatışma

Kamuoyu

Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu.

İnsanlar toplumsal çevrede birbirleriyle sürekli etkileşim hâlinindedir. Bu etkileşim hayata bakış açıları, yetiştirme şekilleri, kültür düzeyleri farklı olan bireylerin zaman zaman çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Ortak yaşam alanlarında kuralların ihlal edilmesi sıkça karşılaşılan çatışma nedenlerinden biridir. Örneğin Çiçek Apartmanı sakinleri belediyenin aldığı karar gereği evsel atıklarını saat 19.00'dan sonra dışarı çıkarmaktadır. Apartmanın üçüncü katında oturan daire sakinleri bu kurala birçok kez uymamış, bu yüzden belediye tarafından apartmana para cezası verilmiştir. Bu olay apartman sakinleri arasında çatışmaya yol açmıştır. Apartman yöneticisi, tarafları sakinleştirmiş ve bir apartman toplantısı yaparak herkesin görüşünü rahatça ifade edebileceği bir ortam oluşturmuştur. Tarafların birbirlerini dinleyip empati kurabilecekleri bir ortamın oluşturulması sağlıklı karar alınmasını sağlamıştır. Örnek olayda görüldüğü üzere bir çatışmanın seyri, tarafların kullandığı çatışma çözme yöntemiyle doğrudan ilişkilidir.

Çatışma çözme, kişiler arasında yaşanan anlaşmazlığın sona ermesi amacıyla tarafların çözüm için bir araya gelip çaba harcaması sürecidir. Bu sürecin en önemli bileşenlerinden biri çatışma çözerken kullanılan dildir. Bireylerin, “ben dili” ve “sen dili” olarak ifade edilebilecek iletişim dillerinden birini tercih etmesi çatışmanın seyrini doğrudan etkiler. “Davranışın karşısında üzüldüm, incindim.” şeklinde kullanılabilecek ben dili savunmaya itmez, suçluluk hissettirmez, yakınlaşmayı sağlar ve çatışmanın taraflarını rahatlatır. “Hatalısın, beni çok üzüyorsun.” şeklinde örneklendirilebilecek “sen dili” kullanımı ise eleştiri ve suçlamaya dayalı olduğundan anlaşmazlıkların derinleşmesine neden olur, problemin kaynağının anlaşılmasını engeller. Sen dili yerine ben dilinin kullanılması daha yapıcı sonuçlar doğurur.

Empati kurma, uygun dil kullanma, etkili dinleme, kişilere kendilerini yeniden ifade etme fırsatı verme çatışmanın iyi yönetilebilmesine olanak sağlayan yöntemlerdir. Çatışma çözerken kullanılabilecek diğer yöntemler ara buluculuk ve hukuk yoludur. Kendi aralarında anlaşamayan taraflar, nesnellğine güvenilen üçüncü bir kişinin veya grubun ara buluculuğuna başvurabilir. Ara buluculuk yapacak kişinin her iki tarafın da güvenini kazanmış, tarafsız hareket edeceğine inanılan bir kimse olması gerekir. Çatışmaların çözümünde etkili olan bu yöntemle rağmen yine de çözüme ulaşılamazsa hukuki yollar kullanılabilir. Burada aslolan çatışmaların şiddet yoluna başvurulmadan doğru ve etkili yöntemler ile çözülebilesidir. Doğru ve etkili yöntemler kullanılarak çözülen bir çatışma birey ve toplum açısından olumlu sonuçlar doğurur (Görsel 5.2).

Görsel 5.2: İyi yönetilen çatışmanın sonuçları

Çatışmaların doğru ve etkili yollarla çözülmediği toplumlarda birlik ve bütünlük içinde yaşama kültürü zarar görür. Bu nedenle çatışmalar, demokratik toplum olmanın gereği olarak barışçıl yollarla çözülmelidir. Bir tartışma ortamında tarafların sakin olması, birbirlerini anlamaya

çalışması, etkili dinleme yöntemlerini kullanması, nazik bir tutum sergilemesi, suçlayıcı ifadelerden kaçınması çatışmanın barışçıl yollarla çözümünü sağlayan etkili yöntemlerdir.

Bireyler, çatışma çözerken farklı iletişim biçimleri ve etkileşimlere dayanan farklı çatışma çözme stratejilerini kullanabilir. Bu stratejilerin başlıcaları Tablo 5.1’de verilmiştir.

Tablo 5.1: Çatışma Çözme Stratejileri

Çatışma Çözme Stratejileri	
Ayıcık (Uyma)	Bireyler bu stratejide kendi istekleri ve gereksinimlerini önemli görmezler, onlar için önemli olan diğer insanlardır. Bu çatışma çözme yolunu seçenler, bir ilişkide kişilerin birbirini incitmeden sorunlarına çözüm bulamayacaklarını düşünürler; bu nedenle bir tatsızlık çıkmaması ve kimse incinmemesi için çatışmalardan kaçınırlar. Amaçlardan ve gereksinimlerden vazgeçilen bu çatışma çözme davranışında bulunan kişiler oyuncak ayı ile temsil edilmektedir.
Tilki (Uzlaşma)	Bireyler bu stratejide amaçlarına ulaşmak için çaba gösterirken ilişkilere de önem verirler. Çatışma çözme süreci boyunca uzlaşmaya çalışırlar, kendi çıkarlarından vazgeçerken karşılarındaki kişileri de kendi çıkarlarının bir kısmından vazgeçmeye ikna ederler. Her iki tarafın da kazanabileceği çözüm yollarının bulunmaya çalışıldığı, kazan-kazan yaklaşımının benimsendiği bu çatışma çözme yolunu benimseyen kişileri temsil eden hayvan tilkidir.
Kaplumbağa (Kaçınma)	Bireyler bu stratejide sorunları ortaya çıkarıp çözme yerine çatışmadan kaçmayı, çatışma yaratan kişilerden uzak durmayı tercih ederler. Çatışmaları çözmeye çalışmanın gereksiz olduğunu düşünürler. Çatışmalarıyla yüz yüze gelmezler, fiziksel ya da psikolojik olarak geri çekilirler. Bu çatışma çözme yolunu seçen bireyler için çatışma yaşadığı kişi ile ilişkilerinin de amaçlarına ulaşmanın da önemi yoktur. Bu çatışma çözme davranışını benimseyen kişiler kaplumbağa ile temsil edilir.
Baykuş (Yüzleşme)	Bireyler bu stratejide her iki tarafın da gereksinimlerine önem verirler ve bu gereksinimleri karşılayabilmenin yollarını birlikte ararlar. Her iki tarafın amaçlarına ve ilişkilerin sürdürülmesine aynı derecede önem verilir. Adil, kabul edilebilir çözümler bulununcaya kadar çözüm arayışları sürdürülür ve taraflar uzlaşarak aralarında bir anlaşmaya varırlar. Böylece her iki taraf da kazanır. Bu çatışma çözme davranışını benimseyen kişiler baykuş ile temsil edilir.
Köpek balığı (Rekabete Girme)	Bireyler bu stratejide kendi gereksinimlerini karşılayabilme çabasındadırlar. İlişkinin önemsenmediği bu stratejide bireyler, amaçlarına ulaşmaya önem verirler; çatışmalarda kendi çözümlerini dayatırlar, karşılarındaki kişileri zorlarlar ve şiddet kullanırlar. Çatışma ortamının kazan-kaybet ortamı olarak görüldüğü, amacın hep kazanmak olduğu, kazanmanın güç ve gurur kaynağı olduğu bu davranış biçimini benimseyen kişiler köpekbalığı ile temsil edilmektedir.

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Tablo 5.1’de çatışma çözme stratejileri verilmiştir. Günlük hayatınızda ailenizle, arkadaşlarınızla veya çevrenizdeki diğer insanlarla yaşadığınız bir çatışmayı düşününüz. Yaşadığınız çatışmaya ilişkin soruları yanıtlayınız.

1. Yaşadığınız çatışmanın nedenleri nelerdi?	
2. Söz konusu çatışmayı yaşamak size ne hissettirdi?	
3. Yaşadığınız çatışmada karşı taraf nasıl bir tutum sergiledi?	
4. Söz konusu çatışmayı çözmek için hangi stratejiyi kullandınız?	
5. Kullandığınız stratejinin sizi nasıl bir çözüme götüreceğini düşünüyorsunuz?	

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Sorunlara dair görüşler farklı olduğunda önce etik süreç işletilmelidir. Konuşma, nazıkçe uyarma, diğer insanları bilgilendirerek kamuoyu oluşturma; bu yöntemlerin etkisiz kaldığı hâllerde ise şiddete başvurmada hukuki yolları kullanma çatışma çözme sürecinde başvurulabilecek yöntemlerdir.

Yukarıdaki metinden hareketle çatışma çözme sürecinde başvurulabilecek yöntemlere günlük yaşamdan örnekler veriniz.

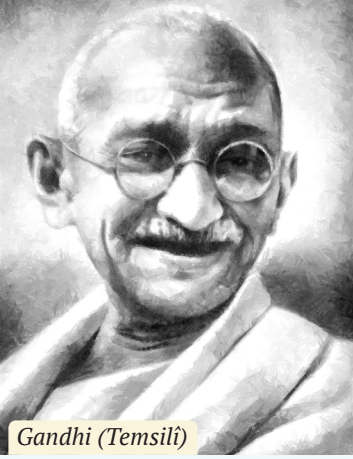
2. A iş yerinde yönetici olan Hüseyin Bey, çalışanlarının birbirleri ile yeterince anlaşmadıklarını ve zaman zaman çatışmalar yaşadıklarını gözlemlemiştir.

Hüseyin Bey, çalışanları arasındaki çatışmayı hangi yöntemlerle çözebilir? Açıklayınız.

3. Çatışmanın çözümünde bazen taraflar yetersiz kalmakta, üçüncü kişi ya da bir grubun ara buluculuğuna gerek duymaktadır.

Böyle bir durumda çatışmanın sağlıklı bir şekilde çözülebilmesi için ara bulucularda bulunması gereken özellikler neler olmalıdır? Açıklayınız.

ŞİDDETE KARŞI BARIŞÇIL ÖNERİLER

Gandhi (Temsili)

Şiddet dışı direnişin simge ismi olan Mahatma Gandhi (Mahatma Gandi) protesto gösterileri, grev, oturma ve en önemlisi “Tuz Yürüyüşü” şeklindeki farklı direniş yöntemleriyle Hint halkını İngiliz yönetimine karşı örgütlemiştir. Gandhi hem kast sisteminin hem de İngiliz sömürgesinin neden olduğu ağır insan hakları ihlallerine karşı ahimsanın (şiddetten kaçınma) savunuculuğunu yapmıştır. Şiddet yoluna başvurmadan direnen ve çözüme ulaşan Gandhi, tüm dünyada insan hakları ve özgürlük savunucularına ilham kaynağı olmuştur.

Hindistan Bağımsızlık Hareketi’nin lideri ve şiddet dışı direnişin simge ismi Mahatma Gandhi’nin doğum günü olan 2 Ekim, “Dünya Şiddetsizlik Günü” olarak kutlanmaktadır.

1. Millî bağımsızlık mücadelelerinin yoğunluk kazandığı bir dönemde Mahatma Gandhi’nin İngiliz yönetimine karşı sergilediği şiddet dışı direnişi nasıl yorumlarsınız? Düşüncelerinizi paylaşınız.
2. Toplumsal yaşamda şiddet içeren davranışlar karşısında nasıl bir tutum sergilersiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şiddet ve Toplumsal Barış

Toplumsal bir varlık olan insan, kişiler ve kurumlarla ilişkî hâlinindedir. İnsanı kuşatan bu ilişkiler ağı; dinî, iktisadi, siyasi ilişkileri, akrabalık ilişkilerini ve toplumsal kurumlarla ilişkileri kapsayan rol ve davranışları içerir. Toplumsal bütünlük ve süreklilik, bireylerin bu ilişki sistemini sağlıklı bir şekilde sürdürmesi ile sağlanır. Söz konusu ilişkilerin sağlıklı, düzenli ve anlamlı niteliklere sahip olması toplumsal yapıyı güçlü kılar; aksi durumda barış, huzur ve güven ortamının zedelendiği bir yapı oluşur. Toplumsal yapı ve bütünlüğe zarar veren birçok etmen vardır ve bunların başında şiddet gelir. Toplumsal bütünlüğün, barış ve huzurun korunması için şiddeti engelleyecek önlemler almak, barışçıl davranışı ilke edinmek ve şiddeti reddetmek gerekir.

Şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanır. Şiddet; mala, cana, bedensel bütünlüğe, bireyin özgürlüğüne karşı tehdit oluşturduğundan hem bireysel hem toplumsal bağlamda ciddi sorunlara yol açar. Ailede kadına, çocuğa ve yaşlılara baskı; okulda akran zorbalığı, sporda fanatiklik ve holiganlık, iş yerinde psikolojik baskı, siyasi alanda terör şeklinde karşımıza çıkan şiddetin birey ve toplum açısından etkileri oldukça olumsuz ve yıkıcı olabilir. Bu nedenle şiddetin önlenmesi, toplumsal barış ve huzurun oluşturulmasını sağlayan temel öncelikler arasında yer alır.

Zorbalık

Güçlü olan bireyin kendi kazanç ve memnuniyeti için kendisine karşı koyamayacak kadar güçsüz olana tekrarlayan ve acı veren nitelikte fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel saldırılarda bulunmasıdır.

Toplumsal yaşamda maruz kalınan başlıca şiddet türleri ve bunların olumsuz etkileri şunlardır:

Kadına yönelik şiddet, kadınlara yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen, cinsiyete dayalı bir ayrımcılıkla kadının insan hakları ihlaline yol açan her türlü tutum ve davranıştır. Şiddete uğrayan kadınlar, kendilerini değersiz hissederek öz saygılarını yitirebilir ve korku içinde yaşadıklarından insanlar ile sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanabilirler. Şiddete maruz kalan kadınların kişilik gelişimleri zedelenabilir.

Çocuğa yönelik şiddet; çocuğun yakın veya uzak çevresinden kaynaklanan, çocuğa yönelik fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve siber şiddeti içeren, çocuğun gelişimi üzerinde yıkıcı etkiler yaratabilen her türlü tutum ve davranış olarak tanımlanabilir. Çocuğa uygulanan şiddet ciddi yaralanmalara, travmaya bağlı rahatsızlıklara ya da ölüme neden olabilir. Çocuğun bilişsel, duygusal ve davranışsal gelişimine zarar verebilir.

Farklı biçimleri bulunan şiddet, okulda kendini daha çok akran zorbalığı şeklinde gösterir. **Akran zorbalığı**, bir grubun bir bireye ya da gruba sürekli olarak uyguladığı gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren zarar verici davranışlardır. Akran zorbalığı, yarattığı stres ve travma nedeniyle şiddete uğrayan bireyler açısından olumsuz sonuçlar doğurur.

Siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür. Zorbalığın bir şekli olan siber (sanal) zorbalık, insanlar birbirlerini tanımasalar dahi yıkıcı etkilere sahiptir. Siber zorbalık; depresyona, öz saygı yitimine, korkuya, kaygıya ve olumsuz duygulara neden olabilmektedir.

İş yerinde psikolojik baskı (mobbing), iş yerinde belirli kişileri hedef alan sistematik bir dizi duygusal saldırı ve yıpratma hareketidir. Mobbing; motivasyonu, verimliliği, iş tatminini, performansı ve örgütsel bağlılığı olumsuz yönde etkileyerek kişi ve toplum açısından zararlı sonuçlara yol açar.

Siber Zorbalığa Karşı Ne Yapılmalı ???

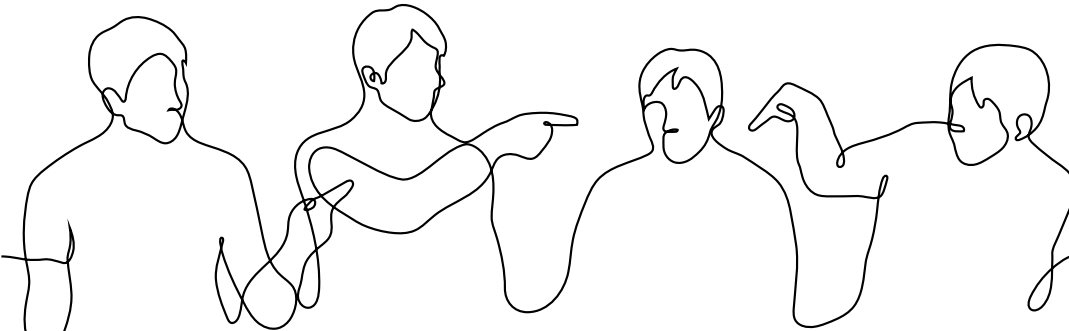
- Öncelikle sakin olun ve asla karşılık vermeyin. Siber zorbaların amacı genellikle karşılık vermenizi sağlamaya çalışmaktır.
- Kanıtları (ekran görüntüsü, mesaj vb.) saklayın.
- Siber zorbalık yapan kişiyi zorbalığı yaptığı platformlarda (sosyal ağlar, anlık mesajlaşma uygulamaları vb.) engelleyin ve ihbar edin.
- Hemen güvendiğiniz bir yetişkinle konuşun.
- Size yardımcı olacak kurumlarla iletişime geçin. Ülkemizde ücretsiz olarak arayabileceğiniz ve kimliğinizi açıklamadan bir ilgiyle konuşabileceğiniz yardım hatları bulunmaktadır.

İlgili Bağlantılar:

<https://www.gim.org.tr>
<https://www.guvenliweb.org.tr/>
<https://www.guvenlicocuk.org.tr/>

İhbar için:

<https://www.ihbarweb.org.tr>

Fanatizm; bir felsefi, siyasal, ideolojik görüşe veya bilimsel iddiaya karşı sorgu ve eleştirisiz tam teslimiyettir. Fanatizm spor ile özdeşleşmiş bir kavram gibi algılansa da ideoloji, siyaset, din gibi birçok alanda da kendini gösterebilmektedir. Fanatizmin şiddet ve zorbalığı içerir hâle gelmesi toplumsal barış ve huzuru bozar. Şiddete varan fanatizm nedeniyle toplumsal bütünlük zarar görür.

Sporda şiddet, sporun birçok dalında görülmekle birlikte futbolda daha belirgindir. Sporda fanatizm ve şiddet, holiganlık kavramı ile doğrudan ilgilidir. **Holigan;** özellikle futbolda fanatizmi besleyen, aşırı davranışlarda bulunan ve çevreye zarar vermeye eğilimli taraftardır (Görsel 5.3). Sporda şiddet toplumsal barış için tehlike arz eden davranış biçimlerini içermektedir. Bu nedenle sporun bir çatışma alanı değil centilmenliğin, yüksek erdemin, ahlakın egemen olduğu bir etkinlik alanı olduğu unutulmamalı ve sporda her türlü şiddete karşı çıkılmalıdır.

Görsel 5.3: Holiganlar

Terör, kamu otoritesini ya da toplum yapısını yıkmak için girişilen, korku ve yılgınlık saçan şiddet hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Terör olayları yaralanmalara, ağır travmalara, ölüme, maddi kayıplara neden olur. Toplumsal huzur ve güven ortamını zedeleyerek bireylerin ruhsal dengelerini bozar.

Şiddet, güç ve baskının yıkıcı şekilde kullanılması esasına dayandığından insanlara bedensel ve ruhsal zararlar verir. Şiddetin her türlü insanın bireysel ve toplumsal gelişimine, toplumun birlik, bütünlük ve barış içinde yaşamasına engel olur. Bu nedenle şiddetin her türüne karşı çıkmak, sorunları uzlaşma yoluyla çözmek toplumsal barış ve huzurun sağlanması açısından son derece önemlidir. Toplumsal bütünlük, barış içinde yaşama ve uzlaşma kültürüne sahip olmayı gerektirir.

SORU — YORUM

Şiddetin her türünü önlemek nasıl mümkün olabilir?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

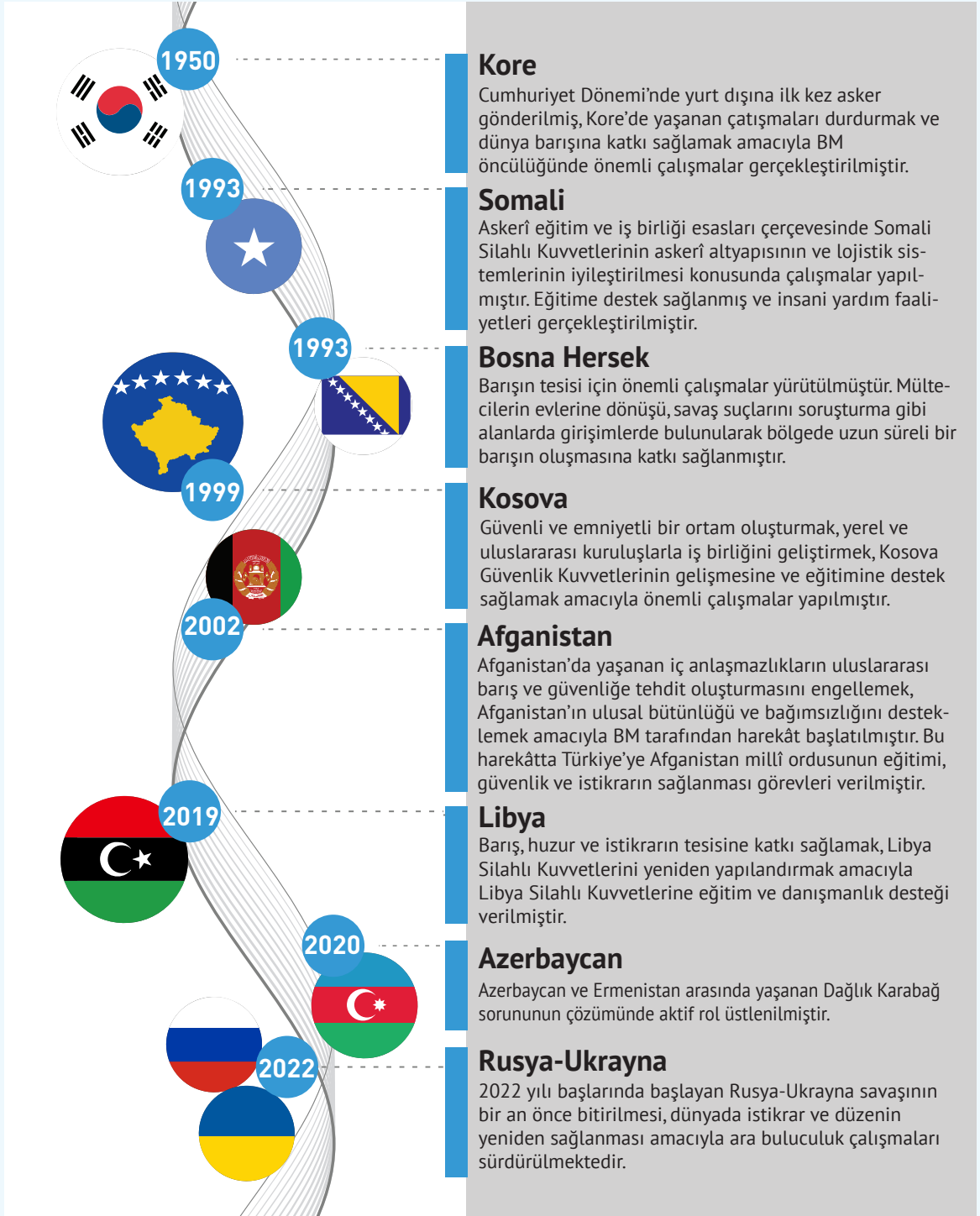
1. “Herkes her dilediğini yapma hakkını elde tuttuğu sürece, bütün insanlar savaş durumundadır.”

Thomas Hobbes’a (Tamis Hobs) ait yukarıdaki sözü toplumsal barış ve uzlaşma açısından değerlendirdiğinizde neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

2. Şiddetin yoğun yaşandığı toplumlarda hangi toplumsal sorunlarla karşılaşılabilir? Açıklayınız.
3. Okulda, ailede ve sosyal çevrede örneklerine rastlanan şiddet, zorbalık ve fanatizmi doğuran etkenler neler olabilir?

TÜRKİYE’NİN DÜNYA BARIŞINA KATKILARI

HAZIRLANALIM

1. Yukarıdaki bilgi grafiğinden hareketle Türkiye'nin dünya barışına katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Uluslararası barışın sağlanması neden önemlidir?

Yurtta Barış Dünyada Barış

DÜŞÜNME ZAMANI

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde

- Milletler Cemiyetine üye olunmuştur.
- Balkan Antantı ve Sadabat Paktı'nın kurulmasına öncülük edilmiştir.
- Boğazlar Komisyonu diplomatik yollarla kaldırılmış, Hatay'ın ana vatana katılımını sağlamak amacıyla diplomatik girişimlerde bulunulmuştur.

Bu gelişmelerden hareketle Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde Türkiye'nin dış politikadaki tutumu hakkında ne düşündüğünüzü arkadaşlarınızla paylaşınız.

Mustafa Kemal Atatürk, yurtta ve dünyada barış politikası ile hem yurt içinde birlik ve bütünlüğü sağlamayı hem de Türkiye'nin saygın ve sözüne güvenilir bir devlet olmasını amaç edinmiştir. Bu politika kapsamında bir taraftan ülkelerin çıkarlarına saygı duymak, diğer taraftan millî menfaatlerin korunması için istikrarlı ve caydırıcı bir güce sahip olmak amaçlanmıştır.

“Yurtta barış, dünyada barış” ilkesi doğrultusunda bir dış politika izleyen ve barışı sağlamak için mücadeleyi elden bırakmayan Mustafa Kemal Atatürk, barış yanlısı tutumunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Hiçbir millet ve memlekete karşı tecavüz fikri beslemeyiz. Fakat varlığımızı ve bağımsızlığımızı korumak için, bir de milletimizin iç rahatlığı ve gönül huzuru ile çalışarak rahata kavuşmuş ve mesut olmasını temin için, her vakit memleket ve milletimizi korumaya gücü yeter bir orduya sahip olmak da ülkümüzdür.” Bu sözlerden anlaşıldığı üzere Mustafa Kemal Atatürk'ün dış politika anlayışı memleket ve milleti korumak fikrini temel alır. Benzer şekilde 16 Mart 1923 tarihinde Adana çiftçilerine yaptığı bir konuşmasında yer alan “... Mutlaka şu ve bu sebepler için, milleti savaşa sürüklemek taraftarı değilim. Savaş mecburi ve hayati olmalı. Gerçek düşüncem şudur: Milleti savaşa götürünce vicdanımda azap duymamalıyım. Öldüreceğiz diyenlere karşı ölmeyeceğiz diye savaşa girebiliriz. Lakin millet hayatı tehlikeye maruz kalmayınca, savaş cinayettir.” sözleriyle Atatürk, savaşı istemediğini, savaşı sadece milletin hayatı tehlikede ise bir zorunluluk olarak gördüğünü belirtmiştir.

Türkiye, Atatürk'ün benimsediği dış politika anlayışının sonucu olarak 1928 yılında Silahsızlanma Konferansı'nın hazırlık komisyonu çalışmalarına davet edilmiş; uluslararası iş birliği ve kolektif barış çabalarının önemli aktörlerinden biri hâline gelmiştir. Komisyonda silahların azaltılması önerisini destekleyen ülkelerden biri olan Türkiye, bu barışçı çabaları sonucunda Milletler Cemiyetine davet edilmiş ve 18 Temmuz 1932'de Milletler Cemiyetine üye olmuştur. Atatürk, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı ile Türkiye'nin etrafında bir barış ve güvenlik çemberi oluşturarak Türkiye'ye üstünlük ve saygınlık kazandırmıştır.

Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam)

I. Dünya Savaşı'nı kazanan devletler tarafından savaştan hemen sonra uyuşmazlıkları barışçı yollardan çözmek, uluslararası iş birliğini geliştirmek ve böylece barış ve güvenliği koruyarak yeni savaşları önlemek amacıyla kurulmuş örgüttür.

Dünya Barışında Türkiye'nin Rolü

Temelleri Mustafa Kemal Atatürk zamanında atılan “Yurtta barış, dünyada barış” ilkesine dayalı barışçı dış politika anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin en hassas olduğu konular arasında yer alır. Barışı esas alan uluslararası kuruluş ve paktlarda yer alma anlayışı, Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatından sonra da devam etmiştir. Türkiye, barışın korunması amacıyla faaliyet gösteren birçok önemli oluşumun içinde yer almıştır.

Ulusal ve bölgesel barışın sağlanmasında dünyadaki önemli aktörlerden biri olan Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla kurulan BM’de aktif görevler üstlenmiştir. Bu çerçevede BM Barış Gücüne ilk kez Kore Savaşı sürecinde destek veren Türkiye, zaman içerisinde bu desteğine devam etmiştir (Görsel 5.4).

Görsel 5.4: Türkiye'nin uluslararası barışa eğitim alanında katkıları

Türkiye, Soğuk Savaş Dönemi’nde (1947-1991) Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesi olarak dünya barışını sağlamak amacıyla önemli görevler üstlenmiştir. Yumuşama Dönemi’nde ise Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bünyesinde hem bölgesel barışı hem de dünya barışını sağlama çabalarında etkin rol oynamıştır.

Bölgesel barış konusunda duyarlı olan Türkiye, Bosna’da adil ve kalıcı barışın sağlanması için büyük çaba harcamış ve barışın korunmasına yönelik uluslararası faaliyetlerde yer almıştır. Arnavutluk’ta düzenin sağlanması ve korunması amacıyla BM tarafından oluşturulan çok uluslu barış gücüne de destek vermiştir.

Orta Doğu Barış Süreci’ni destekleyen Türkiye, İsrail ile Filistin arasında gerçekleşen barış görüşmelerini ve İsrail-Ürdün arasında gerçekleşen barışı olumlu gelişmeler olarak görmektedir. Bölgede zaman zaman gerçekleşen hak ve özgürlük ihlallerine karşı duyarlı olan Türkiye, sorunları uluslararası toplantılara taşıyarak diplomatik çözümler aramaktadır.

Türkiye, Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan Dağlık Karabağ sorununun çözümü konusunda da etkin rol oynamış ve anlaşmazlığın çözümünde AGİT’in politikalarını desteklemiştir. Ayrıca BM kararlarına dayanılarak gerçekleştirilen Kuzey Irak’a yönelik Huzuru Temin Harekâtı’nda yer alan Türkiye, bölgede yaşanan sorunların çözümünde hâlâ etkin roller üstlenmektedir.

SORU
YORUM

Türkiye'nin dünya barışını koruma ve sürdürme politikaları dünyada ve kendi coğrafyasında Türkiye'ye nasıl bir değer katabilir?

DEMOKRASİ ZAMANI

Türkiye, üyesi olduğu BM ve NATO bünyesinde uluslararası barış ve güveni koruma çabalarına tam destek vermektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, TBMM'nin onayı ile dünya barışını korumak amacıyla dünyanın birçok ülkesinde görev üstlenmektedir.

1. Yukarıdaki metinden hareketle Türkiye'nin barışçıl tutumu ve girişimleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Türkiye'nin dış politikasına yön verme şansınız olsaydı dünya barışına katkıda bulunmak için neler önerirdiniz? Tartışınız.

NELER ÖĞRENDİNİZ?

1-2. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Demokratik sistemlerde kararlar, halkın da dâhil olduğu değerlendirme süreçleri doğrultusunda alınır. Bu nedenle savaş gibi önemli kararlar alınırken kamuoyunun desteği göz önünde bulundurulmak zorundadır çünkü savaş büyük maliyetleri ve yıkımı beraberinde getirir. Savaşın sebep olduğu felaketler göz önüne alındığında halkın savaş hakkında ciddiyetle düşünmesinden daha doğal bir şey olamaz. Halkın iradesinin egemen olduğu toplumlarda savaş kararı almak halkın onayını zorunlu kılar. Oysa halk iradesinin egemen olmadığı ülkelerde savaş ilan etmek sadece yönetenlerin tasarrufundadır.

1. Demokratik toplumlarda halkın savaşa karşı olduğu ya da rıza gösterdiği durumlar neler olabilir? Açıklayınız.
2. Savaşa ya da barışa karar verme ile devlet rejimi arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.
3. Türkiye, uluslararası barışın korunmasında bütün ülkelerin sorumluluğu olduğuna inanır. Bu nedenle Türkiye'nin güvenlik politikaları, barışı korumaya yönelik faaliyetlere katılım esasına dayanır. Uluslararası alanda barışın ve güvenliğin sağlanması yönünde çaba sarf eden Türkiye, özellikle AB ile bütünleşme sürecinde bu faaliyetlerini artırmıştır. Türkiye, BM ve NATO kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlerin dışında birçok olayda uyuşmazlıkların çözümü ve çatışmaların sona erdirilmesi için ara bulucu ve gözlemci olarak önemli roller üstlenmiştir. 2008'de İsrail-Suriye görüşmelerinde ve 2010'da nükleer programın durdurulması konusunda İran ile imzalanan anlaşmada Türkiye'nin üstlendiği ara buluculuk rolü, bu durumun önemli örneklerindendir. Yine 2022 yılının başlarında patlak veren Rusya-Ukrayna savaşında da Türkiye ara bulucu ülke konumunda çalışmalar yapmıştır.

Türkiye'nin uluslararası anlaşmazlıklarda ara buluculuk rolü üstlenmesi, çatışmaların çözümü ve dünya barışına katkıda bulunmak açısından neden önemlidir? Açıklayınız.

DÜNYA BARIŞI İÇİN ÇALIŞAN ULUSLARARASI KURULUŞLAR

HAZIRLANALIM

“Harbler insanların dimağlarında başlar. Barışın savunma siperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gereklidir.”

<https://www.unesco.org.tr/Pages/97/150/UNESCO-Kuruluş-Sözleşmesi>
(Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)

1. UNESCO Kuruluş Sözleşmesi’nde yer alan yukarıdaki ifadeyi dünya barışı açısından nasıl değerlendirirsiniz? Tartışınız.
2. Dünya barışını sağlamak konusunda uluslararası kuruluşlara neden ihtiyaç duyulmuştur? Açıklayınız.
3. Dünya barışını sağlamak amacıyla kurulan uluslararası kuruluşlardan hangilerini biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Uluslararası Kuruluşların Barışa Katkıları

Savaş, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Tarih boyunca iç savaşlar ve ülkeler arası büyük çaplı savaşlar yaşanmıştır. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşlarında milyonlarca insan yaşamını kaybetmiş, maddi zararlar meydana gelmiştir. Bütün bu olumsuz gelişmeler ve devletlerin silahlanma konusundaki tutumları yeni savaşların meydana gelmemesi için birtakım tedbirler alınması gerektiğini göstermiştir. Bu tedbirler kapsamında barış ve güven ortamının sağlanması ve sorunların barışçıl yollardan çözümü için uluslararası örgütler kurulmuştur. BM, AİHM, AGİT, AB ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) dünyada barış ortamını sağlamak amacıyla kurulan uluslararası kuruluşların başında gelmektedir.

Modern dünyada devletler arası ilişkilerin yoğunlaşması yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kavramlardan biri olan **uluslararası toplum**, iradi olarak bir araya gelmiş devletlerin birlikteliğidir. Devletlerin bir bütün olarak ele alınması anlayışına dayanan bu yapıda topluluğu oluşturan her bir devletin birbiri ile etkileşim içinde olduğu söylenebilir. Bu etkileşimin temelinde devletlerin ortak çıkar ve değerlere sahip olması yer alır. Bir toplum içinde yaşayan bireyler gibi devletler de uluslararası toplumun birer üyesidir.

İç Savaş

Aynı devlet içerisinde bulunan politik, dinî veya mezhepsel, etnik sınıfsal gruplar arasında yönetimin ele geçirilmesine veya ülkenin bölünmesine yönelik savaştır.

Dünya barışına katkı sağlayan uluslararası kuruluşların başlıcaları Şekil 5.1’de verilmiştir.

Şekil 5.1: Dünya barışına katkı sağlayan uluslararası kuruluşlar

1959

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)

Avrupa Konseyine bağlı olarak 1959 yılında kurulmuş uluslararası bir mahkemedir. Mahkeme, Fransa'nın Strazburg (Strasbourg) şehrinde bulunmaktadır. Türkiye, 1953'te yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin denetim sürecine ilişkin bireysel başvuru hakkını 1987'de ve AİHM'in zorunlu yargı yetkisini 1990'da kabul etmiştir. Sözleşmeye taraf devletler veya sözleşmenin ihlalden mağdur olduğunu iddia eden herkes, dilekçe ile AİHM'e başvurabilir.

AİHM'in amaçları şunlardır:

- Uluslararası barış ortamını sağlamak
- İnsan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerini korumak ve güçlendirmek

1969

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

25 Eylül 1969'da Rabat'ta ilk kez düzenlenen İslam Zirve Konferansı'nda İslam Konferansı Örgütü adıyla kurulmuştur. Örgütün ismi 2011'de İslam İşbirliği Teşkilatı olarak değiştirilmiştir. Türkiye, İİT'ye kuruluşundan bu yana üyedir ve İİT'nin faaliyetlerine etkin şekilde katılmaktadır.

İİT'nin amaçları şunlardır:

- Üye ülkeler arasında kardeşlik ve dayanışma bağlarını geliştirmek
- Üye ülkelerin ortak çıkarlarını korumak ve meşru davalarını desteklemek
- Üye ülkelerin ortak çıkarlarını korumak üzere küresel siyasi, ekonomik ve sosyal karar alma süreçlerine katılımlarını temin etmek
- İslam ülkeleri arasında ekonomik ve ticari iş birliğini güçlendirmek
- İslam'ın gerçek imajını korumak, İslamofobi ile mücadele etmek
- Üyeler arasında bilim ve teknolojiyi geliştirmek, araştırma ve iş birliğini teşvik etmek

1975

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

AGİT, Soğuk Savaş Dönemi'nde bloklar arasında düzenli diyalog tesis etmek suretiyle gerginliği ve anlaşmazlık noktalarını azaltmak ve bu sayede Avrupa'da güvenliğini artırılmasını sağlamak amacıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) adı altında bir müzakere forumu ve konferanslar diplomasisi olarak ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllarda Avrupa'yı etkisi altına alan Yumuşama Dönemi'nde Batı'nın "karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimleri" müzakerelerine başlanması yönündeki önerisi Doğu Bloku tarafından kabul edilmiştir. 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla AGİK süreci başlamıştır.

AGİT, 1990 Paris Şartı ve 1992 Helsinki Zirvesi'nde büyük oranda şekillenmiştir. 1994 Budapeşte Zirvesi'nde bir uluslararası teşkilata dönüşen AGİK, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı adını almıştır.

Kurucu üyeleri arasında Türkiye'nin de yer aldığı AGİT'in amaçları şunlardır:

- Güvenliğin üç boyutunda (siyasi-askeri, ekonomi-çevre ve insani) ilke, norm ve standartlar geliştirmek
- Yükümlülüklerin uygulanma durumlarını izlemek
- Esnek müzakere ve siyasi diyalog forumu teşkil etmek
- Katılımcı devletlerin demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı alanlarındaki çabalarına destek ve yardım işlevi görmek

DÜŞÜNELİM YAZALIM

Aşağıda dünya barışına katkı sağlayan uluslararası kuruluşlar verilmiştir. Bu kuruluşların barışı sağlamaya yönelik çalışmalarının neler olduğunu ilgili alana yazınız.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı	
Avrupa Birliği	
Birleşmiş Milletler	
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	
İslam İşbirliği Teşkilatı	

SORU
YORUM

Uluslararası kuruluşların dünya barışını koruması neden önemlidir?

NELER ÖĞRENDİNİZ?

Aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

- II. Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması uluslararası barış ve güvenliği sağlamayı, anlaşmazlıkları ve çıkabilecek savaşları önlemeyi, barışa yönelik tehditleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın imzalanmasının nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.

- Üye ülkeler arasında kardeşlik ve dayanışma bağlarının geliştirilmesi
 - Üye ülkelerin ortak çıkarlarının korunması ve meşru davalarının desteklenmesi
 - İslam ülkeleri arasında ekonomik ve ticari iş birliğinin güçlendirilmesi

Yukarıda sözü edilen amaçlara sahip bir kuruluş uluslararası alanda neden önemlidir? Açıklayınız.

- Dünyada çeşitli kurumlar aracılığıyla insan haklarının korunması, savaşın yıkıcı etkilerinin ortadan kaldırılması, barışın inşa edilmesi, sosyoekonomik ve kültürel iş birliği konusunda olumlu adımlar atılması amaçlanmıştır.

Yukarıda sözü edilen amaçların gerçekleşmemesinin dünya üzerindeki olumsuz etkileri neler olabilir? Açıklayınız.

TEMA DEĞERLENDİRME

Aşağıda parantez içinde verilen sözcükleri metindeki boşluklara uygun şekilde yazınız.

(fanatizm, iş yerinde psikolojik baskı, siber zorbalık, terör)

1. Şiddet, hayatımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır. İş yerinde belirli kişileri hedef alan sistematik bir dizi duygusal saldırı ve yıpratma hareketine denirken kamu otoritesini ya da toplum yapısını yıkmak için girişilen, korku ve yılgınlık saçan şiddet hareketlerine denir. Şiddetin farklı bir türü olan ise bir felsefi, siyasal, ideolojik görüşe veya bilimsel iddiaya karşı sorgu ve eleştirisiz tam teslimiyettir.

Aşağıdaki tabloda yer alan kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.	Tanımlar	Kavramlar
()	I. 25 Nisan 1945'te San Francisco Konferansı'nda dünya barışını sağlamak amacıyla kurulmuş örgüttür.	a) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
()	II. İki ya da daha fazla birey arasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan anlaşmazlıktır.	b) Zorbalık
()	III. Avrupa Konseyine bağlı olarak 1959 yılında insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerini korumak ve güçlendirmek için kurulan uluslararası örgüttür.	c) Çatışma
()	IV. Güç kullanarak, korkutarak, tehdit veya zorlama ile başkaları üzerinde egemenlik kurmaktır.	ç) Birleşmiş Milletler
		d) Ayrımcılık

Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

3. II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisinin ardından BM, AET, İİT gibi birçok uluslararası örgüt kurulmuştur.

Bu örgütlerin kuruluşundaki ortak amaç nedir?

.....

.....

.....

.....

4. "Kendisiyle barışık olmak" bireylerin mutluluğu açısından oldukça önemlidir. Kendisiyle barışık olan birey genel olarak mutludur, farklılıklara saygılıdır. Bu bireyler okulda, evde, iş yerinde, bireysel ve toplumsal ilişkilerinde iç huzuru yakalamak konusunda daha başarılıdır.

Metinde sözü edilen özelliklere sahip bireyler toplumsal barışı nasıl etkiler?

.....

.....

.....

.....

5. Siber zorbalığa maruz kalındığında yapılması gerekenler nelerdir?

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

6. Bireyin kendini tanımaya yönelik gayreti, kişisel yeterliliklerini ve sınırlılıklarını görmesiyle sonuçlanır. Kendini tanıyan insan kendisi ile barışır. Kendisi ile barışık olan insanlar toplumsal barışa katkılarıyla barış idealinin gerçekleşmesine de yardımcı olurlar. Barış ve uzlaşmaya sahip olan toplumlarda huzur ve mutluluk vardır.

Bu bilgiden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Bireylerin mutluluğu için toplumsal uzlaşmanın öncelikli olduğuna
B) Toplumsal barış için kişinin önce kendisiyle barışık olması gerektiğine
C) Toplumsal barış ile bireyin mutluluğu arasında ilişki bulunduğuna
D) Uzlaşma açısından birey ve toplumun birbirlerini tamamlayan değerler olduğuna
E) Bireysel değerlerin toplumsal uzlaşmada önemli rol oynadığına
7. Zorbalık gündelik yaşamda karşılaşılan yaygın şiddet türlerinden biridir. Arkadaş grubundan dışlamak, birlikte yapılan çeşitli aktivitelere katılımı engellemek, fiziksel şiddet uygulamak sıkça karşılaşılan zorbalık örnekleridir.

Bu bilgiden hareketle

- I. Zorbalığı yaşamın doğal bir süreci olarak kabul etmek gerekir.
II. Zorbalıkla karşılaşan kişi, sorunu tek başına çözmek zorundadır.
III. Zorbalığa maruz kalan kişide psikolojik sorunlar yaşanabilir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve III E) II ve III
8. İş yerinde psikolojik baskı (mobbing) iş yerinde belirli kişileri hedef alan sistematik bir dizi duygusal saldırı ve yıpratma hareketidir.

Bu durumun yaşandığı iş yerinde aşağıdakilerden hangisinin görülmesi beklenir?

- A) Girişimci ve rekabetçi bir ortamın oluşması
B) Çalışanların öz güvenlerini yitirmesi
C) İş verimliliğinin artması
D) Mutlu ve huzurlu bir ortamın oluşması
E) Kişilerde iş yerine aidiyet duygusunun güçlenmesi

9. 1951’de altı üye tarafından kurulan AKÇT, AB’nin temelini oluşturur. 1957’de Roma’da yapılan antlaşma ile AET adını alan örgüt, 1992’den itibaren AB olarak anılmaya başlamıştır.

Bu bilgidен hareketle

- I. AB’nin zaman içinde dönüşüm geçirdiği
- II. AB’nin kuruluşunda ekonomik ilişkilerin belirleyici olduğu
- III. Avrupa’nın tamamında siyasal ve ekonomik birliğin sağlandığı

çıkartımlarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

10. Mustafa Kemal Atatürk “Eğer harp bir bombanın patlaması gibi, birdenbire çıkarsa, milletler harbe mâni olmak için silahlı mukavemetlerini ve mali güçlerini, saldırgana karşı birleştirmekte kararsızlık göstermemelidir. En süratli ve en etkili tedbir muhtemel bir saldırgana, taarruzunun yanına kâr kalmayacağını açıkça anlatacak, milletlerarası teşkilatın kurulmasıdır.” demiştir.

Yukarıdaki ifadedен hareketle Atatürk’ün

- I. Hiçbir koşulda savaş yapmama
- II. Barış için dünya milletleri ile ortak hareket etme
- III. Yayılmacı anlayışlara karşı güç birliği oluşturma

anlayışlarından hangilerine sahip olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III D) II ve III E) I, II ve III

11. Tarihin kaydettiği ilk yazılı antlaşma Hititlerle Mısırlılar arasında MÖ 1280 yılında yapılan Kadeş Barış Antlaşması’dır. Mısır’da tapınakların duvarlarına da kazınan antlaşmanın bir nüshası Boğazköy kazılarında bulunmuş olup günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde görülebilir. Kadeş Antlaşması tarihe “İlk Uluslararası Barış Antlaşması” sıfatıyla geçmiştir. Modern diplomasinin temeli olduğundan büyütülmüş bir kopyası günümüzde New York’taki Birleşmiş Milletler Binası’nda sergilenir. Bu antlaşmanın tanıtımında Türkiye önemli bir rol oynamıştır.

Bu bilgidен hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Anadolu’nun barış kültüründe önemli bir yer tuttuğuna
- B) Türkiye’nin uluslararası barış kültürünü önemseydiğine
- C) BM’nin barıştan yana bir kurum olduğuna
- D) Tarihî değerlerin günümüz dünyasında kabul gördüğüne
- E) BM Antlaşması’nda Kadeş Antlaşması’nın örnek alındığına

Tema
Değerlendirme
Karekodu

CEVAP ANAHTARI

TEMA NUMARASI	SORU TÜRLERİ	CEVAPLAR
1	Boşluk Doldurma	1. başkanlık, çoğunluk, nispi temsil, cumhurbaşkanı
	Eşleştirme	2. I-ç, II-a, III-b, IV-d, V-c
	Çoktan Seçmeli	9-E, 10-A, 11-B, 12-D, 13-C, 14-D, 15-B, 16-A
2	Boşluk Doldurma	1. hak, özgürlük, insan hakları
	Eşleştirme	2. I-d, II-c, III-a, IV-b
	Çoktan Seçmeli	9-E, 10-B, 11-C, 12-D
3	Boşluk Doldurma	1. bilinçli tüketici, doğal çevre, ekolojik denge
	Eşleştirme	2. I-c, II-d, III-a, IV-b
	Çoktan Seçmeli	8-E, 9-B, 10-E, 11-C, 12-A, 13-E, 14-B, 15-D
4	Boşluk Doldurma	1. ön yargı, ayrımcılık, sosyal dışlama
	Eşleştirme	2. I-c, II-ç, III-a, IV-b
	Çoktan Seçmeli	9-D, 10-A, 11-D, 12-C, 13-E
5	Boşluk Doldurma	1. iş yerinde psikolojik baskı, terör, fanatizm
	Eşleştirme	2. I-ç, II-c, III-a, IV-b
	Çoktan Seçmeli	6-A, 7-C, 8-B, 9-D, 10-D, 11-E

SÖZLÜK

A-B-C-Ç

agora	: Yunan klasik devrinde, sitenin yönetim, politika ve ticaret işlerini konuşmak için halkın toplandığı alan, halk meydanı.
aktivist	: Toplumsal veya politik değişim meydana getirmek, belirli sorunlara dikkat çekmek için özel amaçlı etkinlik gerçekleştiren kimse, etkin.
aleni	: Açık, ortada, meydanda, herkesin içinde yapılan.
aristokrasi	: Ekonomik, toplumsal ve siyasi gücün soylular sınıfının elinde bulunduğu yönetim biçimi, soylu erki.
bertaraf etmek	: Ortadan kaldırmak, gidermek.
bildirge	: Bir kimsenin resmî bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge, beyanname.
biyodizel	: Kolza, ayçiçeği, soya gibi yağlı tohum bitkilerinden elde edilen yağların veya hayvansal yağların bir katalizör eşliğinde kısa zincirli bir alkol ile reaksiyonu sonucunda açığa çıkan ve yakıt olarak kullanılan bir ürün.
biyoenerji	: Biyokütlenin kimyasal dönüşümüyle elde edilen enerji.
biyokütle	: Belirli zamanda sınırları belirli bir biyotopla bulunan canlı organizmaların toplam kütlesi.
bozlak	: Orta ve Güney Anadolu'nun birçok bölgesinde bir türkü ezgisi.
çaydaçıra	: Elazığ ve çevresinde kına gecesi veya düğünlerde, ellerde yanan mum taşınarak oynanan türkölü bir halk oyunu.

D-E-F-G

dimağ	: Canlının duygu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerinin bütünü, zihin.
dokunulmazlık	: Anayasa ve uluslararası gelenekler gereğince, kişilere tanınan ilişilmez olma durumu.
egemenlik	: Milletın ve onun tüzel kişiliğı olan devletin yetkilerinin hepsi, hükümlanlık, hâkimiyet.
egzistansiyalist	: Varoluşçuluk yanlısı.
ekosistem	: Belirli bir alanda bulunan canlılar ile bunları saran çevrenin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik gösteren ekolojik sistem.
empati	: Kendini duygu ve düşüncede bir başkasının yerine koyabilme, duygudaşlık.
erk	: Bir bireyin, bir toplumun, başka birey, küme veya toplumları egemenliğı, baskısı ve denetimi altına alma, hürriyetlerine karışma ve onları belli biçimlerde davranmaya zorlama yetkisi veya yeteneğı.
etmen	: Birlikte veya ayrı ayrı etkisini gösteren ve belli bir sonuca götüren güçlerden, şartlardan, öğelerden her biri, amil, faktör.
etken	: Etki eden şey, faktör.
etkin	: Fiilde bulunan, etkinlik gösteren, edilgin karşıtı.

etnik	: Kavimle ilgili, budunsal, kavmî.
fikrî	: Düşünce ile ilgili, düşünce sonucu ortaya çıkan, düşünceye dayanan, düşünsel.
gösterge	: Bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirti, im, işaret.
grev	: İsteklerini işverene kabul ettirmek için işçilerin, işlerini hep birden bırakması, iş bırakımı.

H-I-İ-J

haysiyet	: Değer, saygınlık, itibar.
holokost	: II. Dünya Savaşı süresince (1939-1945) Avrupa Yahudilerine uygulanan ve bunların üçte ikisinin yok olmasıyla sonuçlanan büyük soykırım.
hoyrat	: Güneydoğu Anadolu'da ve Irak'taki Türkler arasında tek başına söylenen bir tür ezgili deyiş.
hususiyet	: Bir şeyin benzerlerinden veya başka şeylerden ayrılmasını sağlayan nitelik, özellik.
ideoloji	: Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü.
ihlal	: Yasa ve düzene uymama.
iktidar	: Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi.
iradi	: İradeyle yapılan, istençli.
istihdam	: Bir görevde, bir işte kullanma.
jeotermal	: Yer altında bulunduğu veya yer altından geçtiği için sıcaklığı yüksek olan.

K-L-M-N

kanton	: İsviçre Konfederasyonu'nu oluşturan devletlerden her biri.
kolektif	: Birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan.
kompozit ambalaj	: En az iki farklı malzemenin (kâğıt, plastik ve alüminyum) tam yüzeylerinin birleştirilmesi ile elde edilen ambalaj malzemesi.
kurum	: Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik.
kuruluş	: Topluma hizmet, üretim, tüketim vb. amaç ve görevlerle kurulan her şey.
kuymak	: Mısır unu, tereyağı, peynir ve su ile yapılan bir yemek.
künefe	: Sıcak yenilen bir tür peynirli tel kadayıf.
lojistik	: Askerlik mesleğinin savaşta veya askerî harekâтта, yol, haberleşme, sağlık, yiyecek, içecek, silah sağlama vb. çok yönlü hizmetleri en akılcı, etkili ve seri bir biçimde plan ve programa bağlayıp uygulayan hizmetler bütünü, geri hizmet.
mahremiyet	: Gizlilik.
meşru	: Yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu, yasalara uygun, kanuni, yasal.

muadil	: Eşit, denk, eş değer.
muhakkak	: Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen, gerçekliği kesinleşmiş.
mutlak	: Kendi başına var olan, hiçbir şeye bağlı olmayan, bağımsız, saltık.
müzakere	: Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma, olaşma.

O-Ö-P-R

ombudsman	: Kamu denetçisi, parlamento tarafından görevlendirilen, vatandaşları resmî makamların keyfî ve yasa dışı davranışlarına karşı korumakla görevli kişi veya kurum.
parlamento	: Başlıca görevi yasama, devlet bütçesini çıkarma, hükûmeti denetleme olan ve üyeleri halkoyu ile belirli bir süre için seçilen meclis veya meclisler, yasama kurulu, yasama meclisi, yasama organı.
referandum	: Halkın türlü siyasi ve toplumsal sorunlar karşısında olumlu veya olumsuz görüşünü belirlemek için başvuru olan oylama, plebisit, halk oylaması.
Reform	: 15. ve 17. yüzyıllar arasında tüm Avrupa'yı etkileyen Katolik Kilisesi'ne karşı yapılmış dinsel yenilenme hareketidir.
rehabilitasyon	: Bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını, yetersizliğini gidermek veya bozuk olan ruhsal durumunu düzeltmek amacıyla uygulanan tedavi, iyileştirme.
rejim	: Bir devletin yönetim biçimi.
Rönesans	: XV. yüzyıldan başlayarak İtalya'da ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, klasik İlk Çağ kültür ve sanatına dayanarak gelişen bilim ve sanat akımı.

S-Ş-T-U

sac	: Yassı demir çelik ürünü.
sansür	: Her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükûmetçe önceden denetlenmesi işi.
sektörel	: Bölüm, kol, dal, kesim ile ilgili.
sekülerizm	: Bireysel katılımı önemli gören, dinin devletten ayrı ve özerk olmasını savunan öğretisi, dünyacılık.
siyanür	: Hidrosiyanik asidin tuzu veya esteri olan çok güçlü bir zehir.
siyaset	: Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış.
skolastik	: İnanç ve bilgiyi kiliseyle, özellikle Aristoteles'in bilimsel sistemini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan Orta Çağ felsefesi.
sosyoekonomik	: Aynı anda hem toplumsal alanı hem ekonomik alanı veya aralarındaki ilişkileri ilgilendiren.
standart	: Belirli ölçülere, yasaya, kullanıma uygun olan, ölçün, ölçünlü.
taksir	: Dikkatsizlik, tedbirsizlik, meslekte acemilik veya düzene, buyruklara ve talimata uymazlıktan doğan kusurlu olma durumu.
tesis etmek	: Kurmak, ortaya çıkarmak, oluşturmak.

- tezahür** : Belirme, görünme, gözükmek, ortaya çıkma, oluşma.
- toplu sözleşme** : İş kanununa göre, işverenle bir yerde çalışan işçiler arasındaki çalışma şartlarını ve ücretleri düzenlemek amacıyla işçilerin bağlı olduğu sendika ile işveren arasında belli bir süre için imzalanan anlaşma.

tüzel : Hukukla ilgili, hukuki, hukuksal.

Ü-V-Y-Z

- vekâlet** : Birinin yerine iş görme yetkisi, vekillik.
- veraset** : Mirasta hak sahibi olma.
- yadsımak** : Var olan bir şeyi yok saymak, yokumsamak.
- yazıt** : Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı, kitabe.
- yeti** : İnsanda bulunan, bir şey yapabilme yeteneği, kuvve, meleke.
- yetki** : Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak.
- zeybek** : Ege yöresine özgü bir müzik veya oyun türü, zeybek havası.

KAYNAKÇA

- Akad, M., Dinçkol, B.V., Bulut, N. (2014). *Genel Kamu Hukuku*. İstanbul: Der.
- Akın, S. (2016). *Geyikli Park* (5.Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Atatürk, M.K. (1987). *Nutuk-Söylev*. Cilt: II. Ankara: TTK.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. İstanbul: Bilge.
- Balzac, T., Ensaroğlu, Y. (2008). *İnsan Hakları ve Güvenlik: Türkiye, İngiltere ve Fransa*. İstanbul: TESEV.
- Başgil, A.F. (1961). *Demokrasi Yolunda*. İstanbul: Yağmur.
- Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme Klasik Test Teorisi ve Uygulaması*. Ankara: ÖSYM.
- Büyükkaragöz, S., Kesici, Ş. (1998). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe Sözlüğü* (4. Baskı). İstanbul: Paradigma.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say.
- Çayır, K., Ceyhan, M.A. (2012). *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çayır, K., Soran, M., Ergün, M. (2015). *Engellilik ve Ayrımcılık*. İstanbul: Karekök.
- Çilingir, L. (2003). *Ahlak Felsefesine Giriş*. Ankara: Elis.
- Çotuksöken, B., Erzan, A., Silier, O. (2003). *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Dahl, R. (2010). *Demokrasi Üstüne*. Ankara: Phoneix.
- Demir, Ö., Acar, M. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç.
- Diemer, A. (1982). *İnsan Haklarını Araştırmanın Amacı*. (Çev. İ. Kuçuradi). İnsan Haklarının Felsefi Temelleri. Ankara: Meteksan.
- Duman, T., Karakaya, N., Yavuz, N. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (2007). *İnsan Hakları: Teorisi ve Hukuku*. Ankara: Orion Kitap Evi.
- Fromm, E. (1993). *Erdem ve Mutluluk. Ahlak Psikolojisi Üzerine Bir İnceleme* (2. Baskı). (Çev. A. Yörükkan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Geçtan, E. (2010). *Zamane*. İstanbul: Metis.
- Gök, F., Şahin, A. (2003). *İnsan Haklarına Saygılı Bir Eğitim Ortamına Doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Gökberk, M. (2016). *Çağdaş Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi.
- Gönlübol, M., Sar, C. (1997). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1923)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Göregenli, M. (2012). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. (Der. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Göze, A. (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yöntemleri*. İstanbul: Beta.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: TODAİE.
- Gündüz, M., Gündüz, F. (2002). *Yurttaşlık Bilinci*. Ankara: Anı.
- Gürkaynak, İ., Gözütok, D., Akipek, Ş., Bağlı, M.T., Erhürman, T., Uluç, F.Ö. (1998). *Yurttaş Olmak İçin... Eğitici El Kitabı*. İstanbul: Umut Vakfı.
- Güvenç, B. (2016). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Düşünce Tarihi*. İstanbul: Remzi.

- Hobbes, T. (2007). *Leviathan* (6. Baskı), (Çev. Semih Lim). İstanbul: YKY.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim.
- Keane, J. (1994). *Demokrasi ve Sivil Toplum*. İstanbul: Ayrıntı.
- Kepenekçi, Y.K. (2000). *İnsan Hakları Eğitimi*. Ankara: Anı.
- Kuçuradi, İ. (1997). *Uludağ Konuşmaları* (3. Baskı). Ankara: Meteksan.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Ökten, N. (1988). *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi*. İstanbul: Beta.
- Özer, A. (2012). *Türk Anayasa Hukuku (Türklerin Devlet Anlayışı ve Anayasal Yapılanma)*. Ankara: Turhan.
- Özkalp, E. (2015). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin.
- Schmid, W. (2019). *Kendisiyle Dost Olmak Hayatı Nasıl Kolaylaştırır?* (1. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Schmidt, M.G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. (Çev. M. Emin Köktaş). Ankara: Vadi.
- Sevim, A., Öztoprak, İ., Tural, A. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Şatıroğlu, A.V. (2001). *Dostlar Beni Hatırlasın Aşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: İnkılâp.
- Şenel, A. (2004). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat. İstanbul: İletişim.
- Şirvani, H.H. (1965). *İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare*. (Çev. Kemal Kuşçu). Ankara: İrfan.
- Tanilli, S. (2009). *Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Tatçı, M. (2014). *Divan-ı İlahiyat*. Ankara: Semih Ofset.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2013). *Ortaöğretim Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- TDK (2021). *TDK Yazım Kılavuzu (27. Baskının Tıpkıbasımı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu
- Tekin, H. (1991). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Yargı.
- Tekindal, S. (2014). *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Tezgel, R. (2008). *İnsan Hakları Vatandaşlık ve Kentlilik Eğitimi*. Ankara: Araştırma.
- Touraine, A. (2011). *Demokrasi Nedir?*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Turan, Ş. (1990). *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi.
- Turgut, M. F. (1997). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Yargı.
- Yaman, E. (2009). *Yönetim Psikolojisi Açısından İşyerinde Psikoşiddet-Mobbing*. Ankara: Nobel.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Nobel.

**Görsel, genel ağ ve elektronik
içerik kaynakçasına ulaşmak için
karekodu okutunuz.**